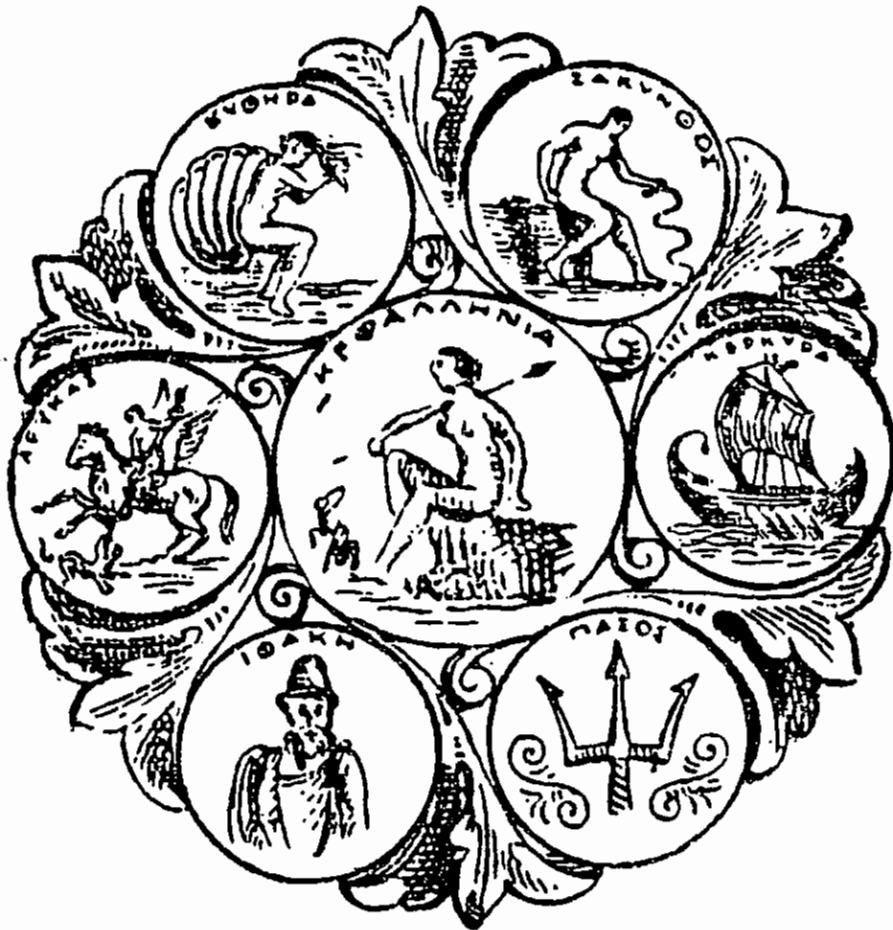


Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΣΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ



Επιδάστρια: Ιωάννα Βασιλάτου

Εισηγητής: κ. Σωτηρόπουλος



ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1452
----------------------	------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

- Η εξέλιξη του τουρισμού σε εθνικό επίπεδο.
- Η θέση της Ελλάδας ανάμεσα στις χώρες υποδοχής τουριστών.

ΜΕΡΟΣ Β'

- Τα Ιόνια νησιά.
- Ιστορική-Γεωγραφική-Οικονομική προσέγγιση.
- Η υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού στα Ιόνια νησιά.

ΜΕΡΟΣ Γ'

- Τουριστική ζήτηση: τύποι και χαρακτηριστικά τουρισμού-τουριστών.
Η πολιτική των TOUR-OPERATORS και των TOUR-LEADERS.
- Τουριστική προσφορά: χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης.
Ποιότητα των τουριστικών επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.
Τουριστικές υπηρεσίες παρεχόμενες από φορείς του δημόσιου τομέα.
- Τεχνικές υποδομές:
α) Μεταφορές- συγκοινωνιακά έργα, β) ύδρευση, γ) αποχέτευση, δ) τηλεπικοινωνίες

ΜΕΡΟΣ Δ'

- Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην επαγγελματική και εισοδηματική διάρθρωση των νησιών:
α) Σύνοψη της απασχόλησης β) Η διάρθρωση των εισοδημάτων και τα επαγγελματικά πρότυπα των ερωτώμενων γ) Διπλή απασχόληση, αγροτική πολυδραστηριότητα και παραοικονομία: η ιδιαίτερη σημασία που απο-κτάει ο τουρισμός ως πηγή εισοδήματος.
Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον τουριστικό κλάδο.
- Η ιδιαιτερότητα του ρόλου των γυναικών στην τουριστική πραγματικότητα.
- Κοινωνικές αξίες και συνήθειες των νέων:
α) Νέοι και επαγγέλματα β) Δραστηριότητες και στάση των νέων σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη.

_ Παρουσία του τουρισμού και των τουριστών στα Ιόνια νησιά: προβλήματα, απόψεις, θέσεις.

α) Η σημασία της παρουσία του τουρισμού και τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί β) Τα υπέρ και τα κατά του τουρισμού: μια αποτίμηση

γ) Προτιμήσεις και απόψεις για τουρίστες: εθνικότητες, στερεότυπα, ξενοφοβία δ) Τύποι και είδη επαφών ντόπιων και τουριστών.

_ Τουρισμός και δημόσια υγεία.

_ Κοινωνικές-οικονομικές-πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού.

ΜΕΡΟΣ Ε'

_ Τουρισμός και περιβάλλον.

_ Τουρισμός και χωροταξία.

_ Κέρκυρα.

_ Λεύκادا-Κεφαλλονιά-Ιθάκη-Ζάκυνθος.

_ Ειδικές μορφές τουρισμού για τα Ιόνια νησιά.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'

_ Επιδιώξεις και στόχοι για την τουριστική ανάπτυξη.

_ Μέτρα πολιτικής.

_ Μέτρα και έργα.

_ Συμπεράσματα.

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

- _ Η εξέλιξη του τουρισμού σε εθνικό επίπεδο.
- _ Η θέση της Ελλάδας ανάμεσα στις χώρες υποδοχής τουριστών.

. . .

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Το 1950 χρονολογία στην οποία τοποθετείτε η σύσταση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, ο αριθμός των ξένων τουριστών που έφτασε στην χώρα με κάθε μέσο ήταν 37.487 ενώ, το συνάλλαγμα που εισπράχθηκε από όλη την δραστηριότητα του τουρισμού στην ίδια περίοδο έφθασε τα 4.700.000 \$ ΗΠΑ. Το ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας επίσης αποτελούταν από 1582 μονάδες με 42,871 κλίνες κάθε λειτουργικής μορφής και κατηγορίας.

Η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης που έκτοτε παρατηρήθηκε, αποδεικνύει περίτρανα ότι ο τουρισμός έπαψε από οικονομικής απόψεως να έχει δευτερεύουσα σημασία και ότι αποτελεί πλέον ουσιαστικό κλάδο της οικονομίας, με μεγάλες μάλιστα δυνατότητες για παραπέρα ανάπτυξη. Πράγματι ο αριθμός των τουριστών που ήρθε στην Ελλάδα με όλα τα συγκοινωνιακά μέσα (εκτός από κρουαζιερόπλοια) από 1.400.000 που ήταν το 1970 έφθασε τα 5.000.000 το 1982 και ξεπέρασε τα 8.000.000 το 1987.

Οι συναλλαγματικές εισπράξεις από την δραστηριότητα του τουριστικού κλάδου από 4.700.000 \$ ΗΠΑ που ήταν το 1950, έφθασε διαδοχικά στα 49.300.000 \$ το 1960, 193.500.000 το 1970, 1.881.000 \$ το 1981 για να φτάσει στο τέλος του 1987 με 2 δις. Έτσι όπως παρουσιάζεται ο τουρισμός αποτελεί μια συναλλαγατοφόρα πολύ σημαντική πηγή, που καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του παθητικού εμπορικού ισοζυγίου.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται επίσης η συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη πολλών άλλων κλάδων της οικονομίας μέσα από τις πολλαπλασιαστικές του επιπτώσεις στους άλλους κλάδους και τομείς. Οι δαπάνες των τουριστών διοχετεύονται μέσα από τις τουριστικές επιχειρήσεις σε άλλους τομείς, για την αγορά αγροτικών προϊόντων και ειδών του εμπορίου, γεγονός που τονώνει αποτελεσματικά το τοπικό εμπόριο και συντελεί σαν παράγοντας δημιουργίας και ανακατανομής του εισοδήματος μέσα στο χώρο. Έτσι οι τουριστικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην κοινωνικά δικαιότερη και οικονομικά ευρύτερη κατανομή του εθνικού εισοδήματος .

Θετική είναι η συμβολή του τομέα στην προσφορά εργασίας που δημιουργεί και που τους συγκρατεί στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές, αφού δεν απαιτεί υψηλό βαθμό ειδίκευσης (εκτός από ένα ποσοστό 25% που πρέπει να έχει κάποια ιδιαίτερη εκπαίδευση) και ως εκ τούτου χρησιμοποιεί εργατικό δυναμικό το οποίο οι άλλοι κλάδοι αδυνατούν να απορροφήσουν.

Με βάση αυτές τις παραδοχές η τουριστική πολιτική χαράσσεται (Π. Καλοκάρδου 1988, Γ. Ζαχαράτος 1988) με δύο κυρίως στόχους: α) την αύξηση του τουριστικού συναλλάγματος και β) την μέσω του τουρισμού άσκηση πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης. Η επίτευξη του πρώτου στόχου είναι αμφισβητήσιμη αν ληφθούν υπόψη: η μείωση της δαπάνης ανά τουρίστα (λόγω πληθωρισμού) η σημαντική διαροή συναλλάγματος λόγω της ανάπτυξης μιας ιδιότυπης τουριστικής παραοικονομίας (από αδήλωτα εισοδήματα η απασχόληση στον τομέα) και η σημαντική συμβολή του κράτους στην δημιουργία της τουριστικής υποδομής (Π. Τσάρτας 1989, σ. 78-80). Όσο αφορά τον δεύτερο στόχο αναμφισβήτητα υπάρχουν σημαντικές επιτυχίες σε πολλούς νομούς της χώρας αλλά αυτές συνοδεύονται και από πλήθος προβλημάτων (Π. Καλοκάρδου 1988): άναρχη και αυθαίρετη δόμηση, χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, απόλυτη κυριαρχία του τουρισμού στην οικονομία και συχνά απόλυτη εξάρτηση από τον αλλοδαπό τουρισμό, κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα ιδιαίτερα στην ύπαιθρο χώρα.

Η συνειδητοποίηση των αδυναμιών της πολιτικής αυτής γίνεται αναγκαία, ιδιαίτερα κάτω από το πρίσμα μιας σειράς νέων δεδομένων που ήδη από την δεκαετία του '70 οδηγούν πολλές χώρες που ακολουθούν το ίδιο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης (μεσαλός ή φθηνός μαζικός τουρισμός) να επιδιώξουν την αλλαγή του. Τα νέα αυτά δεδομένα είναι τα εξής:

1. Η μελέτη της τουριστικής ανάπτυξης προσεγγίζει τον τομέα συστηματικά (A. MATHIESON - G. WALL 1982, p. 14-34) λαμβάνοντας υπόψη και τις κοινωνικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις του φαινομένου.

2. Ο τύπος του τουρισμού (κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τουριστών, μαζικότητα) είναι άμεσα συνυφασμένος με τις κοινωνικές επιπτώσεις στον τό-

πο υποδοχής (V.SMITH 1977, ρ. 8-13, E.COHEN 1972, ρ.170-182.J.JAFARI 1974, ρ. 245).

3. Αναπτύσσεται η ευαισθησία στα περιβαλλοντικά θέματα σε όλες τις χώρες-αποστολής τουριστών (Ευρώπη, ΗΠΑ) ενώ παράλληλα ο μαζικός τουρισμός θεωρείται υπεύθυνος για τα περιβαλλοντικά προβλήματα που εμφανίζονται στις χώρες υποδοχής.

4. Αναπτύσσονται οι νέες μορφές τουρισμού (J.KRIPENDOR, ρ. 107-148,N. Βαφειάδης 1988, σ. 46-61) σαν ένα διαφορετικό πρότυπο από αυτό του μαζικού, φτηνού τουρισμού.

5. Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος των αλλοδαπών εταιρειών (R.DOSWELL 1978, ρ. 30-40, IUOTO 1975 ρ. 41-45) που ελέγχουν τη ζήτηση και πολύ συχνά και την προσφορά.

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Η Ελλάδα ανήκει σε μια ομάδα χωρών που έχουν αναπτυγμένο τον τουριστικό τομέα και συνδιάζουν τις διακοπές με δυνατότητες γνωριμίας ενός πλούσιου πολιτιστικού και ιστορικού παρελθόντος.

Το σύνολο των μεσογειακών χωρών έχουν ταυτιστεί με χώρες διακοπών με κυρίαρχο έμβλημα τα τρία "S"(SUN,SEA,SAND) (B.KHADER 1987 ρ. 7-9, INTERNATIONAL TOURISM REPORTS 1986 ρ. 46-47). Αυτό ουσιαστικά δίνει μια "ομογενοποιημένη" εικόνα στον τουρίστα-καταναλωτή όσο αφορά τα χαρακτηριστικά των χωρών αυτών που τείνουν να θεωρούνται κοινά με μόνη βασική διαφορά την τιμή.

Οι χώρες αυτές έδωσαν μεγάλη έμφαση ανάμεσα στο 1950-1970 στη δημιουργία υποδομής για μεσαίων εισοδημάτων, οργανόμενο, μαζικό τουρισμό συχνά χωρίς προγραμματισμό και δημιουργία παράλληλων τεχνικών δίκτυων υποδομής. Κατά αυτόν τον τρόπο τείνει να θεσμοποιηθεί στις τουριστικές αγορές η εικόνα της Μεσογείου σαν περιοχής με φτηνό τουρισμό και πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα.Είναι φυσικό η εικόνα αυτή να αποτρέπει τους τουρίστες υψηλότερων εισοδημάτων , όσους έχουν οικολογικές ευαισθησίες ή όσους αναζητούν ήσυχες διακοπές.Αντίθετα η ζήτηση κυριαρχείται από ένα τύπο πελάτη

που τα κύρια χαρακτηριστικά του έχουν συχνά θεωρηθεί αιτία σημαντικού μέρους των κοινωνικών επιπτώσεων στον τόπο υποδοχής.

Συνοφασμένο με την τουριστική ζήτηση είναι και το ζήτημα της "εικόνας" που έχει η τουριστική προσφορά της χώρας στις χώρες-πελάτες. Η εικόνα αυτή δημιουργείται από τις εντυπώσεις των ίδιων των τουριστών αλλά και από τα ΜΜΕ και τα ταξιδιωτικά πρακτορεία. Επισημαίνεται ότι η συνδιασμένη λειτουργία αυτών των παραγόντων επί μια σειρά ετών, συχνά οδηγεί στη δημιουργία μιας "στερεότυπης" εικόνας. Η εικόνα αυτή αφενός είναι δύσκολο να ανατραπεί αφού πολλοί από τους παράγοντες που υπεισέρχονται στη δημιουργία της δεν ελέγχονται από τη χώρα υποδοχής και αφετέρου επηρεάζει περισσότερο τους τουρίστες που επισκέπτονται για πρώτη φορά μια χώρα.

Σύμφωνα με μελέτη που λαμβάνει υπόψη τις απόψεις τόσο των τουριστικών πρακτόρων όσο και των TOUR-OPERATORS η Ελλάδα θεωρείται καλή χώρα για διακοπές αλλά με μεσαίας ή μέτριας ποιότητας υπηρεσίες και μέτριες ή κακής ποιότητας συνθήκες υγειονόμης (Ν. Βαφειάδης 1988, σ.4-22). Παράλληλα αρνητική είναι η εικόνα που παρουσιάζει το περιβάλλον γεγονός που δημιουργεί αρνητικές αντιδράσεις στους πελάτες. Όσο αφορά τους τουρίστες τα κυριότερα παράπονα τους αφορούν τις συνθήκες υγειονόμης (33,3%), τα ξενοδοχεία (26,8%) και τα μεταφορικά μέσα (21%) (Σ.Σ ταύρου 1984, σ. 53-59). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι σύμφωνα με έρευνα σε Γερμανούς τουρίστες η ρύπανση του περιβάλλοντος και οι προβληματικές συνθήκες υγειονόμης είναι οι κυριότερες αιτίες που τους αποτρέπουν να επιλέξουν κάποιο τόπο για διακοπές (Ν. Βαφειάδης 1988. Πιν 4). Οδηγούμαστε έτσι στο συμπέρασμα ότι η εικόνα της χώρας στο εξωτερικό μπορεί να είναι ελκυστική σε επίπεδο τιμών, αλλά είναι ιδιαίτερα προβληματική σε επίπεδο υπηρεσιών, περιβάλλοντος και συνθηκών υγειονόμης σε μια εποχή που τα στοιχεία αυτά είναι καθοριστικά για την επιλογή μιας χώρας από τους τουρίστες.

Η ταχύτερη αύξηση των ξενοδοχείων χαμηλής ή μεσαίας κατηγορίας αντανάκλα την εικόνα της Ελλάδας σαν χώρας για τουρίστες χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων (INTERNATIONAL TOURISM REPORTS 1986, ρ.54). Στο ίδιο συμπέρασμα

καταλήγει και η αναλυτική προσέγγιση του R.BAR ON στις τουριστικές στατιστικές που κατάληξε στη δημιουργία ενός μεικτού δείκτη που συσχετίζει τις διανυκτερεύσεις με τις εισπράξεις (R.BAR ON 1989, p.118-119, 137-149). Σύμφωνα με αυτό το δείκτη η Ελλάδα το 1983 βρισκόταν σε πολύ χαμηλή θέση παγκόσμια και σε χαμηλότερη θέση σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες.

Η επιλογή της Ελλάδας λοιπόν, ιδιαίτερα μετά το 1970 σχετίζεται με ένα τύπο τουριστών που αναζητούν τον ήλιο περισσότερο (SUNLUST) (E.BONOMI 1998, p. 157-160, A.J.BURKART-S.MEDLIK 1985 p.57-58, R.CMILL-A.M.MORRISON 1985, p.1-13). Οι επιρροές που δέχονται οι τουρίστες για να επισκεφτούν την χώρα μας συνδέονται με το εισοδηματικό τους επίπεδο (που είναι μεσαίο) και που συνδέεται με την προτίμηση τους στο οργανωμένο φτηνό ταξίδι καθώς και από την επιρροή που δέχονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι κυριότεροι πελάτες μας είναι Ευρωπαίοι και Αμερικάνοι (80%-85%) του συνόλου (Σ.Σταύρου 1984 σ.13-23) που προέρχονται από χώρες όπου υπάρχει η μεγαλύτερη ανάπτυξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης (διαφήμιση, τύπος, τηλεόραση).

Παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τον τύπο του τουρισμού που δέχεται η Ελλάδα είναι και η πολιτική των εταιρειών TOUR-OPERATORS που αναζητούν στις τουριστικές χώρες μακροχρόνια συμβόλαια με τους ξενοδόχους και χαμηλές τιμές. Η πολιτική των εταιρειών αυτών έχει επιπτώσεις τόσο στην τουριστική όσο και ευρύτερα στην συνολική οικονομική ανάπτυξη ολόκληρων περιοχών.

Η μελέτη της χώρας μας στην διεθνή τουριστική αγορά τέλος μας δίνει την διάσταση της συνεχούς διεθνοποίησης της διαδικασίας τουριστικής ανάπτυξης ανεξάρτητα από χώρα ή τόπο.

Μ Ε Ρ Ο Σ Β´

- _ Τα Ιόνια Νησιά.
- _ Ιστορική-Γεωγραφική-Οικονομική προσέγγιση
- _ Η υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού στα Ιόνια νησιά.

. . .

Τ Α Ι Ο Ν Ι Α Ν Η Σ Ι Α

Η περιφέρεια των Ιονίων νήσων θεωρείται από τις πιο αξιόλογες τουριστικές περιοχές της χώρας. Τμήματα μόνο αυτής μπορούν να χαρακτηριστούν, υπό τις υπάρχουσες συνθήκες κορεσμένα.

Έχει το πλεονέκτημα ότι βρίσκεται πλησιέστερα στην Ευρώπη, είναι η πόρτα της Ελλάδας προς αυτήν, έχει αναπτύξει αξιόλογη τουριστική υποδομή και έχουν προβληθεί στην διεθνή τουριστική αγορά πολλές περιοχές της Κέρκυρας.

Τα νησιά του Ιονίου είναι κατάσπαρτα από μνημεία κινητά και ακίνητα που φέρνουν στην μνήμη όλες τις φάσεις του Ελληνικού πολιτισμού και έχουν να παρουσιάσουν στον επισκέπτη τους τη δική τους πολιτιστική ταυτότητα.

Έχουν πολύ πράσινο, μεγάλες παραλίες με άμμο, καθώς επίσης οι κλιματολογικές συνθήκες που υπάρχουν στα νησιά ευνοούν την ανάπτυξη του τουρισμού μια και επικρατεί ήπιο κλίμα και δεν υπάρχουν μετέμια το καλοκαίρι. Βασικό πλεονέκτημά για την τουριστική εξέλιξη της περιφέρειας αποτελεί και η άριστη προσπελασιμότητα αφού υπάρχουν διεθνή αεροδρόμια Κέρκυρας, Κεφαλλονιάς, Ζακύνθου, και το νεότερο στο Άκτιο για τον νομό Λευκάδας, καθώς και ένα αξιόλογο οδικό και θαλάσσιο δίκτυο.

Υπάρχουν σημαντικές συνθήκες για να εξελιχθεί ο τουρισμός αλλά απαιτείται μεγάλη προσοχή και οργάνωση α) για να κρατηθεί ποιοτικά σε υψηλό επίπεδο ο τουρισμός, β) η επέκτασή του να μην γίνει σε βάρος της γεωργικής γης και του γεωργικού δυναμικού, διότι η μονοσήμαντη ανάπτυξη αυτού του τύπου θα αποδειχτεί καταστροφική για το μέλλον γ) να μην υπάρξουν κοινωνικές αναστατώσεις και καταστροφή του περιβάλλοντος.

Ιστορική-Γεωγραφική-Οικονομική προσέγγιση

Τα επτάνησα ως ενιαία ομάδα ξεκινούν να έχουν κοινή ιστορική πορεία μόνο μετά την καταληφή τους από τους Βενετούς, εκεί λίγο μετά το 1200 μ.Χ. Αυτή η επικυριαρχία-που συνεχίστηκε μέχρι το 18 αιώνα-είχε καταλυτικές επιδράσεις στην κοινωνική διάρθρωση των τοπικών κοινοτήτων, την πολιτιστική διαμόρφωση των κατοίκων, αλλά και την εν γένει οικονομική τους ανέλιξη. Τα μικρά χρονικά διαστήματα κυριαρχίας Γάλλων, Ρώσων, Άγγλων-ποτέ Οθωμανών- και η εδώ και 128 χρόνια σύνδεση με την Ελληνική Επικράτεια δείχνουν να μην έχουν αλλάξει ριζικά τους κοινωνικούς θεσμούς που παγιώθηκαν τότε!

Έτσι η πρόσμειξη δυτικών επιρροών μαζί με τις βυζαντινές και ελληνικές καταβολές έδωσε στα νησιά μια πολιτιστική αίγλη και ταυτόχρονα ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, όσον αφορά την έλξη των τουριστών. Το πρότυπο αυτό είχε φορείς έκφρασης, εκτός των άλλων, την αρχιτεκτονική, τη ζωγραφική και φυσικά τη μουσική.

Πέραν όμως από την καλλιέργεια των τεχνών, οι Επτανήσιοι είχαν εύκολη πρόσβαση στην Ιταλία και από κει σ' όλη την Δυτική Ευρώπη! Αντίστοιχα, σήμερα, οι Ιταλοί και οι Ευρωπαίοι τουρίστες δείχνουν να προτιμούν ιδιαίτερα τα νησιά του Ιονίου Πελάγους...

Στα επτάνησα κατατάσσονται συχνά και τα Κύθηρα. Όμως η διαφορετική γεωγραφική θέση και διοικητική υπαγωγή των τελευταίων κι ακόμα το διάφορο ύψος τους δεν επιτρέπουν την συνεξέταση τους με τα άλλα νησιά. Έτσι απομένουν η Κέρκυρα, οι Πάξοι, η Λευκάδα, η Κεφαλλονιά, η Ιθάκη, η Ζάκυνθος και μερικά μικρότερα νησιά. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος καταγράφει περίπου 15 κατοικημένα νησιά στα Επτάνησα. Από αυτά μόνο 9 έχουν επιφάνεια μεγαλύτερη των 10 Km² και μόνο 7 κατοικούνται από 1000 και πλέον κατοίκους.

Τα νησιά συγκροτούν μια από τις 13 περιφέρειες του ελληνικού κράτους, αυτή των Ιονίων Νήσων. Διακρίνονται σε 4 νομούς: Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλονιάς και Ζακύνθου. Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία του Υπ. Εσωτερικών, υπάρχουν εκεί 10 Δήμοι και 256 Κοινότητες. Από αυτούς όμως μόνο δύο Δήμοι συγκεντρώνουν (σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής 1991) πάνω από 10.000 κατοίκους. Αυτοί είναι ο Δ. Κερκύρας (36.875), που εν πάσει

Πιο μηχανοποιημένη είναι η γεωργία στη Ζάκυνθο και την Κέρκυρα.

Στα Επτάνησα υπάρχουν πιο πολλές καλλιεργούμενες εκτάσεις από ό,τι στο σύνολο της χώρας, 33,8% έναντι πανελληνίου ποσοστού 29,9%. Το θλιβερό όμως είναι ότι μόνο το 5,4% από την καλλιεργούμενη γη αρδεύεται, έναντι πανελληνίου ποσοστού 27,3% (στοιχεία 1985). Αξιοπαρατήρητο τέλος είναι ότι στα Ιόνια συναντάται το μεγαλύτερο από όλες τις ελληνικές περιοχές ποσοστό ιδιωτικών βοσκοτόπων 42,2%, έναντι πανελληνίου μέσου όρου 17,1%.

Όσον αφορά τις βιοτεχνικές-βιομηχανικές δραστηριότητες αυτές είναι περιορισμένες.

Πράγματι, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ (1984), από το σύνολο των απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα κάθε νομού ποσοστά 10-25% συγκεντρώνουν οι "φυτικές, ζωικές, λιπαρές ουσίες", η "αρτοποιία, ζαχαροπλαστική" και η "κατασκευή οικοδομικών ειδών από ξύλο". Εξαίρεση, όχι όμως ικανή να αλλάξει τη γενική εικόνα αποτελεί η απασχόληση στο Ν. Ζακύνθου κατά 27,2% (319 άτομα) στα "προϊόντα από πλαστική ύλη".

Η κατανομή της απασχόλησης ανά κλάδο δείχνει ακριβώς την έμφαση στον πρωτογενή τομέα, με την ταυτόχρονη καθυστερημένη πορεία του μεταποιητικού τομέα.

Πάντως, η προέλευση του τοπικού προϊόντος διαφοροποιείται από τα πιά πάνω μετέθρη, αφού κατανέμεται ως εξής: 20,2% από τον πρωτογενή και 56,2% από τον τριτογενή τομέα. Είναι φανερό η έμφαση στις τριτογενείς δραστηριότητες, που πρακτικά μεταφράζεται στην προκειμένη περίπτωση σε μία μόνο επιμέρους δράση, τον τουρισμό.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η διεξοδική μελέτη της κατανομής των επενδύσεων του Ν. 1262/82 (μέχρι τέλους 1987) ανά νομό και ανά κλάδο. Πράγματι, σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΘΟ, τα Επτάνησα (1,8% περίπου της χώρας) απορρόφησαν το 9,9% των κονδυλίων που δόθηκαν για τουριστικές επενδύσεις! Ταυτόχρονα, το 83,23% των συνολικών κονδυλίων που εγκρίθηκαν για τα νησιά του Ιονίου αφορούσε τουριστικές δραστηριότητες !!!

Από την άλλη πλευρά, οι δείκτες ευημερίας για το σύνολο της περιφέρειας δίνουν μια μάλλον μεικτή εικόνα. Έτσι, ενώ υπάρχουν περισσό-

περιπτώσει παρουσιάζει συνεχή πτώση κατά τα τελευταία χρόνια και ο Δ.Ζακύνθου (ΙΟ.205), που μόλις πέρυσι έσπασε το φράγμα των ΙΟ.000 κατοίκων. Παρατηρείται δηλαδή μια απουσία μεγάλων οικιστικών συγκεντρώσεων, οι οποίες με τη δυναμική τους θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν τους τοπικούς αναπτυξιακούς μηχανισμούς. Τα Ιόνια νησιά αποτελούν το 1,86% του ελληνικού πληθυσμού και το 1,75% του ελληνικού εδάφους. Είναι, επομένως, πιο πυκνοκατοικημένα απ'ό,τι η Ελλάδα! Δυστυχώς, όμως, πρόκειται για ένα συμπέρασμα που οφείλεται αποκλειστικά στο πληθυσμιακό δυναμικό της Κέρκυρας και όχι όλης της περιφέρειας...

Η ανά δεκαετία εξέλιξη του πληθυσμού στα εξεταζόμενα νησιά, σε συγκριση με τις αντίστοιχες μεταβολές σε πανελλήνιο επίπεδο, έχει μειωθεί σημαντικά...

Μόλις την τελευταία δεκαετία αντιστράφηκε η παλαιότερη συνεχής μείωση του αριθμού των κατοίκων των νησιών. Όμως το ποσοστό τους, ως προς το συνολικό ελληνικό πληθυσμό, συνέχισε να πέφτει -1,86% σήμερα έναντι 3% περίπου πριν από 40 χρόνια!

Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι, σε αντίθεση με το φαινόμενο της πληθυσμιακής αφαίμαξης, τα μειονεκτήματα από το νησιωτικό χαρακτήρα του συμπλέγματος (δύσκολες επικοινωνίες κλπ) αμβλύνονται εως και εξαφανίζονται από τη μικρή εως μηδενική - στην περίπτωση της Λευκάδας - απόσταση από τον ηπειρωτικό κορμό. Εν πάση περιπτώσει, ο οικονομικός προσανατολισμός των νησιών ήταν, και εν πολλοίς παραμένει, κατά βάση αγροτικός. Στο Ν.Κεφαλληνίας ασχολούνται λίγο και με τα ναυτικά επαγγέλματα, ενώ η βιομηχανική δραστηριότητα είναι μηδαμινή σ'όλη την περιφέρεια.

Ο τουρισμός, με βαθιές ρίζες στην Κέρκυρα, προβάλλει σήμερα ως αναπτυξιακό "όχημα" για όλα τα Επτάνησα...

Πιο αναλυτικά, στα νησιά υπάρχουν άφθονες ελιές κι αμπέλια και ακολουθούν όλα τα κλασικά κηπευτικά, εσπεριδοειδή και φρούτα.

τερες αναλογικά νοσοκομειακές κλίνες απ'ό,τι σ'όλη την Ελλάδα, υπάρχουν λιγότεροι γιατροί! Ενώ υπάρχουν εξίσου πολλές κατα κεφαλή ιδιωτικές καταθέσεις το αντίστοιχο εισοδημα είναι κατά πολύ μικρότερο από τον ελληνικό μέσο όρο.

Η υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού στα Ιόνια Νησιά.

Ο τουριστικός τομέας σύμβαλλε ιδιαίτερα στην ανάπτυξη της περιφέρειας κατά την τελευταία Ι5ετία, μιας περιφέρειας που συγκεντρώνει συγκριτικά και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε διεθνές. Η δυναμική του έχει επηρεάσει θετικά και αρνητικά την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική πραγματικότητα.

Πιο συγκεκριμένα:

_ Ο τουρισμός συνέβαλλε ώστε να αυξηθεί την τελευταία Ι5ετία η συμμετοχή του τριτογενούς τομέα από 50% σε 60% έναντι μείωσης του πρωτογενούς και του δευτερογενούς.

_ Το 75% των νέων ιδιωτικών επενδύσεων στρέφονται στον τουρισμό δημιουργώντας θέσεις απασχόλησης.

_ Η απασχόληση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού έχει αλλάξει, ιδιαίτερα στον Ν.Κερκύρας όπου η πλειοψηφία του ασχολείται σήμερα στα τουριστικά επαγγέλματα.

_ Η χρονο με χρονο μεταβολή της ζήτησης όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στον αριθμό των επίσημων δηλωμένων διανυκτερεύσεων στην περίοδο (Ι980-Ι99Ι) ούτε αυξητική είναι ούτε ομαλή (πίνακας 8).

_ Στα Βπτάνησα υπάρχει κι ένας πρωταθλητής της παραξενοδοχείας, η Κέρκυρα.

_ Η έλλειψη υποδομής ειδικής και γενικής είχε σαν αποτέλεσμα το χαμηλό επίπεδο προσφερόμενων υπηρεσιών και ενδιαφερόντων και κατ'επέκταση την προσέλκυση τουριστών χαμηλού οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου.

_ Η ανάπτυξη της "παραξενοδοχείας" τείνει να στρεβλώσει τη μεγενθυτική τάση του τουρισμού οδηγώντας τον σε ανεπιθύμητους δρόμους.

_ Η γρήγορη και σε κάποιο βαθμό απρογραμμάτιστη ανάπτυξη του τουρισμού επέφερε αλλοιώσεις και βλάβες στο περιβάλλον, καθώς και δυσλειτουργίες στην οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα ορισμένων περιοχών.

_ Υπάρχει μια άνιση κατανομή της τουριστικής κίνησης μέσα στην περιφέρεια με περισσότερο αναπτυγμένο τον Ν.Κέρκυρας λιγότερο τον Ν.Ζακύνθου και ακόμα λιγότερο το Ν.Κεφαλλονιάς και το Ν.Λευκάδας.

Η ανισοκατανομή εμφανίζεται και εντός των νομών.

- Ενδεικτικό της ωφέλειας από την εισροή συναλλάγματος είναι
εξής: Το 1987 μόνο στην Κέρκυρα εισήχθησαν 251.235.179 \$ (από
τα επίσημα στοιχεία).

- Η επικοινωνία διαφορετικών εθνοτήτων, με διαφορετικές αντιλή-
ψεις και διαφορετικά στοιχεία κουλτούρας έχει επιφέρει θετικά
αλλά και αρνητικά αποτελέσματα.

- Τέλος ο τουρισμός μέσα από απαραίτητες προϋποθέσεις δείχνει
ότι μπορεί να είναι ο μοχλός ενεργοποίησης των άλλων παραγωγικών
κλάδων, αφού με την αυξημένη ζήτηση του είναι δυνατόν να επιφέρει
την μεγιστοποίηση της προσφοράς των προϊόντων τους. Ειδικά για
τους νομούς Κεφαλονιάς, Ζακύνθου και Λευκάδας.

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ´

- _ Τουριστική ζήτηση: τύποι και χαρακτηριστικά τουρισμού-τουριστών.
Η πολιτική των TOUR-OPERATORS και των TOUR-LEADERS.
- _ Τουριστική προσφορά: χαρακτηριστικά της τουριστικής ανάπτυξης.
Ποιότητα των τουριστικών επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.
Τουριστικές υπηρεσίες παρεχόμενες από φορείς του δημόσιου τομέα.
Τεχνικές υποδομές.

. . .

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ :

ΤΥΠΟΙ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

Η περιφέρεια Ιονίων Νήσων εξαιτίας κυρίως του Ν.Κέρκυρας, θεωρείται σαν μία από τις τρεις βασικές τουριστικές περιοχές της χώρας μας (Ρόδος -Κέρκυρα-Β.Ακτές Κρήτης). Συγκέντρωσε 4.085.000 διανυκτερεύσεις το 1991. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι στην σύνθεση της ζήτησης διαπιστώνεται σημαντική η συμβολή των αλλοδαπών στις διανυκτερεύσεις αρκεί να αναλογιστούμε ότι έφτασαν στις 3.377.000 έναντι 708.000 που σημείωσαν οι ημεδαποί την ίδια περίοδο. Ο Ν.Κερκύρας συγκέντρωσε συγκριτικά τον μεγαλύτερο αριθμό 3.377.217 και αποτέλεσε το 11,3% των διανυκτερεύσεων της χώρας. Οι αφίξεις των τουριστών στα αεροδρόμια το 1992 ήταν συνολικά στα Επτάνησα 1.329.000.

Με βάση τα στοιχεία που υπάρχουν γενικά για τα δημογραφικά και επαγγελματικά στοιχεία των τουριστών που επισκέπτονται την χώρα μας οι τουρίστες που επισκέπτονται τα Ιόνια νησιά έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

α. Όσο αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (Σ.Σταύρου 1986, σ.29-33) η πλειοψηφία των τουριστών ανήκει στις ηλικιακές ομάδες 16-40 ετών (70% περίπου το 1984-1985).

β. Η ανάλυση της επαγγελματικής σύνθεσης των τουριστών Σ.Σταύρου 1986 και ΕΟΤ 1973,) δείχνει την σταθερή παρουσία των τεχνικών και ελευθέρων επαγγελματιών (από 28,4% το 1973 φτάνει στο 37% το 1986), των υπαλλήλων γραφείου (από 17,2% σε 14% αντίστοιχα στις δύο έρευνες) και των σπουδαστών (από 16,2% σε 14% αντίστοιχα). Η εικόνα αυτή είναι μία ένδειξη ότι οι τουρίστες χαρακτηρίζονται από μεσαίο ή υψηλό μορφωτικό επίπεδο και από μεσαία εισοδήματα.

γ. Τα οικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών συνδέονται τόσο με τη μελέτη της δαπάνης τους (ημερήσια ή κατά κεφαλή) όσο και με τον τύπο καταλυμάτων που επιλέγουν. Η αύξηση της μέσης κατά κεφαλή δαπάνης από 142\$ δολ. το 1961 σε 303 το 1981 δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν ασφαλής δείκτης ληφθεί υπόψη ότι οι μετρήσεις γίνονται σε τρέχουσες τιμές Σ.Σταύρου 1984,

σ. 111-114, ΕΟΤ 1986). Ο υπολογισμός πάλι της ημερήσιας δαπάνης δείχνει ότι οι τουρίστες που ξοδεύουν τα μεγαλύτερα ποσά ανήκουν σε εθνικότητες που δεν αποτελούν παρα μικρό ποσοστό των συνολικών αφίξεων (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς, Ιαπωνία, Ισπανία) (Σ.Σταύρου 1986, σ.25-27).

Το είδος του καταλύματος που επιλέγουν οι αλλοδαποί τουρίστες δείχνει ότι ένα σημαντικό ποσοστό (80-85%) (ΕΣΥΕ 1984, σ.90) μένει σε ξενοδοχεία μεσαίας ή Α' κατηγορίας ενώ οι υπόλοιποι προτιμούν τα υπόλοιπα είδη καταλυμάτων και τα κάμπιγκ. Αυτό το γεγονός όμως δεν πρέπει να μας παρασύρει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για τουρίστες υψηλών εισοδημάτων αφού ένα μεγάλο ποσοστό από αυτούς έρχονται με οργανωμένο τρόπο ταξιδιού και έτσι πληρώνουν πολύ φτηνά ξενοδοχεία των υψηλών κατηγοριών.

δ. Οι αιτίες που επιλέγουν τα Ιόνια Νησιά ανάγονται στα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν και που έχουν σχέση με το ήπιο κλίμα τους, την περιβαλλοντική ομορφιά και την πολιτιστική κληρονομιά τους.

ε. Οι αλλοδαποί τουρίστες που επισκέπτονται τα νησιά προέρχονται από διάφορες εθνικότητες: Αγγλία, Δ.Γερμανία, Ολλανδία, Σκανδιναυικές χώρες, Γαλλία, ΗΠΑ. Μεταξύ των συγκριτικά πλειοψηφούντων αλλοδαπών προηγούνται χωρίς μεγάλο ανταγωνισμό οι Αγγλοι, όπως δείχνει ο πίνακας (ποσοστιαία συμμετοχή των τριών πρώτων εθνοτήτων ως προς την προέλευση των αφικνουμένων αλλοδαπών με CHARTERS). Τα αρνητικά αποτελέσματα της αποκλειστικής συνδεσης με μια χώρα αποστολής τουριστών φάνηκαν τη διετία 1988-1989 όταν οι δελεαστικές προσφορές στους Βρετανούς για ταξίδια στις ΗΠΑ οδήγησαν σε σημαντική μείωση των αφίξεων τους.

Είναι όμως εξίσου φανερό η σταδιακή πτώση των Αγγλων και η ταυτόχρονη σταθερή αύξηση συμμετοχής των Γερμανών. Πρόκειται για μία μάλλον θετική εξέλιξη!

Ο τουρισμός στην περιφερειακή χωρική διάρθρωση του ακολουθεί το γενο σχήμα ανάπτυξης του Ελληνικού χώρου: κέντρο-περιφέρεια, αναπτυγμένοι μη αναπτυγμένοι νομοί.

Ο Ελληνικός τουρισμός ενσωματωμένος στο διεθνές σύστημα οργάνωσης της τουριστικής βιομηχανίας είναι και παραμένει εξωστρεφής και για αυτό εξα-

εξαρτημένος. Εξωστρεφής γιατί απευθύνεται αποκλειστικά στη διεθνή πελα-
τεία, ενώ ο εσωτερικός τουρισμός εμφανίζεται λιγότερο αναπτυγμένος.

εξαρτημένος, γιατί το σχήμα ανάπτυξης και διάρθρωσης του τουρισμού φαι-
νεται να διαμορφώνεται στα πλαίσια ενός διπλού πλέγματος σχέσεων εξάρτη-
σης: Από τη μια εξάρτηση της ζήτησης από κεντρικά γραφεία ταξιδιών που
έσω αυτών γίνεται η διακίνηση των τουριστών, στις ευρύτερες περιοχές
πύρροής τους, και από την άλλη εξάρτηση της περιφέρειας από τους κατά
τόπο πράκτορες ταξιδιών και τις εταιρείες CHARTERS τις οποίες πολλές
φορές ελέγχουν οι ίδιοι παράγοντες.

Βέβαια μεγάλη σημασία στη διάρθρωση της ζήτησης της περιφέρειας και
της επιλογής της σαν τόπο για διακοπές έχει και η φήμη της που να αντα-
ποκρίνεται στον τουρίστα υψηλού επιπέδου.

Η πολιτική των TOUR-OPERATORS και των TOUR-LEADERS

Παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τον τύπο που δέχονται τα νησιά είναι η πολιτική των εταιρειών (TOUR OPERATORS) που ελέγχουν τη ζήτηση και σημαντικό μέρος της προσφοράς (G.GAZES 1989, ρ. 133-271). Οι εταιρείες αυτές στήριξαν σε μια πρώτη φάση την ανάπτυξη τους στην πώληση οργανωμένων ταξιδιών στις χώρες με μαζικό τουρισμό και αναπτυγμένη τουριστική υποδομή. Η συνεχής ανάπτυξη τους και η κάθετη και οριζόντια οργάνωση τους τις κατέστησε σύντομα κυρίαρχες της τουριστικής ζήτησης.

Σε αυτήν την δεύτερη φάση αναζητούν μακροχρόνια συμβόλαια με τους ξενοδόχους και χαμηλές τιμές. Η αποδοχή αυτής της πολιτικής οδηγεί και σε έμμεσα έλεγχο της τουριστικής προσφοράς.

Οι βασικές τάσεις της πολιτικής των TOUR OPERATORS είναι οι εξής :

- α) η εξασφάλιση μιας ισορροπημένης σχέσης ανάμεσα στην τουριστική ζήτηση και την τουριστική προσφορά που εξασφαλίζεται μέσα από μακροχρόνια συμβόλαια μίσθωσης ξενοδοχείων και προβολή-διαφήμιση της περιοχής,
- β) η αναζήτηση νέων αγορών που θα επιτρέψει την επέκταση των εργασιών τους,
- γ) η μέσω της τουριστικής διαφήμισης δημιουργία μιας δελεαστικής εικόνας του τόπου υποδοχής με κυρίαρχα στοιχεία την τιμή και την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Οι τρεις αυτές πολιτικές έχουν τις εξής επιπτώσεις στην περιφέρεια και γενικά στη χώρα μας: α) η ισορροπία ανάμεσα στη ζήτηση και την προσφορά οδηγεί και στην αποδοχή ενός τύπου τουριστικής ανάπτυξης και τουρισμού, β) η αναζήτηση νέων αγορών οδηγεί σε οικονομικές και κοινωνικές αναστάσεις περιοχές με έντονη εξάρτηση από συγκεκριμένους αλλοδαπούς πελάτες, γ) η δημιουργία μιας συχνά παραπλανητικής εικόνας της χώρας μέσω της τουριστικής διαφήμισης οδηγεί συχνά σε απογοήτευση τον τουρίστα και τελικά σε αδυναμία να υπάρξει μια αληθινή σχέση με τους ντόπιους.

Ποιοί είναι οι TOUR-LEADERS ; Σύμφωνα με την εγκύκλιο του ΕΟΤ που ορίζει τα καθήκοντά τους και έχει αρ. πρωτοκόλου 517024/8.5.79 είναι οι αρχηγοί ή οδηγοί ξένων ομάδων τουριστών. Ο κόσμος συνηθίζει να αποκαλεί

τους TOUR-LEADERS λανθασμένα "ξεναγούς" αφού άδεια ξεναγού χορηγείται μόνο σε έλληνες πολίτες, πτυχιούχους της σχολής ξεναγών του ΕΟΤ.

Μόλις οι νεοαφιχθέντες επισκέπτες μιας πτήσης CHARTER περάσουν τον αστυνομικό και τελωνειακό έλεγχο τους υποδέχονται οι TOUR-LEADERS της εταιρίας, τους βάζουν στα πούλμαν για να πάνε στα καταλύματα τους ξενοδοχεία, διαμερίσματα κλπ και τους λένε ποιά ώρα θα γίνει η ενημέρωση (BRIEFING). Είδη από την διαδρομή με το πούλμαν αρχίζει η κατήχηση και η πλύση εγκεφάλου με την άμεση υπόδειξη συγκεκριμένων καταστημάτων, εστιατορίων, γραφείων ενοικίασης αυτοκινήτων κλπ, για να συνεχιστεί αργότερα στο "καλοσώρισμα" (WELKOME MEETING), που κάποιες φορές γίνεται σε μία παμπ ή ντίσκο. Έτσι, οι TOUR-LEADERS δυσφημούν ένα εστιατόριο, φοβίζοντας τους πελάτες τους ότι εκεί θα δηλητηριαστούν ή ένα κατάστημα τροφίμων ότι χρεώνει υπέρογκες τιμές, ή ένα γραφείο ενοικίασης αυτοκινήτων ότι έχει τα αυτοκίνητά του ανασφάλιστα και ότι εγκαταλείπει τους ενοικιαστές στην τύχη τους σε περίπτωση βλάβης ή ότι αυτό το σιάφος είναι ανασφαλές και μπορεί να βουλιάξει. Αυτό το κάνουν ή γιατί δεν παίρνουν προμήθεια από εκεί ή γιατί κάποιος άλλος πληρώνει περισσότερα.

Η μάλιστα του τουριστικού κυκλώματος, που είναι οι προμήθειες, είναι η αιτία συγκράτησης ή διαρροής συναλλάγματος στο εξωτερικό. Με τις εισπρακτόμενες προμήθειες γίνονται συχνά οι πληρωμές των οφειλών των ξένων ταξιδιωτικών γραφείων προς τις ελληνικές επιχειρήσεις. Οι πληρωμές αυτές είναι αντάλλαγμα για την καθοδήγηση των τουριστών σε καταστήματα, εστιατόρια: πώληση εκδρομών κλπ γίνονται από τους εδώ εκπροσώπους των TOUR OPERATORS τους TOUR-LEADER. Συχνά τμήμα των προμηθειών αυτών εξάγεται σε δραχμές ή σε συνάλλαγμα μέσω των τουριστών που αναχωρούν από την χώρα. Βέβαια και οι έλληνες ταξιδιωτικοί πράκτορες που συνεργάζονται με τους TOUR OPERATORS και τους εκπροσωπούν στις ελληνικές επιχειρήσεις εισπράτουν κι αυτοί το μερίδιο τους.

Οι TOUR-LEADERS έχουν αποκτήσει δύναμη γιατί ενώ οι ξένοι είναι εξαιρετικά εύπιστοι στις υποδείξεις τους δεν δραστηριοποιήθηκε μέχρι σήμερα

κάποιος τοπικός φορέας τουρισμού να αναλάβει τον τομέα της καθοδήγησης των επιχειρηματιών. Στην κατάσταση που έχει διαμορφωθεί έχουν συμβάλει η έλλειψη νομοθεσίας, η έλλειψη σεβασμού στις αγορανομικές διατάξεις και η χαλαρή εποπτεία του ΕΟΤ που οδήγησαν στη δημιουργία μιας νοοτροπίας που σίγουρα δεν προωθεί τα συμφέροντα της τουριστικής ανάπτυξης των νησιών. Ο ανταγωνισμός, η πτώση των τιμών, η αύξηση ποσοστού προμήθειας στους TOUR-LEADERS οδηγεί σε αντιοικονομική λειτουργία των επιχειρήσεων.

Όσο πιο έντονη δραστηριότητα αναπτύσουν οι TOUR-LEADERS, τόσο περισσότερα έσοδα δημιουργούν οι εταιρείες για να καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό των εξόδων και των υποχρεώσεων τους εδώ.

Οι TOUR-OPERATORS με τη στρατηγική τους επηρεάζουν προς το συμφέρον τους την τουριστική ανάπτυξη. Δημιουργούν εισοδήματα και στη χώρα τους από την κανονική τους δραστηριότητα αλλά και μέσα στη δική μας αγορά από την παράνομη, μεσιτική και παρασιτική δραστηριότητα των εκπροσώπων τους.

Τουριστικοί επενδυτές δεν είναι μόνο οι ξενοδόχοι ή ιδιοκτήτες εξωξενοδόχειακών καταλυμάτων. Οι επιχειρήσεις εστιατορίων, ενοικιαζομένων αυτοκινήτων και τουριστικών σκαφών αντιπροσωπεύουν επενδύσεις περίπου 530.000.000 δρχ μόνο για τον Ν. Κεφαλονιάς. Άρα τα εισοδήματα που δημιουργούν είναι απαραίτητα για την οικονομία όλων των νησιών και δεν επιτρέπεται η μείωση του και πολύ περισσότερο η φυγάδευσή του στο εξωτερικό.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ :

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στον τομέα της προσφοράς διαπιστώνεται ότι ο νομός της Κέρκυρας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση δυναμικού με 30.817 κλίνες ή ποσοστό 71,8% σε σύνολο 42.900 κλινών που παρουσίασε η Περιφέρεια το 1991, ενώ ο νομός Λευκάδας συγκεντρώνει το μικρότερο δυναμικό με 1.474 κλίνες και ποσοστό 3,4%. Ο νομός Ζακύνθου εμφανίζεται με 6.865 κλίνες ή ποσοστό 16% και ο νομός Κεφαλονιάς με 3.744 ή 8,7% (στοιχεία 1991).

Γενική είναι η διαπίστωση ότι ανάμεσα στις νέες μονάδες που δημιουργήθηκαν οι περισσότερες θεωρούνται σαν μικρές οικογενειακές μονάδες.

Ο αριθμός των επίσημων καταγραμμένων ξενοδοχειακών κλινών στον Ν. Κερκύρας παρουσιάζει μια στασιμότητα ως προς το πανελλήνιο μέγεθος, κινούμενος γύρω του 6,5% την τελευταία δεκαπενταετία. Πράγματι:

Έτος	Κλίνες	% της χώρας
1965	1.200	1,7%
1970	3.400	3,0%
1980	18.387	6,6%
1981	18.389	6,4%
1982	20.145	6,5%
1983	20.713	6,5%
1984	21.660	6,5%
1985	23.228	6,7%
1986	24.429	6,8%
1987	25.831	6,9%
1988	27.403	6,9%
1989	28.786	6,8%
1990	29.711	6,8%
1991	30.817	6,7%

Οι διαθέσιμες στις 31/12/1991 κλίνες φαίνονται αναλυτικά στον πίνακα. Μετά από σύγκριση με την αντίστοιχη πανελλήνια κατανομή (6.991 μονάδες, 459.297 κλίνες) εύκολα συμπεραίνεται ότι στην Κέρκυρα υπάρχουν μεγαλύτερες μονάδες από ότι στο σύνολο της χώρας, αφού με το 5,2 % των μονάδων καλύπτεται το 6,7% των πανελλαδικά προσφερόμενων κλινών !

Τα περιοριστικά μέτρα δόμησης που ισχύουν από το 1981 και μετά απαγόρευσαν ουσιαστικά την κατασκευή ξενοδοχείων 800 και πάνω κλινών. Γενική είναι η διαπίστωση ότι ανάμεσα στις νέες μονάδες που προωθήθηκαν οι περισσότερες θεωρούνται σαν μικρές οικογενειακές μονάδες.

Τα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης επίσης ήταν φυσικό ότι επηρέασαν και τον τύπο της υποδομής της αντιστοιχής προσφοράς της περιφέρειας. Είδη από τη δεκαετία του 70 η στροφή στην κατασκευή μικρών διαμερισμάτων και ενοικιαζομένων δωματίων δείχνει την ανάγκη της τουριστικής προσφοράς να ανταποκριθεί στη ζήτηση τουριστών μεσαίου και χαμηλού εισοδήματος που ταξιδεύουν συχνά οικογενειακά.

Μπροστά στη μεγάλη ζήτηση την αδύναμη εποπτεία ΕΟΤ και πολεοδομικής αστυνομίας, την εφαρμογή νόμων περί βοηθητικών καταλυμάτων, άρχισαν να κατασκευάζονται στην αρχή εντελώς αυθέρετα και τελικά νόμιμα κατά τη χρήση κλίνες παραξενοδοχειακών καταλυμάτων που φτάνουν τις 113.858 περίπου σε όλη τη περιφέρεια των νησιών. Κοινό γνώρισμά τους ήταν ότι κανένα δεν κατασκευάστηκε κατόπιν παροχής καταλληλότητας και διαδικασίας έγκρισης αρχιτεκτονικών σχεδίων, άρα δεν κατασκευάστηκαν ούτε χωροθετήθηκαν ουσιαστικά για ξενοδοχειακή χρήση. Η έλλειψη αυτή έφερε την άναρχη κατανομή, δημιουργία στρεβλών οικισμών, αδύνατη οδική εξυπηρέτηση και σαν τελικό αποτέλεσμα την ανεξέλεχτη παροχή υπηρεσιών όπως η αποκομιδή σκουπιδιών και αποχέτευση που οδήγησαν σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Νομαρχίας Κέρκυρας και στην μόλυνση του υπογείου υδροφόρου ορίζοντος, ευτυχώς μικρής εμβέλειας.

Οι κατηγορίες αυτών των καταλυμάτων στον Ν.Κερκύρας (ο οποίος είναι ο πιο τουριστικά αναπτυγμένος νομός συγκριτικά με τους άλλους για αυτό και παρουσίασε εντονότερα το πρόβλημα της παραξενοδοχείας) είναι οι εξής:

- α. Αυθέρετα προ του 1983 που νομιμοποιήθηκαν με τη Β' Δήλωση αυθέρετου μόνο για ΕΟΤ χωρίς καταβολή προστίμου και είναι περίπου 25-30.00 κλίνες.
- β. Τελείως αυθέρετα που δεν έκαναν δήλωση διότι δεν τα κάλυπτε η νομοθεσία αυθέρετων (ζώνες αιγιάλου, απαλλοτριωμένες ζώνες κλπ) είναι περίπου

15.000-20.000 κλίνες.

γ. Αυθέρετα που έγιναν μετά το 1983 και κυρίως σε είδη υπάρχουσες νόμιμες κατασκευές (τρίτος όροφος, υπέρβαση άδειας) είναι περίπου 10.000-15.000 κλίνες.

δ. Πολεοδομικώς νόμιμα με αλλαγή χρήσης μέχρι 1985 με νόμιμο ευνοϊκή με-τάταξη ΜΕΔ περίπου 5.000-10.000 κλίνες (ίσως ένα τμήμα ανήκει στην κατηγορία α').

ε. Πολεοδομικώς νόμιμα εν εξελίξει που μέχρι 25 κλίνες σε ένα κτίριο βάσει της εγκυκλίου 50095/1989 ΕΟΤ μπορούν να ενταχθούν με προσωρινή άδεια 15.000- 20.000 κλίνες.

στ. Δωμάτια κυρίως σε πόλεις και κοινότητες μέσα σε σπίτια για ενοικίαση χωρίς καμία άδεια από τον ΕΟΤ, 10.000 κλίνες.

Από τις άνω κατηγορίες βλέπουμε ότι σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΟΤ Κέρκυρας, τα λειτούργούντα με προσωρινή άδεια είναι γύρω στις 50.000-60.000 κλίνες συν 10.000-15.000 κλίνες στα ίδια κτίρια από υπέρβαση άδειας δηλαδή γενικό σύνολο 80.000 κλίνες. Σε αυτά αν προστεθούν τα υπό κατασκευή, δηλαδή η ε' κατηγορία φθάνουμε σε ένα σύνολο τουλάχιστον 100.000-110.000 κλίνες.

Σύγκριση με τα ξενοδοχειακά καταλύματα και συνέπειες

Το σύνολο των εγγεγραμμένων στο Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο καταλυμάτων είναι 42.900 κλίνες σε όλες τις κατηγορίες ξενοδοχείων. Ο αριθμός αυτός ξενοδοχειακών κλινών σε συσχέτισμό με τις 113.858 παραξενοδοχειακές κλίνες που υπάρχουν σε όλη την περιφέρεια είναι 1 προς 3 και αργότερα θα γίνει 1 προς 4. Υπάρχει μια υπερπροσφορά των παραξενοδοχειακών καταλυμάτων, γιατί η παραγωγή συνεχίζεται είτε από τους ίδιους ιδιοκτήτες οι οποίοι επενδύουν τα κέρδη τους, είτε από άλλους, οι οποίοι μιμούνται τους διπλανούς επειδή πιστεύουν ότι βρέθηκε εύκολος τρόπος να αποκτήσουν εισόδημα από τον τουρισμό.

Δημιουργείται μια στρεβλή τουριστική ανάπτυξη, που κύριο χαρακτηριστικό της έχει την μεγάλη προσφορά αυτού του είδους των καταλυμάτων στα μεγά-

λα ταξειδιωτικά γραφεία του εξωτερικού (TOUR OPERATORS), οι οποίοι προσανατολίζουν σε αυτά πελάτες με μικρή συναλλαγματική απόδοση για τον τόπο. Το φαινόμενο αυτό φέρνει σε δύσκολη θέση τα ξενοδοχειακά καταλύματα τα οποία με το μικρό ποσοστό τους (20-25%) αδυνατούν να πωληθούν σε λογικές τιμές (υπερπρόσφορά). Στα ίδια όμως τα παραξενοδοχειακά καταλύματα λόγω της υπερπροσφοράς παρουσιάζεται πτώση των τιμών και αθέμιτος συναγωνισμός με καταστροφικές συνέπειες στη λειτουργία των επιχειρήσεων όλων των κατηγοριών.

Εύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΟΤ οι 400-450.000 κλίνες σε παραξενοδοχειακά καταλύματα σε όλη τη χώρα παράγουν φοροδιαφυγή 70 περίπου δισ. και μειώνουν τις θέσεις εργασίας κατά 20-30.000 το χρόνο. Τεράστιες δε οι ζημιές εκτός από την αρνητική συμβολή στο ΑΕΠ έχουν και στα ασφαλιστικά ταμεία, στην κυκλοφορία του χρήματος κλπ (μελέτη ΚΕΠΕ 1989). Αν υπολογίσουμε ότι το 20-25% αυτών των καταλυμάτων βρίσκεται στην Κέρκυρα και ο επίσημος δηλούμενος φορολογούμενος τζίρος των επίσημων κλινών είναι 30 με 40 περίπου δισ, το μη δηλωμένο εισόδημα της παράξενοδοχείας είναι 20-25 δισ. δηλαδή ποσοστό 40-50% των συνολικών εισπράξεων του νησιού το οποίο όχι μόνο δεν φορολογείται αλλά δεν δινέμεται και μέσω μισθοδοσίας ή αγοράς αγαθών (κυκλοφορία χρήματος) στην εγχώρια αγορά με αποτέλεσμα καταστρεπτικές συνέπειες στο ΑΕΠ και στην παραγωγική ανάπτυξη του νησιού, καθώς και την επιδεινωμένη ζημιά στην αγορά εργασίας του νησιού.

Επίπεδο εξυπηρέτησης-πελατεία- θέση αγοράς παραξενοδοχειακών καταλυμάτων

Είναι αλήθεια ότι υπάρχει τεράστια ζήτηση για αυτοεξυπηρετούμενες μονάδες. Οικογένειες με μικρά παιδιά προτιμούν το διαμέρισμα με το σαλόνι και τη μικρή κουζίνα από δωμάτιο ξενοδοχείου. Όμως σε καμία περίπτωση δεν είναι πρόθυμοι να στερηθούν βασικές ανάγκες όπως η προστασία από βίαιες πράξεις (κλοπές, βιασμοί) επικοινωνία με τον έξω κόσμο (τηλέφωνο, τηλεόραση) και κύρια την ύδρευση, αποχέτευση και αποκομιδή σκουπιδιών για την προστασία του περιβάλλοντος για το οποίο υπάρχει μεγάλη ευαισθητοποίηση.

Το 90-95% των 80-90.000 κλινών στην Κέρκυρα στερείται των βασικών αυτών εξυπηρετήσεων που απαιτεί ο ευρωπαϊός καταναλωτής και δεν είναι άλλα από αυτά που απαιτεί ο ΕΟΤ. Αποτέλεσμα είναι : ή αυτά να βγουν "out of market" εκτός αγοράς ή να πωληθούν όπως γίνεται σήμερα πολύ φθηνά.

Μια κλίνη μισθώνεται σήμερα 100-120.000 δρχ. το χρόνο. Αν υπολογίσουμε ότι ο τουρίστας τα χρησιμοποιεί 100 με 150 μέρες, τότε το μίσθωμα είναι 500-600 δρχ. την ημέρα. Αυτό αντιστοιχεί μόνο στο ΦΠΑ και το Φόρο μαρκετινγκ μίας ξενοδοχειακής κλίνης την ημέρα.

Συμπεράσματα

Η περιβαλλοντική κατάσταση, η έλλειψη υποδομής, η υπερπροσφορά, το διεθνές μάρκετινγκ και η λογική επιβάλλουν φρένο σε όλα τα καταλύματα χωρίς περιβαλλοντικό σχεδιασμό ώστε να γίνει σωστή και πλήρης ένταξη των νομίμων παραξενοδοχειακών κλινών σε ισότιμα ξενοδοχειακά καταλύματα με προδιαγραφές της ΕΟΚ και να εξαλειπτούν δια νόμου από την αγορά των αυθαιρέτων καταλύματων.

Η χαμηλή πληρότητα 50-55% των ξενοδοχείων σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του ΕΟΤ και της ένωσης ξενοδοχείων της Κέρκυρας, θέτει όχι μόνο σε άμεσο κίνδυνο τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και τον υψηλό ξενοδοχειακό τουρισμό αλλά και την εργασία των 10.000 εργαζομένων σε αυτές.

Η διαχρονική εξέλιξη των (επισήμως) προσφερομένων ξενοδοχειακών κλινών έχει όπως στον πίνακα. Είναι φανερό και πάλι η επικυριαρχία της Κέρκυρας, αν όμως εξεταστούν οι ποσοστιαίες μεταβολές, τα άλλα νησιά παρουσιάζουν εντονότερους ρυθμούς αύξησης τα τελευταία χρόνια!

Η Λευκάδα, η Κεφαλλονιά, η Ιθάκη και η Ζάκυνθος βρίσκονται στα πρώτα βήματα της τουριστικής ανάπτυξης τους και πολλά μπορούν να διδαχτούν από τις τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές του γειτονικού νομού της Κέρκυρας.

Πρέπει να αναπτυχθεί ισόρροπα η ανωδομή με την υποδομή. Η ανάπτυξη πρέπει να γίνει σε απόλυτη αρμονία με το περιβάλλον με κτίρια που θα προσαρμόζονται στο τοπίο χωρίς να το παραβιάζουν. Ο σχεδιασμός πρέπει να προηγείται γιατί η ανάπτυξη σκοπό έχει να βελτιώσει και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΠΙΤΑΝΗΣΙΑΚΩΝ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΩΝ

	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ
ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ (ΚΜ)	4	2	6
ΔΙΑΔΡΟΜΟΣ: Μήκος (ΚΜ)	2,2	2,4	2,4
Πλάτος (Μ)	30	45	45
ΦΩΤΙΣΜΟΣ :			
Προσέγγιση ακρίβειας	--	--	--
Απλής προσεγγίσης	--	ΝΑΙ	--
Πλευρικός διαδρόμου	ΝΑΙ	ΝΑΙ	--
Κατωφλίων	ΝΑΙ	ΝΑΙ	--
Τέλους	ΝΑΙ	ΝΑΙ	--
Τροχοδρόμων	ΝΑΙ	ΝΑΙ	--
ΡΑΔΙΟΒΟΗΘΗΜΑΤΑ			
	TVOR/DME	TVOR/DME,NDB	TVOR/DME
ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ Α/Φ	B 757	όλα πλην	όλα
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	6	7	6
ΘΕΣΕΙΣ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ Α/Φ	3	8	2
ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΟΧΗΜΑΤΑ	7	18	7
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	25	78	14

ΠΗΓΗ: ΥΠΑ, 1989

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΦΙΞΕΙΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΣΩ ΕΠΙΤΑΝΗΣΩΝ

	1989	1990	1991
ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	113.566 (2%)	139.513 (2%)	165.147 (3%)
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	570.123 (10%)	712.608 (11%)	640.763 (11%)
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	50.338 (1%)	56.065 (1%)	51.771 (1%)

ΣΥΝΟΛΟ

ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΩΝ ΧΩΡΑΣ	5.659.472 (100%)	6.304.864 (100%)	5.772.557 (100%)
ΛΙΜΑΝΙ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	351.953 (37%)	315.470 (32%)	270.520 (30%)
ΣΥΝΟΛΟ ΛΙΜΕΝΩΝ ΧΩΡΑΣ	955.324 (100%)	973.140 (100%)	897.755 (100%)

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΠΟΣΟΣΤΑ % ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ ΑΦΙΞΕΩΝ

ΜΕ ΠΤΗΣΕΙΣ CHARTERS

	1987	1988	1989	1990	1991
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	21,1	22,8	24,2	24,4	24,9
ΡΟΔΟΣ	18,5	18,0	17,9	17,1	16,1
ΚΕΡΚΥΡΑ	17,8	15,2	13,2	13,3	14,5
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	1,9	2,4	2,6	3,1	3,8
ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ/ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
	(σε χιλιάδες)			
1980	489	3.363	3.852	
1981	402	3.638	4.040	+ 4,88%
1982	440	3.252	3.692	- 8,61%
1983	483	2.936	3.419	- 7,39%
1984	575	3.628	4.203	+22,93%
1985	549	3.983	4.532	+ 7,83%
1986	510	4.351	4.861	+ 7,26%
1987	498	4.213	4.711	- 3,09%
1988	505	3.623	4.128	-12,38%
1989	600	3.219	3.819	- 7,49%
1990	626	3.320	3.946	+ 3,33%
1991	708	3.377	4.085	+ 3,52%

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΛΙΝΩΝ ΣΤΑ ΕΠΤΑΝΗΣΑ

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
N.ΖΑΚΥΝΘΟΥ	4.354	4.897	5.308	5.595	6.428	6.865
N.ΚΕΡΚΥΡΑΣ	24.429	25.831	27.403	28.786	29.711	30.817
N.ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	2.401	2.693	2.860	3.141	3.403	3.744
N.ΔΕΥΚΑΔΑΣ	836	831	1.086	1.283	1.418	1.474
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	32.020	34.257	36.657	38.805	40.960	42.900
ΕΛΛΑΔΑ	359.377	375.367	395.812	423.790	458.355	459.297

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΝΟΜΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (31.12.1991)

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ
Πολυτελείας	1.767	4
Α' Τάξης	7.777	23
Β' "	7.430	41
Γ' "	6.578	112
Δ' "	1.086	28
Ε' "	1.051	35
BUNGALOWS		
Πολυτελείας	-	-
Α' Τάξης	582	2
Β' Τάξης	556	6
Γ' "	44	1
MOTELS	543	3
ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	2.771	92
ΞΕΝΩΝΕΣ	632	17
ΣΥΝΟΛΟ Ν.ΚΕΡΚΥΡΑΣ	30.817	364
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	459.297	6.991
ΚΕΡΚΥΡΑ (%)	5,2%	6,7%

ΠΗΓΗ: ΕΟΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ % ΣΤΙΣ ΑΦΙΞΕΙΣ CHARTERS

ΑΝΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ

	1986	1987	1988	1989	1990	1991
ΑΓΓΛΙΑ	66,8	83,0	77,8	71,5	66,9	64,2
Δ.ΓΕΡΜΑΝΙΑ	7,9	6,9	9,5	12,8	14,8	15,8
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	3,2	2,2	2,5	3,0	3,0	3,4

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ Ν.ΚΕΡΚΥΡΑΣ 1983-1991

1983	2.682.577	διανυκτερεύσεις	9,8%	της χώρας
1984	3.284.362	"	10,0%	"
1985	3.544.806	"	9,9%	"
1986	3.779.072	"	10,7%	"
1987	3.625.421	"	10,1%	"
1988	3.068.808	"	8,8%	"
1989	2.617.221	"	7,9%	"
1990	3.319.961	"	9,5%	"
1991	3.377.217	"	11,3%	"

Ποιότητα υπηρεσιών των τουριστικών επιχειρήσεων του Ιδιωτικού τομέα.

Η ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών είναι ικανοποιητική. Μερικές από αυτές είναι: θαλάσσιες, χερσαίες και εναέριες μεταφορές, ταξί, ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια και αυτοκίνητα, εστιατόρια, κλπ. Τα οικονομικά δε οφέλη και το συνάλλαγμα που προσφέρουν οι τουριστικές επιχειρήσεις με ανταγωνιστικό χαρακτήρα στα νησιά είναι αναμφισβήτητα. Υπάρχουν βέβαια και προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλοι οι τουριστικοί φορείς, όπως: Η έλλειψη οργανωμένων βιοτεχνικών πάρκων ή ζωνών, ο υψηλός τόκος σε περίπτωση δανεισμού του επενδυτή από κάποια τράπεζα, το πρόβλημα των εποχιακών καμικάζι κερδοσκοπών.

Οι λύσεις που προτείνονται για να αντιμετωπιστούν τα παραπάνω προβλήματα είναι: Η λειτουργία βιοτεχνικών ζωνών, ο τραπεζιτικός τόκος να μειωθεί σταδιακά σε προσιτά επίπεδα προς όφελος των επιχειρήσεων που χρειάζονται συνεχή ανακαίνιση και τέλος τα σωματεία που υπάρχουν να απομονώσουν τους εποχιακούς κερδοσκόπους ή να τους εντάξουν στα πλαίσια της νομιμότητας.

Τουριστικές υπηρεσίες παρεχόμενες από φορείς του Δημόσιου τομέα.

Ο κάθε Δημόσιος φορέας προσφέρει σύμφωνα με τις δυνατότητές του σοβαρές υπηρεσίες στους καταναλωτές του τουριστικού προϊόντος ή εκτελεί βασικά έργα υποδομής που αντικειμενικά δεν μπορεί να εκτελέσει και να παράσχει ο ιδιωτικός τομέας. Οι τουριστικές υπηρεσίες που προσφέρουν οι φορείς του Δημόσιου τομέα κατατάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

1) Οι υπηρεσίες που αφορούν προσωπικά τον τουρίστα και οι οποίες υποδιαιρούνται σε:

α. Υπηρεσίες που προσφέρονται κατά την άφιξη και αναχώρηση από τα διάφορα σημεία εισόδου-εξόδου όπως αεροδρόμια ή λιμάνια τελωνεία κλπ.

β. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται γενικά κατά την παραμονή των τουριστών στα νησιά από τους φορείς τράπεζες, ανταλακτήρια, νοσοκομεία,

ΕΛΤΑ, ΟΤΕ, μουσεία κλπ.

γ. Οι υπηρεσίες που έχουν σχέση με την ιδιαίτερη συμπεριφορά και προτιμήσεις των τουριστών και προσφέρονται από ειδικούς φορείς όπως πολιτιστικοί φορείς, ΟΤΑ, αστυνομία, λιμεναρχείο.

2) Οι υπηρεσίες που προσφέρονται και αφορούν τον επενδυτή ντόπιο ή ξένο που θα ασχοληθεί με τον τουριστικό τομέα. Εδώ ανήκουν οι υπηρεσίες του ΕΟΤ, των επενδύσεων, των Τεχνικών υποδομών.

Γενικά οι φορείς του Δημόσιου τομέα με την προσφορά βελτιωμένων υπηρεσιών συντελούν στην αναβάθμιση των νησιών. Μια ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις τράπεζες επειδή παρουσιάζεται το εξής πρόβλημα: Το τουριστικό πρόγραμμα δεν συμπίπτει με το ωράριο εργασίας των τραπεζών, γεννήθηκε η ανάγκη αγοράς συναλλάγματος από τα τουριστικά καταλύματα, γραφεία και καταστήματα που ενώ παρέχουν ουσιαστικές υπηρεσίες στο τουριστικό κοινό ένα μεγάλο ποσοστό συναλλάγματος παραμένει ανεξέλεγκτο.

Η απάντηση στο πρόβλημα είναι η ίδρυση και λειτουργία περισσότερων ανταλλακτηρίων σε σημεία πολυσύχναστα σε τουρίστες και η αύξηση των νέων ελέγχων από την τράπεζα της Ελλάδας.

Τέλος οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και οι δραστηριότητες των ΟΤΑ, στον όποιο βαθμό λειτουργίας τους, έχουν ανεβάσει το πολιτιστικό επίπεδο των νησιών.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Τεχνικές υποδομές είναι το σύνολο των τεχνικών έργων του Δημοσίου και των ΟΤΑ, που αφορούν τις μεταφορές- δηλαδή τα συγκοινωνιακά έργα, την ύδρευση, την αποχέτευση, τις τηλεπικοινωνίες. Τα τεχνητά έργα υποδομής κατασκευάζονται για να καλύπτουν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και για να ανάβαθμίζουν την τουριστική ανάπτυξη ποιοτικά.

α) Μεταφορές- συγκοινωνιακά έργα

Τα επτάνησα αποτελούν τη δυτικότερη απόληξη της Ελλάδας, είναι δηλαδή η ζώνη επαφής με την πλούσια τουριστική αγορά της Δυτικής Ευρώπης. Οι πύλες αυτές της χώρας έχουν αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία μετά τα γεγονότα που ακολούθησαν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Τα συγκοινωνιακά δίκτυα αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα για την ανάπτυξη των Ιονίων νήσων. Όμως τι υπάρχει σήμερα; Οι αεροποϊκές γραμμές πορθημείων με την ηπειρωτική Ελλάδα δείχνουν να είναι πυκνές, ωστόσο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες δεν ικανοποιούν πλήρως τις απαιτήσεις (ποσοτικές και ποιοτικές) της αυξημένης τουριστικής ζήτησης. Η σύνδεση μεταξύ τους γίνεται κατά κύριο λόγο μέσω του οδικού δικτύου της ηπειρωτικής Ελλάδας μια και διάγαχπλοία πραγματοποιούν μεμονωμένα δρομολόγια για να συνδέουν δύο νησιά μόνο, ενώ δεν υπάρχει πλοίο που να εκτελεί δρομολόγιο προς όλα τα νησιά. Έτσι στην περιφέρεια παρατηρούνται βασικά δύο συγκοινωνιακά συγκροτήματα: στο βόρειο τμήμα είναι η Κέρκυρα-Διαπόντια νησιά-Παξοί και Αντίπαξοι και το νότιο τμήμα που αποτελείται από τα νησιά Λευκάδα-Κεφαλονιά-Ιθάκη-Ζάκυνθος.

Αρχίζοντας από το νότιο τμήμα έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

α) Η Λευκάδα-η οποία είναι το άνω άκρο του νοτίου τμήματος-είναι φυσική προέκταση του νομού Διτωλοακαρνανίας από τον οποίο χωρίζεται με δίαυλο 60μ. πλάτους. Έτσι η Λευκάδα παρουσιάζει σχέσεις πολύ περισσότερο αναπτυγμένες με τον νομό αυτό παρά με τα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου.

Η σύνδεση της με την Κέρκυρα και με την υπόλοιπη Ελλάδα γίνεται μέσω

της κινητής γεφυρας. Παρολαυτά κρίνεται απαραίτητο να συνδεθεί η Λευκάδα ακτοποϊκός απευθείας με την Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο (μέσω Κεφαλονιάς με την οποία έχει σύνδεση) κατά τους θερινούς μήνες. Η πρόταση αυτή γίνεται γιατί το νησί παρουσιάζει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Οικονομικές αυτές συνδέσεις με την Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο είναι φυσικό ότι δεν θα αφήσουν ανεπηρέαστη την Κεφαλονιά που θα παρουσιάσει αύξηση του μέσου όρου παραμονής των τουριστών στο χώρο της. Βέβαια η Κεφαλονιά έχει διασύνδεση τους θερινούς μήνες με όλα τα νησιά, όμως δεν είναι συχνή και πραγματοποιείται από διαφορετικά λιμάνια διαφορετικές μέρες με αποτέλεσμα να μην γίνεται ευφικτή πολλές φορές η μετάβαση των τουριστών από την Ζάκυνθο λ.χ στην Λευκάδα ή την Κέρκυρα αυθημερών και να δηλώνουν παράπονα οι τουρίστες.

Περνώντας στο κάτω άκρο του νοτίου τμήματος η Ζάκυνθος, αλλά και η Κεφαλονιά, όσο αφορά την **συνολική** σύνδεση τους με την Ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο εμφανίζουν μεγάλη επαφή με το αστικό κέντρο της Πάτρας.

Στο βόρειο τμήμα η επικυριαρχία της Κέρκυρας σε επτανησιακό επίπεδο είναι φανερή "τόσο σε θάλασσα όσο και σε αέρα" όπως φαίνεται στον πίν. Ένας στους τρεις αφικνούμενους στην Ελλάδα με πλοίο περνάει από την Κέρκυρα! Το νησί αυτό έχει απευθείας ακτοποϊκή σύνδεση με την Ιταλία όλοχρονικά και κατά τους θερινούς μήνες τα δρομολόγια είναι πολύ πυκνά. Η διασύνδεση της επίσης με την ηπειρωτική Ελλάδα είναι μεγάλη μέσω της Ηγουμενίτσας και της Πάτρας.

Τα κύρια λιμάνια των νήσων είναι της Κέρκυρας, του Γαΐου Παξών, της Βασιλικής Λευκάδας, του Βαθύ Ιθάκης, της Σάμης Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου θα πρέπει να εξυπηρετούν γραμμές εξωτερικού και οι εγκαταστάσεις τους να ανταποκρίνονται στα προδιαγραφόμενα μεγέθη ακτοποϊκής επιβατικής και εμπορευματικής κίνησης. Κάτω από αυτό το πρίσμα θα πρέπει να αποπερατωθούν τα ακόλουθα έργα:

— Για το λιμάνι της Κέρκυρας -που είναι διεθνές λιμάνι- την ολοκλήρωση κρηπιδωμάτων και της προβλήτας των υπερκεανίνων καθώς και την επέκταση

των κτιριακών εγκαταστάσεων.

- _ Για το Λιμάνι του Γαΐου, την ολοκλήρωση της προβλήτας.
- _ Για την Βασιλική Λευκάδας την εξ υπαρχής κατασκευή των αναγκαίων έργων για την προσέγγιση μεγάλων πλοίων καθώς και των συναφών έργων οδικής προσπέλασης και κτιριακών εγκαταστάσεων.
- _ Για το Βαθύ Ιθάκης, την κατασκευή κρηπιδώματος, επέκτασης προβλήτας και κτιριακών εγκαταστάσεων.
- _ Για το λιμάνι της Σάμης μία επέκταση του πλάτους του μώλου και της χερσαίας ζώνης καθώς και τις κτιριακές εγκαταστάσεις του.
- _ Τέλος για το λιμάνι της Ζακύνθου, την ολοκλήρωση των έργων προστασίας του, καθώς και τα αναγκαία έργα εκβάθυνσης και κτιριακών εγκαταστάσεων.

Μια πλειάδα άλλων λιμανιών όπως της Λευκίμης, του Φισκάρδου, των Φρικιών της Αγίας Ευφημίας, του Πόρου, του Κατελειού, της Ηεσσάδας, του Αργοστολίου, του Ληξουρίου, του Πίσσαετού και του Αγίου Νικολάου, δευτερεύουσας σημασίας, εξυπηρετούν όμως ανάγκες ευκολότερης σύνδεσης με γειτονικά νησιά ή περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, και τον τουρισμό και έχουν ανάγκη από έργα επέκτασης είτε ολοκλήρωσης, είτε βελτίωσης, είτε κτιριακές εγκαταστάσεις. Αν βελτιωθούν αυτά τα μικρά λιμάνια θα αποτελέσουν πόλο έλξης των σκαφών αναψυχής και θα αναπτυχθεί ο θαλάσσιος τουρισμός

Το οδικό δίκτυο των νησιών είναι από τα πιο πυκνά της χώρας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν απαιτούνται περαιτέρω ποιοτικές βελτιώσεις στη χάραξη τους, τη σήμανση και τη ασφατόστρωση. Υπάρχουν βέβαια διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφόρων περιοχών όπως υπάρχουν γενικής φύσεως προβλήματα που οδηγούν σε συναφείς αναγκαιότητες όπως :

- _ Τα προβλήματα διέλευσης μέσα από κατοικημένες περιοχές, λόγω κυρίως της αυξημένης κίνησης κατά τους θερινούς μήνες που επιβάλλουν ανάλογες παρακάμψεις κυρίως οικισμών αλλά και περιοχών και πόλεων.
- _ Η επέκταση της τουριστικής χρήσης και η γενικότερη αναγκαιότητα για άνετη οδική προσπέλαση στις προσφερόμενες για τουριστική ανάπτυξη, μη αναπτυγμένες περιοχές της περιφέρειας επιβάλλουν χαράξεις, διαπλατύνσεις, ο-

δοστρώσεις και διανοίξεις. Τα αεροδρόμια στα τρία μεγαλύτερα νησιά αν και χαρακτηρίζονται "διεθνή" δεν θεωρούνται από τα πιο σύγχρονα της χώρας.

_ Αεροδρόμιο της Κέρκυρας. Είναι το μεγαλύτερο της περιφέρειας και ένα από τα μεγαλύτερα της Ελλάδας, έχει όμως σοβαρά προβλήματα, όπως οι δυσχέρειες στην προσγείωση, η ανεπάρκεια κτιριακών εγκαταστάσεων για τους επιβάτες το καλοκαίρι που φτάνουν τους 20.000 την ημέρα, η ανεπάρκεια χώρου στάθμευσης αεροσκαφών και η γειτνίαση με την πόλη. Απαιτούμενα έργα:

_ Η παραλλαγή του δρόμου που περνάει σε επαφή με το τέλος του διαδρόμου.

_ Η επέκταση των κτιριακών εγκαταστάσεων.

_ Η εγκατάσταση ραντάρ ώστε να διευκολυνθεί η προσέγγιση των αεροσκαφών.

Ένα βασικό θέμα που έχει σχέση με το αεροδρόμιο αυτό είναι το κατά πόσο θα παραμείνει εκεί που είναι ή θα πρέπει να μετακινηθεί, και στην περίπτωση παραμονής του μέχρι πόσο ακόμα είναι επιτρεπτή η αύξηση της κίνησης του αφού είδη λειτουργεί όλο το 24ωρο.

_ Αεροδρόμιο Κεφαλονιάς. Είναι επαρκές από άποψη διαδρόμου, σε καλή θέση σχετικά με την πρωτεύουσα του νησιού και άμα αποπερατωθεί θα παρουσιάζει επάρκεια.

_ Αεροδρόμιο Ζακύνθου. Ο αριθμός των πτήσεων τσάρτερ που δέχεται παρουσιάζει ραγδαία αύξηση γιαυτό θα χρειαστεί βελτίωση του διαδρόμου και προγραμματισμό για επέκταση των εγκαταστάσεων σε σύντομο χρόνο.

ΥΔΡΕΥΣΗ

Το σύνολο των περιοχών της περιφέρειας, αλλού λιγότερο αλλού περισσότερο παρουσιάζει πρόβλημα ύδρευσης. Αν και οι δείκτες βροχόπτωσης είναι γενικά αυξημένοι, εν τούτοις η μορφολογία των πετρωμάτων, δεν επιτρέπουν την ύπαρξη σημαντικών εκμεταλεύσιμων υδροφόρων στρωμάτων που θα παρείχαν τις επιθυμητές ποσότητες και ποιότητες πόσιμου νερού.

Είναι χαρακτηριστικό πως μόνο το 45% περίπου του πληθυσμού της περιφέρειας υδρεύεται επαρκώς. Όσο για την ποιότητα, είναι χαρακτηριστικό ότι ειδικά για το Ν. Κερκύρας μόνο το 30% του θερινού πληθυσμού υδρεύεται με καλής ποιότητας νερό και πως τα εκμεταλεύσιμα υδροφόρα στρώματα του υπε-

άφους, μπορούν να καλύψουν το 50% των αναγκών των μηνών αιχμής, σε πό-
τιμο νερό. Το οξύτερο όμως πρόβλημα έχουν η Ιθάκη και οι Παξοί, που είν-
αι σχεδόν βέβαιη η απουσία υδροφόρων στρωμάτων στο υπέδαφος και κατά
εύτερο λόγο η λευκάδα που τα αποθέματα της είναι ποσοτικά ανεπαρκή και
οιοτικά μη αποδεκτά.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα είναι η απουσία μέτρων προστασίας των πηγών
πό την ρύπανση και τη μόλυνση. Η απουσία αποχετευτικών δικτύων και η
ανεξέλεγκτη διάθεση λυμάτων και αποβλήτων εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους
και δεν ληφθούν έγκαιρα τα κατάλληλα μέτρα. Σημαντικό, λοιπόν, το πρόβλημα
ενικά σε όλη την περιφέρεια και καταφανής η αναγκαιότητα για την κατά-
ροτεραιότητα αντιμετώπιση του. Είναι αναγκαία η διερεύνηση με τις ανά-
λογες τεχνικοοικονομικές μελέτες, όλων των προσφερόμενων για κάθε νησί
ναλλακτικών λύσεων ώστε να προκρίνεται η βέλτιστη.

ΑΠΟΧΕΤΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑ

Ο τομέας των αποχετευτικών έργων παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις στο
όλο της περιφέρειας, σε οξύτερο βαθμό από ότι εκείνοι της ύδρευσης.
Τα αποχετευτικά δίκτυα λειτουργούν μόνο σε τρεις πόλεις την Κέρκυρα, το
Αργοστόλι και το Ληξούρι και σε μερικά τμήματα παραλιακών οικισμών. Όλων
όμως τα λύματα διοχετεύονται στην θάλασσα χωρίς καμία επεξεργασία και
δίως τους καλοκαιρινούς μήνες η δυσοσμία από την υπερβολική ρίψη είναι
διαίτερα αισθητή στις πόλεις. Το θέμα έχει ανησυχήσει τις τουριστικά
αναπτυγμένες περιοχές. Η ρύπανση και σε πολλές περιπτώσεις η μόλυνση της
θάλασσας καθώς και του υπογείου υδροφόρου ορίζοντος έχει επιπτώσεις στην
ποιότητα ζωής και την οικονομία του τόπου που εξαρτάται σημαντικά από
τον τουρισμό των θερινών διακοπών.

Η αντιμετώπιση όμως του προβλήματος είναι δύσκολη γιατί τα αναγκαία έργα
δικτύων και βιολογικού καθαρισμού είναι μεγάλου οικονομικού μεγέθους.

Στόχος είναι να υλοποιηθούν τα αποχετευτικά έργα της πόλης Κέρκυρας,
Λευκάδας, Αργοστολίου, Ληξουρίου, Ιθάκης Ζακύνθου με εργοστάσιο βιολογι-
κού καθαρισμού.

Ίσως η σημαντικότερη πρόκληση της προσεχούς δεκαετίας στα έργα υποδομής να είναι η αντιμετώπιση της αποχέτευσης και του καθαρισμού λυμάτων που μαζί με την ύδρευση αποτελούν το βασικότερο παράγοντα για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Στο σύνολο της περιφέρειας λειτουργούν 60 αστικά τηλεφωνικά κέντρα. Σοβαρά προβλήματα υπάρχουν στην ποιότητα γενικά των τηλεφωνικών επικοινωνιών, τόσο από άποψη της καθαρότητας των συνδιαλέξεων όσο και της ταχύτητας επιλογής των υπεραστικών συνδιαλέξεων, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες.

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ'

_ Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην επαγγελματική και εισοδηματική διάρθρωση των νησιών.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον τουριστικό κλάδο.

_ Η ιδιαιτερότητα του ρόλου των γυναικών στην τουριστική πραγματικότητα.

_ Κοινωνικές αξίες και συνήθειες των νέων.

_ Παρουσία του τουρισμού και των τουριστών στα Ιόνια νησιά.

_ Τουρισμός και δημόσια υγεία.

_ Κοινωνικές-οικονομικές-πολιτιστικές επιπτώσεις του τουρισμού.

. . .

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΝ

Οι αλλαγές που σημειώνονται στην επαγγελματική και εισοδηματική διάρθρωση των τουριστικών περιοχών είναι απόρροια τόσο του τύπου της τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθείται όσο και της αναπόφευκτης ανάγκης να δημιουργηθεί στις περιοχές αυτές μία υποδομή υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του τουρισμού. Ιδιαίτερα σε περιοχές όπως αυτές που εξετάζουμε, των οποίων η κοινωνικοοικονομική δομή πριν την εμφάνιση του τουρισμού είχε τα επαγγελματικά και εισοδηματικά χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών, δηλαδή μικρή επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα και μεσαία ή χαμηλά εισοδήματα, ο τουρισμός γίνεται αιτία σημαντικών αλλαγών αυτών των χαρακτηριστικών (D.G. GREENWOOD 1972, p. 80-88, D. HERMANS 1981, BUET V.-PERRET J. 1986, p. 49-83).

Υπάρχει μία εντυπωσιακή επαγγελματική κινητικότητα με κατεύθυνση τα τουριστικά και εμπορικά επαγγέλματα και μία παράλληλη εγκατάλειψη του αγροτικού επαγγέλματος. Το ποσοστό των ατόμων που διπλοαπασχολείται (τουριστικό και κάποιο άλλο επάγγελμα) αυξάνεται σημαντικά καθώς και το ποσοστό όσων αντλούν έμμεσα κάποιο εισόδημα από τον τουρισμό (ενοικιαζόμενα δωμάτια, εμπόριο κλπ) ενώ ασκούν άλλο επάγγελμα. Η αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης οδηγεί σε αύξηση των εισοδημάτων και τελικά σε μια ανοδική κοινωνική κινητικότητα τον πληθυσμό.

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μία καταγραφή της απασχόλησης στον τουρισμό και μία περιγραφή των επαγγελματικών προτύπων.

Α. Σύνοψη της απασχόλησης

Ο Ν. Κέρκυρας παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στον τουρισμό (άμεση και έμμεση) επειδή είναι ο πιο αναπτυγμένος στον κλάδο αυτό. Γι' αυτό και τα ερσισότερα στοιχεία για το θέμα της απασχόλησης αφορούν το νομό αυτό.

Σημαντικό είναι το ποσοστό των διπλοαπασχολουμένων στο νομό Κερκυ-

ρας 32% (απασχόληση στον τουρισμό και σε άλλος κλάδος).

Η επιλογή του επαγγέλματος γίνεται με διαφορετικά κριτήρια, έτσι ενώ η απασχόληση στο τουριστικό επάγγελμα γίνεται για εισοδηματικούς λόγους, η απασχόληση στη γεωργία εκφράζει συνήθως την πρόθεση του ερωτώμενου να διατηρήσει τον προσωπική ή οικογενειακή γεωργική εκμετάλλευση.

Εκτός όμως του σημαντικού ποσοστού της δεύτερης απασχόλησης υπάρχουν και αρκετοί που δηλώνουν και μια περιστασιακή (μη συστηματική) απασχόληση. Έτσι στην Κέρκυρα δηλώνουν και μία περιστασιακή απασχόληση το 5,5 % των απασχολουμένων.

Αυτό που είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περιστασιακή απασχόληση είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό όσων την ασκούν 70,2% έχουν δηλώσει ότι δεν εργάζονται. Αν μάλιστα ο αριθμός τους συγκριθεί με όσους δήλωσαν μη απασχολούμενοι 22,2% τότε πρόκειται ουσιαστικά για μια σαφή ένδειξη απόκρυφης απασχόλησης που συνδέεται με το φαινόμενο της παραοικονομίας.

Στην Κέρκυρα είτε σαν πρώτη, είτε σαν δεύτερη είτε σαν περιστασιακή απασχόληση κυριαρχεί ο τουρισμός.

B. Η διάρθρωση των εισοδημάτων και τα επαγγελματικά πρότυπα των ερωτώμενων.

Ο τουρισμός συμβάλλει στην δημιουργία υψηλων εισοδημάτων. Μια σημαντική ένδειξη της αύξησης αλλά και της απόκρυφης των πραγματικών εισοδημάτων είναι και η σύγκριση των εσόδων και των δαπανών των απασχολουμένων. Οι ερωτώμενοι εμφανίζονται συχνά να δαπανούν περισσότερα από όσα δηλώνουν ότι εισπράτουν. Αυτό εξηγείται ως εξής: αφενός ως τάση καταναλωτισμού και αφετέρου λόγω της ύπαρξης εισοδήματος προερχόμενο από την άμεση και έμμεση εμπλοκή των ερωτώμενων, στον τουρισμό.

Συχνά οι κάτοικοι τουριστικών περιοχών πιστεύουν ότι "εργάζονται στον τουρισμό" όχι γιατί ασκούν τουριστικό επάγγελμα αλλά γιατί θεωρούν κριτήριο το ότι σημαντικό μέρος του εισοδήματός τους προέρχεται από τον συγκεκριμένο κλάδο και όχι την ταξινόμηση του επαγγέλματός

τους ανάμεσα στα άλλα.

Εκτός όμως από την άμεση παρουσία του τουρισμού λόγω των εισοδημάτων που δημιουργεί, υπάρχει και η εξίσου σημαντική έμμεση παρουσία του μέσω της αλλαγής των επαγγελματικών προτύπων και προτιμήσεων των ερωτωμένων. Αυτή η αλλαγή των προτιμήσεων από τα επιστημονικά επαγγέλματα στα εμπορικά και τα τουριστικά, δείχνει την επικράτηση και μιας νέας αντίληψης για την κοινωνική θέση, που μετριέται πλέον με κύριο γνώμονα το εισόδημα και λιγότερο με το επάγγελμα.

Έτσι στην Κέρκυρα, όταν ερωτώνται ποιά θεωρούν καλά επαγγέλματα, το 38 % των απαντήσεων αφορά τα επιστημονικά, ενώ το 20,6 % προτιμάει τα τουριστικά και το 20,4 % τα εμπορικά. Αυτό αποδεικνύεται και όταν ερωτώνται ποιά επαγγέλματα θεωρούν οικονομικά κορεσμένα: Στην Κέρκυρα το 26,6% των απαντήσεων αναφέρει τα επιστημονικά και το 12,6% τα τουριστικά.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, τα πρότυπα και οι προτιμήσεις των ερωτώμενων μπορεί να επηρεάστηκαν από τις οικονομικές αλλαγές που έφερε ο τουρισμός, αλλά σε ότι αφορά το επάγγελμα που θα ήθελαν να ακολουθήσουν τα παιδιά τους, οι μισοί τουλάχιστον εκφράζουν την ευχή να ακολουθήσουν επιστημονικό επάγγελμα. Μπορεί αυτή η άποψη να θεωρηθεί μία ένδειξη ότι υπάρχει ακόμη ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού που εξακολουθεί να θεωρεί την εκπαίδευση σαν βασικό εφόδιο για την επαγγελματική και κοινωνική ολοκλήρωση των παιδιών τους. Το αντίπαλο δέος του τουρισμού πάντως, σε κάθε περίπτωση, έχει αρχίσει να κάνει πολύ αισθητή την παρουσία του.

Συμπερασματικά, η διαάρθρωση των εισοδημάτων στον Ν.Κερκύρας δείχνει ότι εκτός των εισοδημάτων που προέρχονται άμεσα από το επάγγελμα του ερωτώμενου, υπάρχει και μία σημαντική έμμεση ροή εισοδημάτων από τον τουρισμό, που αφορά πολύ σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού.

Παράλληλα η επιλογή της άσκησης κάποιου επαγγέλματος, επηρεάστηκε καθοριστικά από την τουριστική ανάπτυξη. Ήλιος τα επαγγελματικά πρότυπα αλλάζουν και εκτός από τα επιστημονικά επαγγέλματα οι ερωτώμενοι εκτιμούν και τα τουριστικά -εμπορικά, διότι τα θεωρούν λιγότερο κορεσμένα οικονομικά

Γ. Διπλή απασχόληση , αγροτική πολυδραστηριότητα και παραοικονομία:

η ιδιαίτερη σημασία που αποκτάει ο τουρισμός σαν πηγή εισοδήματος

Η ανάλυση της διπλής απασχόλησης στόχο έχει να δείξει την ιδιαίτερη δυναμική του τουρισμού τόσο στην άμεση απασχόληση όσο και στην έμμεση (εμπόριο-οικοδομή).

Η δεύτερη απασχόληση κατευθύνεται στα αγροτικά επαγγέλματα (42,8%) στον τουρισμό (29%) στο εμπόριο (8,3%) και τέλος τα εργατικά οικοδομικά επαγγέλματα.

Μια αναλυτικότερη προσέγγιση των αιτιών που οδηγούν στη δεύτερη απασχόληση μας έδειξε ότι υπάρχουν διαφορές που σχετίζονται με το επάγγελμα που επιλέγεται. Πιο συγκεκριμένα η δεύτερη απασχόληση στα αγροτικά επαγγέλματα στην Κέρκυρα δεν έχει στόχο την ανεύρεση συμπληρωματικού εισοδήματος αλλά την διατήρηση της οικογενειακής ή προσωπικής εκμετάλλευσης. Συνδέεται περισσότερο με την παράδοση (οικογένεια , τύπος αγροτικής δομής). Η αγροτική δομή της περιοχής που στηρίζεται στην παραδοσιακή καλλιέργεια της ελιάς, υποβοηθά την συμπληρωματική σχέση της γεωργικής εκμετάλλευσης με τον τουρισμό αφού το μάζμα της ελιάς γίνεται στην διάρκεια Νοεμβρίου-Μαρτίου. Αντίθετα η απασχόληση που στρέφεται στα άμεσα και έμμεσα τουριστικά επαγγέλματα, στόχο έχει την απόκτηση εισοδημάτων είτε σε μονιμη βάση, είτε σε περιστασιακή (ιδιαιτέρα για νέους και γυναίκες).

Παρόμοιες τάσεις (σε μικρότερα ποσοστά) εμφανίζουν και οι τεχνίτες, οι εργάτες και οι οικοδόμοι που αφού έχουν χαμηλά εισοδήματα και χαμηλό ποσοστό πλήρους απασχόλησης, αυτό τους οδηγεί στην ανεύρεση δεύτερης απασχόλησης. Αναζητούν δηλαδή στην δεύτερη απασχόληση το επιπλέον εισόδημα. Στην Κέρκυρα το 62,9 % στρέφεται σε άμεσα και έμμεσα τουριστικά επαγγέλματα.

Ενδιαφέροντα είναι τα αποτελέσματα της συσχέτισης της πρώτης απασχόλησης με το ποσοστό του εισοδήματος που εισπράττεται απο την δεύτερη απασχόληση: στην Κέρκυρα όσοι έχουν σαν πρώτη απασχόληση αγροτικό επάγγελμα, εμφανίζουν ότι έχουν 25 % και άνω εισόδημα από την δεύτερη απασχόληση.

Τα τουριστικά επαγγέλματα παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά πλήρους απασχόλησης, γεγονός που σχετίζεται με την ιδιοτυπία και τις συνθήκες εργασίας

της τουριστικής περιόδου (πολύωρη συνήθως απασχόληση στην διάρκεια της και υποαπασχόληση ή μη απασχόληση στη χειμερινή περίοδο). Πολύ προσοδοφόρα επαγγέλματα, τουριστικά και εμπορικά, είναι αυτά που σχετίζονται με την αυτοαπασχόληση.

Εκτός όμως της καταγεγραμμένης διπλής απασχόλησης, υπάρχει κι αυτή που εφτε αποκρύπτεται είτε ενώ αναφέρεται σαν δεύτερη απασχόληση είναι πολύ πιθανό να είναι η πρώτη και κύρια απασχόληση του ερωτώμενου. Μια σημαντική ένδειξη για αυτή την περίπτωση είναι ο φορέας ασφάλισης του ερωτώμενου. Μια αναλυτικότερη προσέγγιση των ασφαλιστικών φορέων που δηλώνουν οι ερωτώμενοι μας επιτρέπει μία ενδιαφέρουσα επισήμανση: σημαντικά ποσοστά εργατών, εργαζομένων στον τουρισμό, οικοδόμων, τεχνιτών και αγροτών εμφανίζονται ασφαλισμένοι στο ΤΑΕΥ, ενώ σημαντικό μέρος των προαναφερθέντων επαγγελματιών έχει ασφάλιση στο ΙΚΑ, τη ΔΕΗ το ΤΕΒΕ κλπ.

Συμπερασματικά η περιγραφή της ασφαλιστικής κατάστασης των εργαζομένων εκτός του ότι δείχνει ένα σημαντικό ποσοστό ανασφάλιστων αποκαλύπτει και μια περίπλοκη διαπλοκή των επαγγελματιών των ερωτωμένων με τους ασφαλιστικούς φορείς που οφείλεται είτε σε απόκρυψη της πραγματικής απασχόλησης είτε τέλος σε αναζήτηση, όπου αυτό είναι δυνατόν, ενός καλύτερου ασφαλιστικού φορέα. Σε κάθε περίπτωση (είτε πρόκειται για απόκρυψη είτε όχι) ο στόχος είναι να αποκομίσει ο ερωτώμενος υψηλότερα εισοδήματα από τον τουρισμό.

Τα ζητήματα αυτά συνδέονται άμεσα με μια ιδιότυπη στα χαρακτηριστικά της παραοικονομία που έχει αναπτυχθεί στις τουριστικές περιοχές (Π. Τσάρτας Αγροτική... υπό δημοσίευση ΕΚΚΕ 1991) και οφείλεται σε ορισμένα εγγενή χαρακτηριστικά του τύπου της τουριστικής ανάπτυξης στην υπαίθρο χώρα.

Πιο συγκεκριμένα : η αύξηση των εισοδημάτων στις τουριστικές περιοχές οδήγησε και σε αύξηση των καταναλωτικών προτύπων γεγονός που επέβαλλε ουσιαστικά τη διαρκή αναζήτηση νέων πηγών εισοδήματος από τους ντόπιους. Η εντυπωσιακή στο μεταξύ ανάπτυξη της τοπικής τουριστικής οικονομίας έδινε τέτοιες ευκαιρίες και έτσι δημιουργήθηκε μια τεράστια αύξηση του αριθμού πολυδραστήριων απασχολήσεων. Αυτών δηλαδή που έχουν μια δύο ή και περισσ

σότερες απασχολήσεις που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τα εισοδήματα που προέρχονται από τον τουρισμό. Δημιουργήθηκε έτσι ένα ιδιότυπο πλέγμα πολλαπλών δραστηριοτήτων (μέρος από τις οποίες αποκρύπτονται) που αποσκοπούν στην αύξηση του προσωπικού και οικογενειακού εισοδήματος.

Σοβαρές ενδείξεις για την ύπαρξη παρόμοιου φαινομένου είχαμε είδη από την ανάλυση της περιστασιακής απασχόλησης που μας έδειξε ότι σημαντικό ποσοστό όσων δεν εργάζονται έχουν μια συμπληρωματική απασχόληση. Τα επαγγέλματα όπου κύρια κατευθύνεται αυτή η απασχόληση είναι τα άμεσα και έμμεσα τουριστικά (50% στην Κέρκυρα) και τα αγροτικά (35,7).

Η ανάλυση της διπλοαπασχόλησης και της παραοικονομίας δεν ενδιαφέρεται μόνο για την οικονομική πλευρά του φαινομένου αλλά και για την κοινωνική του διάσταση που έχει καθοριστικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνικής δομής αλλά και στις απόψεις και στάσεις των ντόπιων απέναντι στον τουρισμό. Η περιοχή όπου έκταση του φαινομένου είναι μεγαλύτερη (Κέρκυρα) συνδέεται περισσότερο με την οικονομία του τουρισμού, αλλά παράλληλα ακολουθεί και ένα τύπο τουριστικής ανάπτυξης που οδηγεί την τοπική κοινωνική δομή σε ταχύτατες και συχνά αλληλοσυγκρουόμενες κοινωνικές αλλαγές.

Δ. Συμπεράσματα - Ανακεφαλαίωση

Ο τουρισμός σαν άμεση ή έμμεση απασχόληση έχει σημαντική παρουσία στην επαγγελματική διάρθρωση των ερωτώμενων και ιδίως στον Ν.Κερκύρας με αποτέλεσμα να αποκτούν ένα σημαντικό εισόδημα από αυτόν. Παράλληλα η αλλαγή των επαγγελματικών προτύπων και η επιλογή του επαγγέλματος συνδέεται με την τουριστική ανάπτυξη.

Η μελέτη της διπλοαπασχόλησης, της αγροτικής πολυδραστηριότητας και της παραοικονομίας αποκάλυψε ότι η πραγματική απασχόληση στον τουρισμό (είτε σαν επάγγελμα είτε σαν εισόδημα) είναι πολύ μεγαλύτερη από ότι παρουσιάζουν οι ερωτώμενοι. Έδειξε επίσης μια γενική τάση των ερωτώμενων να αναπτύξουν μια πολύ δραστήρια πρακτική όσο αφορά τα επαγγέλματα που θα τους προσορίσει μεγαλύτερο εισόδημα.

Ε. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στον
τουριστικό κλάδο.

Ο ρόλος των εργαζομένων στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι πολύ μεγάλος. Η αισθητική παρουσίαση του τουριστικού προσωπικού και η συμπεριφορά του μέσα στον εργασιακό χώρο είναι πρωταρχικής σημασίας, ιδίως σε τμήματα εξυπηρέτησης πελατών όπου η σχέση προσωπικού-τουρίστα είναι άμεση. Πιο συγκεκριμένα το σεβίρισμα στο εστιατόριο ή το καλωσόρισμα στην υποδοχή τουριστών από έναν ατημέλητο ή απρεπή εργαζόμενο επιδρά στον πελάτη σημαντικά, καταστρέφοντας την όλη εικόνα του εργασιακού περιβάλλοντος, υποθηκεύοντας την επιχείρηση και συνεπώς και προοπτική των εργαζομένων. Αντίθετα η άφογη εξωτερική του εμφάνιση σε συνάρτηση με τη σωστή συμπεριφορά του στον πελάτη θα κάνει τον τουρίστα να νιώσει σε οικείο περιβάλλον θα μείνει ευχαριστημένος με πολύ πιθανό αποτέλεσμα να ξαναπροτιμήσει την επιχείρηση και φυσικά τον τόπο που είναι εγκαταστημένη και συνεπώς να αυξηθεί η ανταγωνιστική τους δύναμη.

Υπάρχουν φυσικά και ορισμένες **συνθήκες** που επηρεάζουν την απόδοση των εργαζομένων όπως π.χ εποχιακή απασχόληση, ανασφάλεια, χαμηλό επίπεδο ειδίκευσης, συμπληρωματικός χαρακτήρας επαγγέλματος, παράνομες απολύσεις απασχόληση αλλοδαπών, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν τηρούν τις προϋποθέσεις σύμφωνα με το νόμο σχετικά με την απασχόληση καμαριέρας, δυσκολία συμπλήρωσης προϋποθέσεων για συνταξιοδότηση.

Οι εργαζόμενοι στον τουριστικό φορέα ζουν μέσα σε μια κατάσταση αβεβαιότητας για το αν θα βρουν δουλειά εξαναγκάζονται να κάνουν υπερωρίες και πολλές φορές να εργάζονται χωρίς ΙΚΑ. Οι έλεγχοι που γίνονται στους εργοδότες από τα αρμόδια γραφεία εργασίας δεν είναι ουσιαστικό.

Με την ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων στις χώρες της ΕΟΚ, υπάρχουν φόβοι ότι θα δημιουργηθούν προβλήματα στο να βρουν δουλειά οι εργαζόμενοι στον κλάδο.

Οι προτάσεις που προτείνονται είναι: εφαρμογή της εργατικής νομοθε-

σίας με αυστηρές κυρώσεις από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, μέτρα αντιμετώπισης των παράνομων αλλοδαπών εργαζομένων, δημιουργία σχολής μετεκπαίδευσης και αύξηση του επιδόματος ανεργείας 50% τουλάχιστον.

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΑΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η γρήγορη οικονομική άνοδος που προκαλεί ο τουρισμός δημιουργεί έντονες συγκρούσεις στους κατοίκους και η αποδοχή -επιβολή ξένων καταναλωτικών προτύπων έχει δυσμενείς επιπτώσεις στους ντόπιους και ιδιαίτερα στις πιο ευαίσθητοποιημένες ομάδες όπως είναι οι νέοι και οι γυναίκες. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να διερευνήσει την κοινωνικοοικονομική θέση της γυναίκας στον τομέα του τουρισμού στα Ιόνια νησιά.

Η γυναικεία συμμετοχή σαν λαντζέρισες, καθαρίστριες δωματίων, καμαριέρες κλπ κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου είναι μεγάλη.

Συχνά η μη συναφή συμβολαίων, η μη ασφαλιστική κάλυψη, τα χαμηλά μεροκάματα καθώς και η ανυπαρξία ή μη συμμετοχή στις συνδικαλιστικές οργανώσεις (προσπάθεια δημιουργίας συλλόγου και συμμετοχή τους σε συνδικαλιστική οργάνωση στην Κέρκυρα δεν καρποφόρησε λόγω έντονης αντίδρασης των συζήγων τους) ευνοούν τη ζήτηση αλλοδαπού εργατικού δυναμικού όπως οι λαθρομετανάστες ή οι αλλοδαπές τουρίστριες (λειτουργούν και σαν πόλος έλξης σε ντόπιους και τουρίστες).

Η κατάσταση αυτή συντηρείται και από την μεριά των γυναικών. Η δυνατότητα ύπαρξης κάποιου πρόσθετου εισοδήματος, συνήθως αφορολόγητου και η συνήθως κοντινή απόσταση σπιτιού-χώρου εργασίας είναι παράγοντες που ευνοούν την αποδοχή διαίωνισης του καθεστώτος μη δηλωμένης εργασίας (Ε. Πετρινιώτη 1989, σ. 447-454).

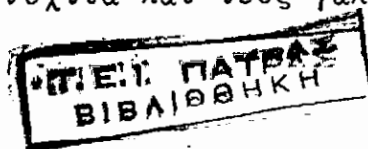
Η πλειοψηφία των γυναικών που ασχολούνται με τα τουριστικά επαγγέλματα έχει απολυτήριο δημοτικού ή έχει παρακολουθήσει κάποιες τάξεις του. Το επίπεδο της εκπαίδευσης των εργαζομένων γυναικών είναι επομένως χαμηλό.

Η γυναικεία πολυαπασχόληση είναι γεγονός. Η τουριστική ανάπτυξη επιβά-
ρυνε κύρια τις γυναίκες. Εκτός της καθημερινής απασχόλησης στο σπίτι
και την ενασχόληση με τα αγροτικά, σηκώνει και το βάρος της
συνήθως καθημερινής εργασίας στα ενοικιαζόμενα δωμάτια, εντός ή εκτός
σπιτιού. Συμμετέχει στην οικογενειακή επιχείρηση όμως τα συμβόλαια και
οι συμφωνίες για την ενοικίαση των δωματίων καθώς και η λήψη των αποφά-
σεων που αφορούν την επιχείρηση εξακολουθούν να είναι κυρίως ανδρική
ευθύνη.

Η ίδια έγινε τροχός συντήρησης και στήριξης της παραοικονομίας, εργα-
ζόμενη στις μικρές και μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες χωρίς συμβόλαια
και ασφαλιστική κάλυψη, με χαμηλές αποδοχές κάτω από συνθήκες ιδιαίτερα
σκληρές πολλές φορές. Η συμμετοχή της σε συνδικαλιστικές οργανώσεις για
διεκδίκηση καλύτερων όρων εργασίας είναι ανύπαρκτη.

Η πλειοψηφία των εργαζομένων γυναικών στα νησιά ασχολείται με τα του-
ριστικά και εμπορικά επαγγέλματα. Παρόλο που θεωρούν όμως τα τουριστικά
ως καλά επαγγέλματα εντούτοις δεν επιθυμούν να τα ακολουθήσουν τα παιδιά
τους. Η εξήγηση βρίσκεται μάλλον στις συνθήκες και τα προβλήματα που α-
ντιμετωπίζουν στο χώρο εργασίας παρά στο επάγγελμα κάθε αυτό. Έτσι το
28% των εργαζομένων γυναικών θεωρεί ως πρώτο πρόβλημα τις κακές συνθήκες
εργασίας (ωράριο, σκληρή δουλειά, άγχος, μόλυνση, γραφειοκρατεία, απόσταση)
το 20,2% την ανεργία, την ανασφάλεια στις προσλήψεις, το συνταξιοδοτικό,
το 18% τις χαμηλές αποδοχές και το 15,5% τον εποχιακό χαρακτήρα της ε-
ργασίας.

Οι απόψεις τους για τον τουρισμό είναι οι εξής: Η πλειοψηφία των γυναι-
κών πιστεύει ότι ο τουρισμός έχει τόσο καλές όσο και κακές επιπτώσεις
στα νησιά. Μικρό είναι το ποσοστό των γυναικών (4%) που θεωρούν ότι ο του-
ρισμός έχει μόνο κακές επιπτώσεις. Στα θετικά του τουρισμού κυριαρχούν ο
εκπολιτισμός, ο νέος τρόπος ζωής και η οικονομική ανάπτυξη τόπου. Κυρία-
ρχη άποψη στις κακές επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός για αυτές είναι ότι
διαφθείρει τους νέους τους ωθεί σε κλοπές και ξενύχτια και τους γαλουχεί



αρνητικά. Πιστεύουν ακόμη ότι καταστρέφεται το περιβάλλον μέσα από την άναρχη και παράνομη δόμηση καθώς και προβλήματα που αφορούν την υγεία.

Στην Κέρκυρα, από τις απαντήσεις των ερωτώμενων γυναικών προκύπτει ότι ένα στα τρία παιδιά συναναστρέφεται τουρίστες. Πολλές μητέρες διαφωνούν είτε ήπια είτε κατηγορηματικά με αυτές τις συναναστροφές, άλλες το αντιμετωπίζουν θετικά και μερικές στέκονται ουδέτερες απέναντι στο θέμα. Μεγάλος αριθμός μητέρων δήλωσαν ότι τα παιδιά τους συναναστρέφονται τους τουρίστες χρησιμοποιώντας ως δικαιολογία τη μικρή ηλικία των παιδιών. Η αιτιολογία αυτή χρησιμοποιείται πιθανόν ως διέξοδος αποφυγής αρνητικής απάντησης παρά ως πραγματικότητα.

Σε θέματα που έχουν σχέση με την παρουσία και την επιρροή του τουρισμού (πολιτικός γάμος, γυμνισμός, προβλήματα από την παρουσία των τουριστών) η γυναικεία άποψη εμφανίζεται συντηρητική. Αυτή η στάση τους οφείλεται κυρίως στην υποτίμηση από τη πλευρά του αντρικού πληθυσμού προς τις ντόπιες γυναίκες έναντι των τουριστριών.

Συμπεράσματα

Η γυναικεία πολυαπασχόληση είναι γεγονός και αφορά τη συμμετοχή της τόσο στα τουριστικοεμπορικά επαγγέλματα όσο και τα αγροτικά. Η τουριστική ανάπτυξη στηρίχτηκε σε μεγάλο βαθμό στην γυναικεία απασχόληση. Παρόλα αυτά όμως θεωρεί και θεωρείται συμβοηθούν μέλος στην αγροτική εκμετάλλευση ή την οικογενειακή επιχείρηση.

Παραμένει υψηλό εργατικό δυναμικό και η συνδικαλιστική της δραστηριότητα είναι ανύπασκτη.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των γυναικών που ασχολούνται κατεξοχήν με τα τουριστικοεμπορικά επαγγέλματα είναι χαμηλό.

Η στάση των ντόπιων αντρών απέναντι στις τουρίστριες τις ωθεί να στέκονται ανταγωνιστικά όχι μόνο στις τουρίστριες αλλά και σε ότι αλλαγές έρχονται. Το γεγονός τις οδηγεί σε οικειοποίηση συντηρητικών θέσεων και απόψεων που έρχονται σε αντίθεση με την προοδευτικότητα των απόψεων που εκκινούν σε θέματα ανεξάρτητα των τουριστικών επιρροών.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Τα ζητήματα της νεολαίας βρίσκονται πάντοτε στο επίκεντρο του γενικότερου κοινωνικού προβληματισμού και δεν θα μπορούσαν να περιοριστούν σε μια μελέτη για την ανάπτυξη και τον πολιτισμό περιοχών ιδιαίτερα ευάλωτων σε αλληπάλληλους κλυδωνισμούς εξαιτίας της ραγδαίας ανάπτυξης του τουρισμού.

Οι ανάγκες της νεολαίας σήμερα είναι τεράστιες. Απαιτείται κατανόηση, υποστήριξη και ενθάρρυνση της νεολαίας από τους τους ενήλικες που διαπιστώνονται ότι το μέλλον της νεολαίας ταυτίζεται με το μέλλον ολόκληρης της κοινωνίας και ότι η ελπίδα για μια καλύτερη ζωή όλων, βρίσκεται στα χέρια της δικής τους νεολαίας.

Με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από έρευνα στο Ν.Κερκύρας, σε μια προσπάθεια καταγραφής των απόψεων ή στάσεων, νέων ηλικίας (18-25) και (26-35) ετών που ρωτήθηκαν για θέματα τουριστικής ανάπτυξης, προκύπτουν μια σειρά διαφοροποιήσεις στις στάσεις νέων και ενηλίκων που αξίζει να διερευνηθούν για την κατανόηση της συμπεριφοράς και στάσης των νέων που ζού και εργάζονται σε περιοχές με τουριστική ανάπτυξη.

Α. Νέοι και επαγγέλματα

Οι νέοι και των δύο φύλλων ασχολούνται κυρίως με επαγγέλματα του τουριστικού τομέα. Οι νέες γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες, εξασκούν περισσότερο επιστημονικά ή υπαλληλικά και τουριστικά επαγγέλματα, ενώ οι άνδρες κάνουν και άλλα επαγγέλματα όπως τεχνικά, αγροτικά και εργατικά αλλά συγχρόνως σε υψηλά ποσοστά απασχολούνται στο εμπόριο και τον τουρισμό.

Η απασχόληση στον τουρισμό και το εμπόριο γύρω από τον τουρισμό, τείνει να καταργήσει τους παραδοσιακούς διαχωρισμούς μεταξύ γυναικείων και ανδρικών επαγγελμάτων. Οι νέοι ανεξαρτήτως φύλλου έχουν επηρεαστεί στην επιλογή επαγγέλματος από τον τουρισμό.

Το γόητρο των επιστημονικών επαγγελμάτων παρόλα αυτά, διατηρείται σε πολύ υψηλά επίπεδα. Τα επιστημονικά πρώτα και σε δεύτερη μοίρα τα τουρι-

στικά και τα εμπορικά θεωρούνται ως τα καλύτερα επαγγέλματα. Το κριτήριο που χρησιμοποιούν για την αξιολόγηση αυτή είναι ότι τα επαγγέλματα αυτά δίνουν πολλά οικονομικά αφέλη.

Το είδος, ο χώρος και οι συνθήκες εργασίας όλων των εργαζομένων είναι παράγοντες ουσιαστικής σημασίας που καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο ζωής τους. Για τους νέους ιδιαίτερα η πλευρά αυτή της ζωής δεν είναι μόνο σημαντική, αλλά συχνά είναι και προβληματική. Θεωρούν σαν μεγαλύτερα προβλήματα τις κακές συνθήκες εργασίας, τις χαμηλές αποδοχές, την ανασφάλεια στις προσλήψεις, την ανεργία καθώς και τα προβλήματα των εργασιακών σχέσεων.

Ένα αξιοσημείωτο φαινόμενο που παρατηρείται στον Ν. Κέρκυρας είναι η ανταγωνιστικότητα του τουρισμού και της εκπαίδευσης. Δεν είναι λίγοι οι νέοι που εγκαταλείπουν το σχολείο γιατί στην διάρκεια της τουριστικής περιόδου δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν παράλληλα στο σχολείο το πρωί και την εργασία το βράδυ. Η εγκατάλειψη του σχολείου γίνεται είτε από κούραση είτε από επιλογή ("στημένες" δουλειές από την οικογένεια, γρήγορο και εύκολο κέρδος κλπ) συχνά δε με την ανοχή ή την πρότροπή των γονιών τους.

Β. Δραστηριότητες και στάση των νέων σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη.

Ο βαθμός συμμετοχής των νέων στις τουριστικές δραστηριότητες του Νομού κατοικίας τους έχει ουσιαστικό ενδιαφέρον για τον ρόλο τους στην τουριστική ανάπτυξη και τους καρπούς που μπορεί να τους αποφέρει αυτή. Στα Ιόνια νησιά, ανεξαρτήτα φύλου, η συνηθέστερη σχέση των νέων με τον τουρισμό είναι κύρια υπαλληλική ή έχουν κάποιο κατάστημα ή μικροεπιχείρηση, συνήθως οικογενειακού τύπου.

Συγκριτικά με τους ενήλικες, (36 και άνω), οι νέοι έχουν αυξημένη επαγγελματική ανάμειξη στον τουρισμό. Παρόλα αυτά και παρά το γεγονός ότι σε προηγούμενη ερώτηση οι νέοι (18-35) απαντούν ότι απασχολούνται κυρίως σε τουριστικά επαγγέλματα, υψηλά ποσοστά και για τα δύο φύλα δηλώνουν ότι δεν έχουν καμιά σχέση με τον τουρισμό. Οι απαντήσεις αυτές

υποδηλώνουν ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη προθυμία να προσδιοριστούν με ακρίβεια όλες οι επαγγελματικές δραστηριότητες στον τουρισμό κι ακόμα ότι οι νέοι συμμετέχοντας σε οικογενειακού τύπου τουριστικές επιχειρήσεις δεν έχουν τον έλεγχο ή την ιδιοκτησία τους που διατηρούν οι ηλικιωμένοι γονείς τους.

Στην ερώτηση για το είδος των επιχειρήσεων που έχουν οι νέοι (στην Κέρκυρα που έχουν πέσει πολλά ξένα κεφάλαια) οι νέοι (18-25) δείχνουν σε μικρότερο βαθμό να γνωρίζουν τις δραστηριότητες των ντόπιων στην επιχειρηματική τουριστική κίνηση του νομού τους.

Στην ερώτηση για το ποσοστό των εσόδων του σπιτιού που προέρχεται από τον τουρισμό οι νέοι (18-25) απαντούν θετικά σε πολύ μικρότερο βαθμό.

Οι νέοι (26-35), παρόμοια με τους μεσήλικες, ανεξαρτήτου φύλου, δηλώνουν σε υψηλότερα ποσοστά ότι το μεγάλο μέρος των εσόδων του σπιτιού τους προέρχεται από τον τουρισμό. Και στις δύο ομάδες ηλικιών πάντως υπάρχει μια σαφής υπεροχή των νέων της Κέρκυρας ως προς το ύψος του εισοδήματος του νοικοκυριού τους που προέρχεται από τον τουρισμό.

Με κάποιες επιφυλάξεις που μπορεί να συνδεθούν με τον τρόπο προσέγγισης των ερωτώμενων από τους συνεντευκτές, προκύπτει μια διαπίστωση μεθοδολογικής περισσότερο σημασίας. Στις ερωτήσεις για επαγγελματικές και εισοδηματικές παραμέτρους οι απαντήσεις των νέων, αλλά και των ενηλίκων προσεγγίζουν περισσότερο την οικονομική πραγματικότητα όταν αφορούν τους κατοίκους γενικά. Όταν όμως οι ερωτήσεις αφορούν άμεσα τις δραστηριότητες του ίδιου του ερωτώμενου ή της οικογένειάς του, τότε συχνά αποκλίνουν από τις παρατηρούμενες οικονομικές εξελίξεις και συνθέτουν μια εικόνα λιγότερο ευνοϊκή για τους κατοίκους των εξεταζόμενων τουριστικών Νομών, και ιδιαίτερα της Κέρκυρας.

Η μόνοκαλιέργεια του τουρισμού κι η άναρχη, απρογραμμάτιστη κι εντατική ανάπτυξη του σε μικρά χρονικά όρια δημιουργεί ανεξέλεγκτες καταστάσεις στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλοί κάτοικοι, κι ιδιαίτερα όσοι δεν ωφελούνται άμεσα από τον

τουρισμό, να διατηρούν επιφυλάξεις για τη χρησιμότητα του ή να αρνούνται συνολικά όχι μόνο την επέκταση και την ύπαρξη του. Σε σχέση με αυτό τον προβληματισμό ρωτήθηκαν οι κάτοικοι των τουριστικών περιοχών των νησιών, αν θα ήθελαν να μην έχει ανάγκη ο τόπος τους τον τουρισμό.

Οι νέοι κρατούν περισσότερο αρνητική στάση για την αυξανόμενη εξάρτηση της οικονομίας από τον τουρισμό και ιδιαίτερα στον Νομό της Κέρκυρας.

Η ωριμότερη σε ηλικία ομάδα νέων (26-35) έχει περισσότερο αρνητική στάση απέναντι στον μαζικό τουρισμό καθώς και περισσότερη κριτική στις τοποθετήσεις της.

Ελάχιστα άτομα απάντησαν ότι δεν υπάρχουν προβλήματα εξαιτίας του τουρισμού. Οι υπόλοιποι στην συντριπτική τους πλειοψηφία, θεωρούν ως αποκλειστικά υπεύθυνο το κράτος, για την έλλειψη υποδομής και ελέγχου. Αμέσως μετά καταλογίζουν ευθύνες στα ξένα τουριστικά γραφεία που φέρνουν μαζικό τουρισμό. Εδώ δεν υπάρχουν αξιοπρόσεχτες διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο ομάδων, ίσως γιατί μεταφέρουν την κυρίαρχη άποψη που κυκλοφορεί στους τουριστικούς Νομούς. Με μικρές διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο τον νομό κατοικίας ή την ομάδα ηλικιών, επικρατεί η αντίληψη ότι τις ευθύνες μοιράζονται το ίδιο οι ξένοι τουρίστες και οι ντόπιοι κάτοικοι που εμπλέκονται στον τουρισμό.

Είναι ακόμα χαρακτηριστικό ότι στους υπεύθυνους για τα προβλήματα δεν συγκαταλέγεται η Τοπική Αυτοδιοίκηση, είτε γιατί δεν της αφήνει περιθώρια το κράτος να ενεργήσει αυτόνομα, είτε γιατί συμβάλλει όσο μπορεί στην αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Οι επιδράσεις του τουρισμού επεκτείνονται πέρα από το οικονομικό και σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής. Η σημασία αυτών των επιδράσεων είναι καθοριστική για τον τρόπο ζωής της νεολαίας που θεμελιώνει τις μελλοντικές αξίες και τα ήθη ολόκληρης της κοινωνίας.

Η παρουσία ξένων με διαφορετικό τρόπο ζωής και νοοτροπία δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστους τους κατοίκους στις τουριστικές περιοχές όπως έχει διαπιστωθεί από σχετικές έρευνες.

Οι νέοι προτείνουν ο γυμνισμός να επιτρέπεται σε συγκεκριμένες παραλίες

και σε αυτην την αποψη συγκλινουν ανδρες και γυναικες. Συγκριτικά οι αποψεις των νεων και των δυο ομάδων ηλικιών, (18-25) και (26-35) ετών, είναι πιο φιλελεύθεροι στο θέμα του γυμνισμού από τις ωριμότερες γενιές.

Σε περιπτώσεις όπου οι ερωτώμενοι νέοι χρησιμοποιούν τις ίδιες υπηρεσίες με τους τουρίστες (π.χ μέσα μαζικής μεταφοράς) υπάρχει δυσαρέσκεια, γιατί παρεμποδίζονται από αυτούς, χωρίς όμως αυτή η αντίδραση να είναι ιδιαίτερα έντονη.

Στην ερώτηση αν η τουριστική ανάπτυξη τους βοήθησε να ανέβουν ψηλά οι νέοι ανεξαρτήτου φύλου και ηλικίας πιστεύουν πολύ περισσότερο στην Κέρκυρα ότι τους βοήθησε να ανέβουν κοινωνικά ίσως γιατί είναι εντονότερη η σχέση τους με τον τουρισμό στον νομό αυτό. Κυρίαρχο ή αποκλειστικό κριτήριο στην αξιολόγηση τους είναι το οικονομικό ή το καθαρά εισοδηματικό. Επίσης δε συνειδητοποιείται από αυτούς η δυναμική αλληλεξάρτησης των επαγγελμάτων ή η τάση εγκλωβισμού τους στις απαιτήσεις του τουριστικού τομέα.

Συμπερασματικά, οι νέοι έχουν σύγχρονες απόψεις, δεν μένουν αδιάφοροι μπροστά στις εξελίξεις της τουριστικής ανάπτυξης αλλά ενδιαφέρονται για το μέλλον των νησιών τους .

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ:
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΑΠΟΨΕΙΣ, ΘΕΣΕΙΣ.

Στόχος είναι να αναλυθεί σε αυτό το κεφάλαιο το ζήτημα της κοινωνικής αποδοχής του τουρισμού. Η έννοια της κοινωνικής αποδοχής συνδέεται με μια σειρά ειδικότερων παραγόντων της τουριστικής ανάπτυξης όπως :

- α) τις αντιλήψεις των κατοίκων για τη σημασία αλλά και τα προβλήματα που έχει δημιουργήσει ο τουρισμός στην συνολική ανάπτυξη του τόπου τους
- β) τις θέσεις τους για τα υπέρ και τα κατά της παρουσίας του τουρισμού στην περιοχή τους που συνδέεται άμεσα με τον τύπο του τουρισμού που υπάρχει
- γ) τις προτιμήσεις που εκφράζουν για τις διάφορες εθνικότητες των τουριστών γεγονός που δείχνει το είδος των στερεοτύπων και των μορφών ξενοφοβίας που έχουν δημιουργηθεί και
- δ) τη μορφή και το είδος των επαφών που έχουν οι τουρίστες με τους ντόπιους στοιχείο που επιτρέπει την αξιολόγηση της "συνάντησης" του τουρίστα με τον ντόπιο αν δηλαδή δημιουργείται μια σχέση που να ξεπερνάει την απλή εμπορική συναλλαγή.

A. Η σημασία της παρουσίας του τουρισμού και τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί.

Κυρίαρχη είναι η άποψη των κατοίκων των νησιών ότι το κράτος οφείλει να βοηθήσει την τουριστική ανάπτυξη. Αυτή η άποψη εκφράζεται μέσα από δύο κυρίαρχες τάσεις: η μία αναφέρεται στην γενικότερη ανάγκη βελτίωσης της υποδομής, ενώ η άλλη αναφέρεται σε παρεμβάσεις για διόρθωση δυσμενών προβλημάτων που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη. Θεωρούν ότι τα προβλήματα βρίσκονται κυρίως στην πλευρά της προσφοράς που έχει ανάγκη αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας της.

Οι απόψεις των κατοίκων για το μέλλον του τουρισμού είναι και μία ένδειξη των διαφορετικών επιπέδων τουριστικής ανάπτυξης στα νησιά: στην Κέρκυρα όλοι φοβούνται τον κορεσμό της περιοχής, ενώ στα άλλα νησιά αισιοδοξούν για το μέλλον του τουρισμού κι αυτό οφείλεται στην προσμονή μεγαλύτερου οικονομικού όφελος από τον τουρισμό. Σε κάποιο μέτρο δε οι α-

ποφεις αυτές οριοθετούν και τα περιθώρια που υπάρχουν για την ανάπτυξη ή τη διατήρηση μιας δημιουργικής σχέσης ανάμεσα στον τουρίστα και τον ντόπιο. Στις περιοχές που έχουν φτάσει στον αναπτυξιακό κορεσμό είναι περισσότερο πιθανό μια τέτοια σχέση να είναι μια απλή εμπορική συναλλαγή ενός εμπόρου με τον πελάτη του.

B. Τα υπερ και τα κατά του τουρισμού: μια αποτίμηση

Οι θέσεις των κατοίκων για τα υπερ και τα κατά της τουριστικής ανάπτυξης στον τόπο τους δίνουν μια πληρέστερη εξήγηση των απόψεων τους για τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν.

Έτσι στα Ιόνια νησιά μόνο το 22,3% θεωρεί ότι έχει καλές επιπτώσεις ο

Οι απαντήσεις αυτές δείχνουν ότι τα μεγάλα εισοδήματα και η σημαντική ανάπτυξη δεν είναι αρκετός λόγος για υποστήριξη του τουρισμού. Είναι βέβαια θετικοί σε ότι αφορά τα οικονομικά αλλά αρνητικοί σε ζητήματα που σχετίζονται με τα ήθη, τις αξίες και τη νεολαία.

Μεγάλη πλειοψηφία σε όλους τους νομούς (75% περίπου) συνδέουν τις επιρροές του τουρισμού με θέματα που συνδέονται με αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων και της επαγγελματικής συμπεριφοράς, θέματα που συνδέονται δηλαδή με τη σφαίρα της οικονομίας.

Έχουν μια διχασμένη στάση απέναντι στο αν θα ήθελαν ο τόπος τους να μην έχει ανάγκη τον τουρισμό. Πρόκειται για μια ακόμη πιο σταθερή στάση απέναντι στα προβλήματα που δημιούργησε το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε.

Πολλοί ήταν αυτοί που δήλωσαν ότι θέλουν τον τουρισμό γιατί "δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς" ουσιαστικά δηλ. η εμπλοκή στη νέα παραγωγική δομή της τουριστικής ανάπτυξης θεωρείται αναπόφευκτη. Η προσέγγιση στο ζήτημα αυτό έγινε γιατί το θεωρούμε βασικό στοιχείο στην κατανόηση του είδους και του τύπου των ανθρωπίνων σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στους ντόπιους και τους τουρίστες. Αυτή η διχασμένη στάση που είναι περισσότερο εμφανής στην Κέρκυρα οδηγεί και σε μεγαλύτερη απόσταση τους ντόπιους από τους τουρίστες σαν αποτέλεσμα της αδυναμίας να υπάρξει μια ειλικρινής :

και ισότιμη "συνάντηση" μεταξύ τους. Αυτή η στάση επηρεάζεται επίσης από δύο παράγοντες: α) τον τύπο του τουρισμού και β) τη χρονική διάρκεια της παρουσίας του στην περιοχή. Στους μη τουριστικούς οικισμούς είναι πιο λίγοι αυτοί που ότι είναι καλός ο τουρισμός ενώ οι ίδιοι θα ήθελαν ο τόπος τους να μην έχει ανάγκη τον τουρισμό. Οι απόψεις επηρεάζονται και από την επαγγελματική (άμεση ή έμμεση) εμπλοκή στον τουρισμό.

Γ. Προτιμήσεις και απόψεις για τουρίστες: εθνικότητες, στερεότυπα, ξενοφοβία.

Στην συνέχεια θα εξετάσουμε τις απόψεις των κατοίκων για τους τουρίστες ξεκινώντας από τις προτιμήσεις των κατοίκων για τους τουρίστες ξεκινώντας από την προτίμηση σε αλλοδαπούς ή ημεδαπούς. Ένα ποσοστό 40,4% δηλώνουν αδιαφορία για την εθνικότητα ενώ το 30,8% προτιμάει τους αλλοδαπούς και το 27,7% τους Έλληνες. Υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό που αδιαφορεί δείγμα ότι δίνεται λιγότερη σημασία στην εθνικότητα και περισσότερο στον αριθμό αφίξεων.

Στις τουριστικές περιοχές με μαζικό τουρισμό εμφανίζονται συχνά στερεότυπα που τείνουν να ταυτίζουν το σύνολο των αλλοδαπών με την έννοια του μη ντόπιου ή του ξένου. Αυτού του τύπου το στερεότυπο είναι ουσιαστικά μια μορφή ξενοφοβίας που δείχνει την αδυναμία να υπάρξει μια ισότιμη σχέση ανάμεσα στον τουρίστα και τον ντόπιο.

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη των προτιμήσεων στις εθνικότητες που δείχνει ότι τους Άγγλους που αποτελούν το 90% των διανυκτερεύσεων, προτιμάει το 14,2% προτιμάει το 14,2% των ερωτώμενων ενώ την μεγαλύτερη προτίμηση δείχνουν σε εθνικότητες που επισκέπτονται σε μικρότερο βαθμό τα νησιά (π.χ Γερμανούς, Ιταλούς, Ολλανδούς, Αμερικάνους κλπ).

Αυτή είναι μια ένδειξη καταρχήν ότι η συγκεκριμένη εθνικότητα δεν χαίρει εκτίμησης αλλά παράλληλα ότι η σχέση των ντόπιων με τους τουρίστες δεν μπορεί να είναι καλή αφούλείπει η εκτίμηση των πρώτων προς τους δεύτερους. Αναμφισβήτητα πάντως οι απόψεις των ντόπιων έχουν επηρεαστεί και από το γεγονός ότι οι Άγγλοι τουρίστες έχουν ταυτιστεί με

την εικόνα του φτηνού τουρίστα χαμηλών ή μεσαίων εισοδημάτων, εικόνα βέβαια που αποτελεί και αυτή ένα στερεότυπο αφού συχνά δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αλλά στα όσα χαρακτηριστικά οι ντόπιοι θεωρούν ότι έχουν οι **Βρετανοί**.

Η αιτιολόγηση της επιλογής των συγκεκριμένων εθνικοτήτων δείχνει ότι **κυριαρχούν** δύο παράγοντες: αυτός που δίνει σημασία στα χαρακτηριστικά του αλλοδαπού τουρίστα σαν ανθρώπου (ευγενικός, φιλότιμος) αλλά και σαν πελάτη (πιο βολικός) και β) αυτός που τονίζει τη σημασία του οικονομικού στοιχείου (ξοδεύουν χρήματα).

Εκτός όμως από την προτίμηση που είναι αποτέλεσμα της επαφής με τους τουρίστες υπάρχουν και τα προβλήματα που δημιουργούνται από την ίδια την παρουσία των τουριστών που οδηγεί σε επιβάρυνση των λειτουργιών των νησιών. Στην Κέρκυρα υπάρχει μια ιδιαίτερη δυσφορία που εξηγείται από το γεγονός ότι η ένταση των επαφών τουριστών-ντόπιων και η ένταση της τουριστικής υποδομής σε σχέση με τον άνθρωπο και το χώρο είναι πολύ υψηλή στο νησί αυτό. Πρόκειται ουσιαστικά για μια φυσική εξέλιξη του μαζικού τουρισμού που συχνά καταλήγει να λειτουργεί αρνητικά για τους ντόπιους λόγω της συνεχούς **αριθμητικής** αύξησης των αφίξεων. Αυτές οι μορφές έντασης στις επαφές ντόπιων-τουριστών είναι κατά πολύ δυσμενέστερες στις τουριστικές περιοχές.

Η εκτίμηση ή όχι απέναντι στους αλλοδαπούς τουρίστες φαίνεται και από τις απαντήσεις σε θέματα που συνδέονται άμεσα με την οικογένεια του ερωτώμενου. Έτσι είναι πολύ περισσότεροι αυτοί που δηλώνουν ότι ο λόγος που δεν θέλουν να παντρευτεί το παιδί τους αλλοδαπό είναι ότι "δεν κάνουν κανονική οικογένεια, δεν είναι για οικογένεια" ένδειξη μιας ιδιαίτερα αρνητικής γνώμης για τους αλλοδαπούς τουρίστες.

Δ. Τύπος και είδη επαφών ντόπιων και τουριστών

Η ανάλυση στην συνέχεια θα στραφεί στην συγκεκριμένη μορφή που έχουν οι επαφές των ντόπιων με τους τουρίστες. Η μορφή αυτή μπορεί να είναι π.χ φιλική συντροφιά και οικογενειακές σχέσεις με τους τουρίστες καθώς και επίσκεψη στη χώρα τους ή μπορεί να είναι μια μη επιθυμητή παρουσία στην προσωπική ζωή των ερωτευμένων (π.χ σχέσεις με τουρίστριες). Τέλος μπορεί αυτή η επαφή να συνδέεται με μορφές εγκληματικότητας π.χ καβγάδες, βιαιοπραγίες κλπ.

Είναι πολλά τα παιδιά που κάνουν παρέα με αλλοδαπούς. Όταν ζητείται να εκφέρουν γνώμη γιαυτό οι κάτοικοι των Ιονίων νήσων απαντούν θετικά και αρνητικά. Είναι περισσότερο αυτοί που δηλώνουν στην Κέρκυρα ότι έχουν φίλους τουρίστες αλλά και ότι τους έχουν επισκεφθεί στην χώρα τους. Αυτή η θετικότερη σχέση με τους τουρίστες στην Κέρκυρα επηρεάζεται βέβαια και από δύο άλλους παράγοντες : α) τη μακροχρόνια παρουσία του τουρισμού και β) από τα υψηλότερα εισοδήματα που επιτρέπουν τα ταξίδια στο εξωτερικό.

Μια συνολική εκτίμηση των φιλικών σχέσεων των τουριστών με τους ντόπιους έρχεται σε μια μερική αντίφαση με τις απόψεις για τα προβλήματα που έχει δημιουργήσει ο τουρισμός αλλά και τη γενικά αρνητικότερη στάση των κατοίκων της Κέρκυρας απέναντι στους τουρίστες. Η εξήγηση βρίσκεται τόσο στην επίδραση των δύο παραγόντων που προαναφέρθηκαν όσο και στο γεγονός ότι οι σχέσεις αυτές δεν επηρεάζουν τις απόψεις (αρνητικές ή θετικές) απέναντι στον τουρισμό.

Ένα άλλο ζήτημα στις σχέσεις ντόπιων-τουριστών είναι οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους ντόπιους άντρες και τουρίστριες. Πρόκειται για μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην προσωπική ζωή των ντόπιων και ιδιαίτερα των γυναικών. Στους τουριστικούς οικισμούς τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα υψηλά. Εκτός από τους περαστικούς δεσμούς βέβαια υπάρχουν και υψηλά ποσοστά μεικτών γάμων, ενώ πολλοί είναι

αυτοί που συμβιώνουν με Αγγλίδες (υπολογίζονται σε 10.000 περίπου άτομα εργαζόμενα και μη.

Ένα άλλο ζήτημα είναι οι μορφές εγκληματικότητας που συνδέονται με την ανάπτυξη του τουρισμού. Η αύξηση της εγκληματικότητας σε τουριστικές περιοχές είναι γεγονός που συνδέεται τόσο με τον τύπο του τουρισμού όσο και με κάποια εγγενή χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς τόσο των ατόμων σε διακοπές όσο και των ντόπιων (ιδιαίτερα των εγκληματιών).

Όσο αφορά τον τύπο του τουρισμού είναι λογικό να υποθέσουμε ότι ο τουρισμός διακοπών όπου τα άτομα επιδιώκουν τη διασκέδαση και την ψυχαγωγία συχνά μέσα από μια προσπάθεια να απελευθερωθούν τεχνητά έστω στο χρόνο διακοπών τους από τα κοινωνικά πρότυπα, τα ήθη και αξίες που τους καθορίζουν στην καθημερινή τους ζωή, είναι ο λόγος που δημιουργεί τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Από την πλευρά τους οι ντόπιοι ενώ καταλογίζουν αυτή τη συμπεριφορά στους τουρίστες αναγνωρίζουν παράλληλα το σημαντικό μερίδιο ευθυνών που συνδέεται τόσο με τη δική τους συμπεριφορά όσο και με την έλλειψη επικοινωνίας ανάμεσα στους ντόπιους και τους τουρίστες.

Η εγκληματικότητα εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένη στην Κέρκυρα ιδιαίτερα δε στους τουριστικούς οικισμούς (πόλη Κέρκυρας, Γουβιά, Κοντοκάλι, Κασιώπη, Μπενίτσες) και αφορά κυρίως βιαιοπραγίες, κλοπές και βιασμούς. Πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι ένα πολύ μικρό μέρος αυτών των περιστατικών φτάνει στη Δικαιοσύνη (ο πραγματικός αριθμός δεν φτάνει ποτέ) αφού οι μεν ντόπιοι φοβούνται ιδιαίτερα τη δυσφήμιση της περιοχής τους, οι δε τουρίστες δε θέλουν να χαλάσουν τις διακοπές τους.

Στην Κέρκυρα η αύξηση της εγκληματικότητας θεωρείται από τους ντόπιους σημαντικός παράγοντας πτώσης της ποιότητας του τουρισμού αλλά και των αφίξεων συνολικότερα. Οι κυριότερες ευθύνες καταλογίζονται στην ελλιπή αστυνόμευση των τουριστικών περιοχών αλλά και τη χαμηλή ποιότητα του τουρισμού.

Βέβαια υπάρχει και μια κοινή εκτίμηση ότι οι ευθύνες είναι μοιρασμένες και σε άλλες αιτίες. Κυριαρχούν τα ζητήματα που συνδέονται με τον τύπο του τουρισμού αλλά και με την έλλειψη επικοινωνίας ή την εμπορικοποίηση αυτής της επικοινωνίας ανάμεσα στους τουρίστες και τους ντόπιους, καθώς και ότι ο τουρισμός διακοπών συνήθως νέων και μεσαίων ηλικιών αναζητά από τον τόπο υποδοχής κατά κύριο λόγο υπηρεσίες αναψυχής και διασκέδασης.

Πρόκειται ουσιαστικά για μια εξειδίκευση της τουριστικής ζήτησης που απάλτησε μέσα από σταδιακές προσαρμογές και μια εξειδίκευση της τουριστικής προσφοράς ιδιαίτερα στην Κέρκυρα (πολύ μεγάλος αριθμός μπάρ, παμπ, ντίσκο, εστιατορίων με πρόχειρο και φτηνό φαγητό κλπ) Αυτό εξηγεί και τις ενδιαφέρουσες διαφορές στις απαντήσεις των ερωτώμενων στο ερώτημα αν είχαν κάποια προσωπική εμπειρία από σύγκρουση με τουρίστες. Στην Κέρκυρα είναι διπλάσιοι αυτοί που ανέφεραν προσωπική εμπειρία από σύγκρουση με τουρίστες και αυτό δείχνει τη χαμηλή ποιότητα του τουρισμού και την έλλειψη επικοινωνίας.

Συμπεράσματα - ανακεφαλαίωση

— Ένα πρώτο συμπέρασμα είναι ότι οι κάτοικοι των νησιών συνηθειτοποιούν ότι σημαντικό μέρος των προβλημάτων οφείλεται στην πλευρά των προσφερόμενων υπηρεσιών. Θεωρούν δε (ιδιαίτερα στην Κέρκυρα) ότι το κράτος οφείλει να βοηθήσει περισσότερο στη βελτίωση της κατάστασης.

— Η ύπαρξη υψηλότερων εισοδημάτων στην Κέρκυρα δεν συνοδεύεται και από μεγαλύτερη αποδοχή του τουρισμού. Αντίθετα η στάση των κατοίκων απέναντι στον τουρισμό είναι περισσότερο αρνητική αποτέλεσμα και των προβλημάτων που έχουν δημιουργηθεί στο νησί αυτό.

— Στα ζητήματα τουρισμού υπάρχει ένας απόλυτος διαχωρισμός στις απόψεις των κατοίκων όσο αφορά τις οικονομικές επιπτώσεις (θετική στάση) και τις κοινωνικές επιπτώσεις (αρνητική στάση ή έντονος προβληματισμός) δείγμα μιας διχασμένης στάσης απέναντι στον τύπο του τουρισμού αλλά και της τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε.

_ Η ίδια διχασμένη στάση εμφανίζεται και στις προτιμήσεις των εθνικοτήτων των τουριστών αφού οι κυριότεροι πελάτες (Βρετανοί) εκτιμούνται από μικρό ποσοστό ερωτώμενων.

_ Περισσότερες επαφές με τουρίστες σε φιλικό επίπεδο διατηρούν οι Κερκυραίοι. Περισσότερες όμως είναι και οι προσωπικές εμπειρίες που έχουν από συγκρούσεις με τουρίστες αποτέλεσμα μιας αύξησης κάποιων μορφών εγκληματικότητας ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές του νησιού.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

Η διερεύνηση της τουριστικής ανάπτυξης στα Ιόνια νησιά και ο προβληματισμός γύρω από τις επιπτώσεις της δεν μπορεί να αγνοήσει το κεντρικό ζήτημα της υγείας. Αποτελεί δικαίωμα και νόμιμη απαίτηση των ντόπιων κατοίκων η οποιαδήποτε πρωτοβουλία των αρμοδίων φορέων και υπηρεσιών για παραπέρα διεύρυνση ή επέκταση του τουρισμού και της υποδομής του να σέβεται και να προβλέπει τις ανάγκες του τομέα της υγείας.

Οι πόροι που διατίθενται στον τομέα της υγείας αποτελεί επένδυση για την οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας των Ιονίων νήσων η οποία στηρίζεται στον τουρισμό.

Το γεγονός της μαζικής παρουσίας τουριστών πάσης ηλικίας και προέλευσης (τοπικής και κοινωνικής) σε συνδιασμό με τον εκμηδενισμό των αποστάσεων του χρόνου διακίνησης (με τα σύγχρονα συγκοινωνιακά μέσα) συνεπάγεται έναν κίνδυνο εισόδου νόσων, αλλά και έναν κίνδυνο να φιλοδώρησουμε τους επισκέπτες με αρρώστιες ντόπιες. Για την αποφυγή τέτοιων καταστάσεων, απαιτείται η αυξανόμενη ποιότητα μέσων και μέτρων πρόληψης, ανίχνευσης και θεραπείας.

Εκτός από την εξασφάλιση υγιεινών νερών, αποχέτευση και διαχείριση των σκουπιδιών απαιτείται και η παρουσία επαρκούς δυναμικότητας υπηρεσιών υγιεινής και νοσηλείας κατάλληλα στελεχομένων και εξοπλισμένων. Επίσης η πολυπληθής συγκέντρωση τουριστών των μικρών ηλικιών αυξάνει τα τροχαία και τα θαλάσσια ατυχήματα, των δε μεγάλων ηλικιών τα καρδοαγγειακά επεισόδια.

Στους μεν τουρίστες πρέπει να προσφερθούν καλές γενικά υπηρεσίες στο δε ενεργό εργατικό δυναμικό εκτός ότι πρέπει να διατηρείται υγιές, πρέπει να είναι απαλλαγμένο κατά το δυνατό από οικογενειακές δεσμεύσεις φύλαξης βρεφών, παιδιών, υπερήλικων και γι αυτό πρέπει να αναπτυχθεί ένα επαρκές πλέγμα κέντρων Πρόνοιας που να λειτουργούν κύρια τους θερινούς μήνες.

Η νοσοκομειακή υποδομή των νησιών αποτελείται από (5) πέντε νοσοκο-

μεία οξείας νοσηλείας, (Κέρκυρας, Λευκάδας, Αργοστολίου, Ληξουρίου και Ζαύνθου) τέσσερις ιδιωτικές κλινικές και από ένα ειδικό ψυχιατρικό νοσοκομείο της Κέρκυρας. Ο δείκτης νοσοκομειακών κλινών είναι σχεδόν ικανοποιητικός το χειμώνα, αφού πλησιάζει το στόχο του ΕΣΥ που είναι 3 κλίνες/1000 κατοίκους. Η θεώριση όμως αυτή είναι παραπλανητική για δύο λόγους που εμφανίζονται ως ιδιαιτερότητες της περιφέρειας, δηλαδή:

α) γιατί λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της και των δυσχερειών συγκοινωνίας μεταξύ των νησιών της είναι αδύνατη η αλληλουποστήριξη των νοσοκομείων και η αποσυμφόρηση του ενός σε περίοδο αιχμής, με διακομιδή των ασθενών του σε άλλο νησί και β) γιατί οι ανάγκες του καθενός νοσοκομείου σε κλίνες είναι υψηλότερες δεδομένου ότι αυτά είναι υποχρεωμένα να καλύπτουν και τις ανάγκες του τουριστικού πληθυσμού.

Υπάρχει επάρκεια κλινών στη Λευκάδα, την Κεφαλλονιά, και τη Ζάκυνθο αλλά οξύτατη ανεπάρκεια στην Κέρκυρα. Ο δείκτης κλινών είναι εδώ 1,16 κλίνες ανά 1000 κατοίκους το καλοκαίρι. Η φράση "διαπιστώνεται ανεπάρκεια των νοσοκομειακών κλινών" είναι πάρα πολύ φτωχή για να αποδώσει το βάθος και το πλάτος της έλλειψης, γιατί όταν μιλάμε για αύξηση των κρεβατιών δεν είναι απλά το κλείσιμο μερικών θαλάμων για να μπουν όσα κρεβάτια λείπουν. Ένα νοσοκομείο για να αποδώσει στην κοινωνία όσα πρέπει, πρέπει να έχει ιδανική αναλογία χώρων, εξοπλισμού και στελέχωσης για να μπορεί σε 24ωρη βάση άμεση και αποτελεσματική βοήθεια και θεραπεία.

Η πληρότητα της Ιατρικής υπηρεσίας είναι σχετικά ικανοποιητική στα νοσοκομεία της περιφέρειας (53,9%). Το πρόβλημα δεν είναι η μειωμένη στελέχωση αλλά η σχεδόν παντελή έλλειψη ιατρών ορισμένων ειδικοτήτων από το κάθε νοσοκομείο χωριστά (όπως αναισθησιολόγοι, καρδιολόγοι, μικροβιολόγοι, κλπ). Έτσι λ.χ στο νοσοκομείο της Λευκάδας δεν λειτουργούν μικροβιολογικό και ακτινολογικό εργαστήριο από έλλειψη γιατρών.

Στα φαρμακεία διαφαίνεται μια τάση διασποράς και σε μικρότερους οικισμούς. Το φαινόμενο της αποκεντρωμένης παρουσίας των φαρμακείων εξη-

γείται από το γεγονός ότι δεν προσφέρουν αποκλειστικά φάρμακα, αλλά προσφέρουν και καλλυντικά και άλλα παρόμοια είδη και συνεπώς έχουν σημαντική πελατεία και μεταξύ των τουριστών. Έτσι έχουν κίνητρο να εμφανίζονται σε τουριστικά κυρίως θέρετρα.

Η παγκόσμια οργάνωση υγείας, συμπληκνώνοντας το σύγχρονο προβληματισμό γύρω από την υγεία, διακυρύσει ότι η υγεία δεν είναι μόνο η απουσία της αρρώστιας, αλλά η πλήρης σωματική, ψυχική κοινωνική και πνευματική ευεξία των ατόμων. Με βάση αυτό τον προβληματισμό δεν επαρκεί η αναφορά σε συμβατικούς στατιστικούς δείκτες υγείας αλλά απαιτείται η συνεξέταση παραγόντων που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την κατάσταση της ευεξίας του πληθυσμού κάθε περιοχής.

Έχει παρατηρηθεί ότι οι κοινωνίες με ραγδαίες αλλαγές και εξελίξεις χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά ασθενειών και άλλων παθολογικών καταστάσεων. Τέτοιοι κίνδυνοι είναι ορατοί και σε τουριστικές περιοχές που μέσα σε λίγα χρόνια μετατράπηκαν από αποκλειστικά αγροτικές σε σύγχρονες μετα-βιομηχανικές καταναλωτικές κοινωνίες τόσο οικονομικά όσο και πολιτισμικά. Πολλές έρευνες έχουν επίσης πραγματοποιηθεί για να εξετασθεί σε ποιο βαθμό όσα συμβάλουν στο κοινωνικό περιβάλλον ενός ατόμου επηρεάζουν την υγεία, την εκδήλωση, ένταση ή εξέλιξη της ασθένειας (Γ. ΣΟΥΤΖΟΓΛΟΥ -ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ 1986, σελ. 144).

Με βάση τον δείκτη κοινωνικών διασυνδέσεων, έχει επισημανθεί από πολλούς ερευνητές ότι οι κοινωνικοί δεσμοί και σχέσεις προάγουν την υγεία και επηρεάζουν μαζί με άλλους παράγοντες την νοσηρότητα και θνησιμότητα ενός πληθυσμού. Οι κοινωνικοί δεσμοί, σχέσεις και δραστηριότητες θεωρούνται ευεργετικοί παράγοντες για την ανθρώπινη υγεία και ευεξία.

Η υποβάθμιση των κοινωνικών σχέσεων στους τουριστικούς αυτούς νομούς, είναι ανησυχητικός παράγοντας σε σχέση με την εξέλιξη της επιδημιολογικής κατάστασης του πληθυσμού της και μάλιστα όταν συνοδεύεται με έξαρση σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων π.χ ναρκωτικά, AIDS, εγκληματικότητα. Η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των κατοίκων δηλώνονται πιο χειρότερες την τελευταία 25ετία, προβάλλεται δε η έξαρση του ατομικισμού και ακόμα

οι αρνητικές επιπτώσεις των οικονομικών και επαγγελματικών συναλλαγών. Οποιαδήποτε επομένως παρέμβαση για την βελτίωση των δεικτών υγείας στην περιφέρεια θα πρέπει να έχει ως κεντρικό στόχο την ταυτόχρονη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων και των υπηρεσιών υγείας = περίθαλψης. Έντονη επίσης είναι η ανάγκη για επέκταση και αναβάθμιση των υπηρεσιών περίθαλψης που θα καλύπτουν τις άμεσες ανάγκες υγείας του αυξανόμενου αριθμού τουριστών. Η κάλυψη αυτών των αναγκών δεν μπορεί να οδηγήσει σε παραπέρα υποβάθμιση τις υπηρεσίες που προσφέρονται στον υπόγειο πληθυσμό.

Για τις τουριστικές περιοχές είναι απαραίτητο το κράτος να διαθέσει μέρος των συναλλαγματικών εισπράξεων, ώστε να αναβαθμιστούν οι υπηρεσίες υγείας σε εγκαταστάσεις και ειδικευμένο προσωπικό. Είναι ανάγκη να λειτουργούν βρεφονηπιακοί σταθμοί και νηπιαγωγεία τους καλοκαιρινούς μήνες.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Πριν την εμφάνιση του τουρισμού στα νησιά και γενικά στις αγροτικές περιοχές υπήρχε μικρή κοινωνική και επαγγελματική κινητικότητα και η κοινωνική θέση των ατόμων δεν καθοριζόταν αποκλειστικά με οικονομικά κριτήρια. Η τουριστική ανάπτυξη γίνεται η αιτία να υπάρξει ένας- συχνά ταχύτατος- εκχρηματισμός των κοινωνιών αυτών μέσω των υψηλών εισοδημάτων που φέρνει ο τουρισμός.

Η πρώτη σημαντική αλλαγή λιοπόν είναι αυτή των παραγωγικών σχέσεων που οφείλεται στην ανάγκη να προσαρμοστεί η κοινωνικοεπαγγελματική δομή στις απαιτήσεις της τουριστικής ζήτησης (D.NASH 1987, p. 43-44, E.COHEN 1982 p. 246-249). Αρχίζει με αυτόν τον τρόπο μια σημαντική επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα που εκφράζεται με τη στροφή από τα επαγγέλματα του πρωτογενή τομέα (Γεωργία) σε αυτά του τριτογενούς (τουρισμός-εμπόριο) (O.PI-SUNYER 1973, p.16, D.J GREENWOOD 1972, p.88, R.ROSENBERG - R.REITERS 1973, p.30-34). Αυτή η στροφή επηρεάζεται : από δημογραφικούς παράγοντες. Έτσι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία αγρότες προτιμούν να μην εγκαταλείψουν την αγροτική τους απασχόληση ενώ οι νεότεροι εγκαταλείπουν την γεωργία προς όφελος του τουρισμού ή την ασκούν συμπληρωματικά.

Δημιουργούνται μορφές πολυδραστηριότητας (V.BUET-J.PERRET 1986, p.47-52 Φ.Λουκίσσας 1975, σ.10-31, Κ.Μπιτζάνης 1979, σ.24-37) στις τουριστικές περιοχές με απασχόληση σε δύο ή και τρία επαγγέλματα όπου όμως το διαφοροποιητικό στοιχείο από την προηγούμενη εποχή είναι ότι το εισόδημα από τον τουρισμό είναι το κυρίαρχο. Αυτή η επαγγελματική κινητικότητα εντείνεται και από δύο άλλα γεγονότα: την επιστροφή των μεταναστών που έρχονται να επενδύσουν στον τουρισμό και την εγκατάσταση αστών της πόλης που συχνά στρέφονται στα πιο προσοδοφόρα επαγγέλματα του τουρισμού. Οι εξελίξεις αυτές σταδιακά αλλάζουν την επαγγελματική διάρθρωση της περιοχής και ενισχύουν τη δύναμη των μεσαίων στρωμάτων σε βάρος των αγροτικών.

Οι ευκαιρίες για επαγγελματική απασχόληση που προσφέρει ο τουρισμός

είναι ιδιαίτερα σημαντικές για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού όπως είναι οι γυναίκες και οι νέοι (J. BOISSEVAIN-S. INGELOTT 1977, p. 275, VALLE DE REGT 1979, p. 130-131). Και στις δύο περιπτώσεις ο τουρισμός ενισχύει, μέσω της δυνατότητας για οικονομική ανεξαρτησία που προσφέρει, την ανεξαρτητοποίηση από την οικογένεια. Σε ότι αφορά τις γυναίκες οι μορφές κοινωνικής καταπίεσης είναι πολλές και η οικονομική ανεξαρτησία στις τουριστικές περιοχές έχει υποστηριχθεί ότι δεν οδηγεί και σε κοινωνική ανεξαρτησία.

Σχετιζόμενο με το εισόδημα είναι και το ζήτημα των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στους κατοίκους. Ο τουρισμός προσφέροντας υψηλά εισοδήματα ενισχύει τον ατομικισμό και την απομόνωση (M. STOTT 1978, p. 81, A. ANDRNICOU 1979, p. 248-251) σε αντίθεση με τις αγροτικές κοινωνίες που οι σχέσεις στηρίζονται περισσότερο στην συνεργασία και την αλληλεγγύη. Το γεγονός αυτό συνδέεται και με τα χαρακτηριστικά και το ρυθμό της τουριστικής απασχόλησης: η εποχικότητα και η συχνά ολοήμερη απασχόληση στις τουριστικές επιχειρήσεις καταργεί ουσιαστικά τη διαίρεση σε χρόνο εργασίας και ελεύθερο χρόνο (J. BOISSEVAIN-S. INGELOTT 1979, p. 87-88, M. KOUSSIS 1989, p. 318-332) και επηρεάζει αρνητικά τις φιλικές σχέσεις και συχνά την ίδια την οικογενειακή ζωή.

Το θέμα του ελέγχου του τουριστικού τομέα από τους ντόπιους είναι επίσης καθοριστικό για το είδος των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων που θα υπάρξουν στον τόπο υποδοχής. Αν οι τουριστικές επιχειρήσεις παραμένουν στα χέρια των ντόπιων και ο τουρισμός αναπτυχθεί σταδιακά και ενταγμένα σε σχέση με τους άλλους κλάδους της οικονομίας τότε οι πιθανότητες να αλλάξει η τοπική κοινωνική δομή χωρίς προβληματικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις είναι πολλές. Στην αντίθετη περίπτωση (E. RODENBURG 1980, p. 182-186, R. CLEVERDON 1979, p. 2024), δηλαδή ταχύτατη και μη ελεγχόμενη τοπικά τουριστική ανάπτυξη, μπορεί η τοπική κοινωνική δομή να μην μπορέσει να ακολουθήσει την ταχύτητα των κοινωνικοοικονομικών ανακατατάξεων με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε κοινωνικά, πολιτιστικά και οικο-

νομικά προβλήματα. Το κυριότερο από αυτά είναι η συνολική μεταστροφή της κοινωνικοοικονομικής δομής προς ένα πρότυπο τουριστικής περιοχής που εγκαταλείπει όλες τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες και εξαρτάται απόλυτα από τη ζήτηση των ξένων τουριστικά αγορών. Αυτής της μορφής η μονόσήμαντη ανάπτυξη μπορεί να γίνει η αιτία μιας συνεχούς αστάθειας στην τοπική κοινωνία.

Στο σημείο αυτό έχει σημασία να εξεταστεί το θέμα των κοινωνικών προτύπων των τουριστών και των αλλαγών που μέσω αυτών προκαλούνται στα πρότυπα των ντόπιων. Οι τουρίστες, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης, λειτουργούν για τους ντόπιους σαν μια ζωντανή διαφήμιση όλων όσων θεωρούνται σύμβολα κοινωνικής επιτυχίας (J. JAFARI 1974 ρ.238, Β.Καραποστόλης 1983, σ. 267): εισόδημα, κατανάλωση, ελευθερία, κλπ. Με αυτόν τον τρόπο ο τουρισμός γίνεται - μαζί με τα άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας - ένα σημαντικό "κιάλι" προβολής των κοινωνικών και κυρίως καταναλωτικών προτύπων των χωρών-αποστολής τουριστών. Αυτοί που κυρίως επηρεάζονται και τείνουν να μιμούνται αυτά τα πρότυπα είναι οι νέοι άντρες γεγονός που τους φέρνει συχνά σε σύγκρουση με την οικογένεια και την πατρική εξουσία. Όλη η λειτουργία αυτού του φαινομένου που ονομάστηκε DEMONSTRATION EFFECT (IUOTO 1975, ρ.33-34, J. JAFARI 1974, ρ.250-251, Β.Καραποστόλης 1983, σ. 266-267) οδηγεί τους νέους σε μία υπερεκτίμηση του εισοδήματος σαν παράγοντα κοινωνικής ανόδου, ενώ αντίθετα υποεκτιμάται η τοπική παράδοση σαν η εκφραση του αναχρονιστικού. Σε κάθε περίπτωση πάντως το εισόδημα αρχίζει να είναι ο κυριότερος δείκτης στην μέτρηση της υψηλής κοινωνικής θέσης σε αντίθεση με την εποχή πριν την τουριστική ανάπτυξη όπου η οικογενειακή παράδοση ή η πολιτική δύναμη ήταν εξίσου σημαντικοί δείκτες.

Ένα θέμα στο οποίο πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση είναι η εμπορευματοποίηση μορφών της τοπικής παράδοσης (πανηγύρια, γιορτές κλπ) και η προσφορά τους στους τουρίστες σαν θέαμα (D. J. GREENWOOD 1979, ρ. 131-137, T. MCNAUGH 1982, ρ.372-374). Ιδιαίτερα έχει κριτικαριστεί η μετατροπή αυτών των γιορτών (διαρκούν λιγότερο χρόνο, αποκτούν περισσότερο "ζωντανή"

χορογραφία) ώστε να ταιριάζουν τα γούστα αλλά και στο χρόνο των τουριστών. Παράλληλα σημειώνεται ότι πολλές από τις γιορτές αυτές ουσιαστικά "αναβίωσαν" για τους τουρίστες αφού δεν αποτελούσαν πλέον μέρος της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης. Ιδιαίτερα προβληματική είναι η κατάσταση για τους ντόπιους όταν οι εκδηλώσεις αυτές συμπίπτουν με την τουριστική περίοδο. Οι αιτίες που οδηγούν στην μείωση του ενδιαφέροντος τους για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις της πλούσιας τοπικής παράδοσης είναι δύο κυρίως: α) το γεγονός ότι οι περισσότερες γίνονται καλοκαίρι που οι ρυθμοί της απασχόλησης είναι εξοντωτικοί και β) το ότι τα έθιμα αυτά (πανηγύρια θρησκευτικές γιορτές κλπ) έχουν χάσει το νόημα τους για τους νέους.

Εξίσου αρνητική θεωρείται και η μαζική παραγωγή ενθυμίων (E. DE KADT 1979, p.68, T. MCNAUGHT 1982, p.373-374) (σουβενίρ που αναπαράγουν τα σύμβολα της τοπικής παράδοσης που είναι περισσότερο οικεία στους τουρίστες. Αυτής της μορφής η τέχνη που ονομάστηκε και "τέχνη του αεροδρόμιου" δεν θα έπρεπε πάντως να θεωρείται εκφραστής της αληθινής τοπικής πολιτιστικής παράδοσης, αφού στόχος της είναι απλώς η εξυπηρέτηση μιας μορφής τουριστικής ζήτησης.

Τέλος στο θέμα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης, υπάρχουν καταρχήν οι καθαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις (DECD 1980, p.26-28) όπως π.χ μόλυνση νερών, ηχορύπανση, αεροποροποίηση κλπ. Αυτές είναι συνήθως αποτέλεσμα της αδυναμίας να υπάρξουν έργα υποδομής ή να ληφθούν μέτρα που θα τις προλάβαιναν. Υπάρχουν όμως και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον που είναι εξίσου προβληματικές (Χ.Μπούρας 1974, σ.46-49, GROUPE HUIT 1979, p.297-298) π.χ αισθητική μόλυνση από κτίσματα που δεν εντάσσονται στο τοπίο, αυθαίρετα κτίσματα σε παραδοσιακούς οικισμούς ή αιγιαλό, ανάρτηση διαφημιστικών πινακίδων συχνά ακαλαίσθητων σε μέρη που δεν πρέπει, κλπ. Αυτή η δεύτερη ομάδα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων έχει οδηγήσει σε πολλές τουριστικές περιοχές στη δημιουργία ενός "νέου περιβαλλοντικού τουριστικού οικοσυστήματος" με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι

Μ Ε Ρ Ο Σ Ε'

- _ Τουρισμός και περιβάλλον.
- _ Τουρισμός και χωροταξία.
- _ Κέρκυρα.
- _ Λευκάδα-Κεφαλλονιά-Ιθάκη-Ζάκυνθος.
- _ Ειδικές μορφές τουρισμού για τα Ιόνια νησιά.

. . .

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το περιβάλλον ως τουριστικός πόρος-αξία

Το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές, αποτελεί την "αρχική τουριστική προσφορά" τον ιστό πάνω στον οποίο χτίζεται και αναπτύσσεται η "παραγόμενη τουριστική προσφορά", οι εγκαταστάσεις και οι δραστηριότητες δηλ που έχουν σχέση με τη διαμονή, την εστίαση, την αναψυχή και τη διακίνηση των τουριστών.

Οι περιοχές με ιδιαίτερες φυσικές καλλονές μνημιακό πλούτο και πολιτιστικό ενδιαφέρον αποτελούν πόλους έλξης των επισκεπτών, περιβαλλοντικά στοιχεία δηλαδή γίνονται κατά κανόνα οι κύριοι άξονες ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας στο χώρο, ως τουριστικοί πόροι. Αυτή είναι η άμεση επίπτωση του περιβάλλοντος στον τουρισμό: όσο προκαλεί το τουριστικό ενδιαφέρον λειτουργεί σαν τουριστικός πόρος.

Το ενδιαφέρον αυτό δημιουργεί πολλές φορές για τις συγκεκριμένες περιοχές προβλήματα και επιπτώσεις, τις επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον. Η σχέση, η συνύπαρξη τουρισμού περιβάλλοντος δεν είναι πάντοτε αρμονική γιατί, ενώ η τουριστική δραστηριότητα μπορεί να έχει άμεσα ή μακροχρόνια θετικές επιπτώσεις στα κυκλώματα της οικονομικής ζωής ενός τόπου, μπορεί να δημιουργήσει με το χρόνο αρνητικά προβλήματα στο φυσικό, πολιτιστικό αλλά και το ποινωνικό περιβάλλον.

Μακροπρόθεσμα η αλλοίωση και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος επιδρά αρνητικά και στον ίδιο τον τουρισμό. Μειώνεται η ζήτηση για τη συγκεκριμένη περιοχή, υποβαθμίζεται η στάθμη των επισκεπτών-τουριστών με αλλουσιδωτές αντιδράσεις στην οικονομία της περιοχής όπως χαμηλές πληρότητες, πτώση τιμών, ανεργία, υποαπασχόληση κλπ.

Αντοχή περιβαλλοντικής φόρτισης

Το φυσικό περιβάλλον έχει τη δυνατότητα και ικανότητα αυτοπροστασίας και ανανέωσης με φυσικούς, βιολογικούς ρυθμούς. Γιαυτό μπορεί να αντέξει ένα ορισμένο βαθμό και ρυθμό φόρτισης από εξωγενείς δραστηριότητες, του-

ριστικές στην προκειμένη περίπτωση. Η αντοχή περιβαλλοντικής φόρτισης σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο όριο τουριστικής δραστηριότητας, πέρα από το οποίο η φυσική αλλοίωση του πόρου θα προκαλέσει ανεπανόρθωτες καταστροφές στα φυσικά οικοσυστήματα. Η αντοχή περιβαλλοντικής φόρτισης σχετίζεται :

α) με τη βέλτιστη πυκνότητα τουριστών σε ένα τόπο για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα, πέρα από την οποία παύει να υπάρχει ευχαρίστηση των ίδιων τουριστών για τη δραστηριότητα αυτή (π.χ. πυκνότητα λουόμενων στις ακτές), β) με την αντοχή της τεχνικής υποδομής (π.χ. δίκτυα οδικά, ύδρευσης, αποχέτευσης, ενέργειας, τηλεπικοινωνίας, λιμάνια, αεροδρόμια) αλλά και με τη δυναμικότητα της ανωδομής της τουριστικής δραστηριότητας, γ) σχετίζεται τέλος με τον ντόπιο πληθυσμό και τις ανάγκες του (π.χ. για νερό, για ακτές, για πράσινο, για αναψυχή, για τουρισμό).

Περιοχές όπου η σχέση τουρίστα ανά κάτοικο, λουόμενου ανά τρέχον μέτρο ακτής, ξενοδοχειακών κλινών ανά στρέμα, αφίξεων επισκεπτών ανά ημέρα, είναι δυσανάλογα αυξημένες, θεωρούνται περιβαλλοντικά φορτισμένες ή τουριστικά κορεσμένες.

Βαθμός αξιοποίησης-εκμετάλλευσης

Σημασία δεν έχει μόνο ο βαθμός ανάπτυξης-αξιοποίησης-εκμετάλλευσης αλλά και ο ρυθμός. Ανάπτυξη με γρήγορους ρυθμούς σημαίνει αδυναμία προσαρμογής ολόκληρου του συστήματος ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας στον περιβάλλον, κι αυτό έχει σαν συνέπεια την υποβάθμιση της τουριστικής προσφοράς.

Σημαίνει όμως και αδυναμία κοινωνικής αφομοίωσης με συνέπεια το γκρέμισμα κοινωνικών αξιών και παραδοσής αιώνων. Το γρήγορο και εύκολο κέρδος, η ελευθερία των ηθών, η διαφορετική όψη που παρουσιάζει ο τουρίστας στις διακοπές του σε ξένο τόπο από τη συμπεριφορά του ίδιου στον τόπο του, στην εργασία του, επηρεάζουν αρνητικά και υποβαθμίζουν κοινωνικά τους απομονωμένους, άπειρους και ευάλωτους πληθυσμούς, π.χ. τα ναρκωτικά, η εγκληματικότητα και οι άλλες αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού.

Αντίθετα, πιο αργοί ρυθμοί ανάπτυξης, με παράλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση του πληθυσμού, επιτρέπει την ομαλή αφομοίωση της τουριστικής δρα-

ριστικής δραστηριότητας, την αξιολόγηση και αξιοποίηση των επιπτώσεων της μέσα από τις παραδοσιακές κοινωνικές δομές.

Περιβάλλον και ανάπτυξη

Η προστασία του περιβάλλοντος δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι εμπόδιο στην ανάπτυξη αντίθετα, η φροντίδα για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον είναι μια βασική όψη της ίδιας της ανάπτυξης.

Ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον, ανάπτυξη στο βαθμό και το ρυθμό που το ίδιο σαν ζωντανός οργανισμός επιτρέπει, εγγυάται τη διατήρηση του πόρου, που ουσιαστικά είναι και η πρώτη ύλη για την ανάπτυξη. Για το σκοπό αυτό πριν από κάθε απόφαση είναι απαραίτητη η εξέταση: α) όλων των πιθανών εναλλακτικών χρήσεων του πόρου β) των βραχυχρόνιων και μακροχρόνιων συνεπειών από τις χρήσεις αυτές στο περιβάλλον.

Με πυρήνα τον φυσικό πόρο μπορούν να οριστούν ζώνες ελέγχου-ελεγχόμενης ανάπτυξης που προκύπτουν από τον καθορισμό της χωροταξικής διάταξης της τουριστικής πολιτικής:

- _ Ανάσχεση της τουριστικής ανάπτυξης σε περιοχές με προβλήματα από υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας.
- _ Έλεγχο της ανάπτυξης σε περιοχές με τάσεις υπερσυγκέντρωσης ή με ιδιαίτερα περιβαλλοντικά στοιχεία προστασίας.
- _ Προώθηση της ανάπτυξης του τουρισμού σε περιοχές με δυνατότητα ανάπτυξης.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Για την τουριστική ανάπτυξη, δεν αρκεί μόνο η ύπαρξη τουριστικών πόρων- φυσικών, πολιτιστικών κλπ αλλά και η ύπαρξη συγκριτικού πλεονεκτημάτων ή και σκοπιμότητας ως προς τη διάθεση των πόρων αυτών για τουριστική- έναντι άλλου είδους ανάπτυξη. Η καταλληλότητα των πόρων, η δημιουργία υποδομής, η ανωδομής, υπηρεσιών, η καινωνική αποδοχή και η θετική αντιμετώπιση του τουρισμού, η χρονοαπόσταση από τους συγκοινωνιακούς κόμβους (λιμάνια, αεροδρόμια) θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη για κάθε αναπτυξιακή επιλογή.

Για τη διερεύνηση, την πρόβλεψη των τάσεων, το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό του τουρισμού δεν αρκεί μια μονομερής θεώρηση του κλάδου αλλά η ένταξη και η διασύνδεση του με όλο το παραγωγικό σύστημα της οικονομίας. Αυτό είναι απαραίτητο τόσο για την ορθολογική χρήση των πόρων όσο και του ανθρώπινου δυναμικού έτσι ώστε η περιφέρεια να βασίζεται σε συνδιαστικές απασχολήσεις όχι μόνο στις τουριστικές αλλά και στις γεωργικές ή άλλες απασχολήσεις (όπως αλιεία, βιοτεχνία, παραδοσιακή χειροτεχνία κλπ).

Μέσα από την χωροταξία γίνεται μελέτη και ανάλυση του χώρου για να προσδιοριστούν οι φυσικές του ιδιότητες και δυνατότητες και να βρεθούν οι λειτουργίες που μπορεί να δεχθεί. Το αποτέλεσμα μιας σωστής χωροταξικής μελέτης είναι: α) να εξασφαλίσει την σωστή γειτνίαση των διαφόρων λειτουργιών ώστε να υπάρχει αρμονική συνύπαρξη μεταξύ τους για να μην δημιουργούνται αρνητικές επιδράσεις στην καθημερινή ζωή του ανθρώπου και στο φυσικό περιβάλλον και β) να τοποθετήσει τις διάφορες λειτουργίες με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η περισσότερο αποδοτική χρήση των εξοπλισμών και η μεγαλύτερη οικονομία στο κόστος κατασκευής της υποδομής. Τα παρακάτω παραδείγματα δείχνουν την αναγκαιότητα της χωροταξικής μελέτης. (Τα παραδείγματα αφορούν τη Ζάκυνθο).

Παράδειγμα 1ον : Χρήση γης (αρμονική γειτνίαση-ποιότητα ζωής)

Εταιρεία έχοντας συγκεκριμένο οικόπεδο προς ενοικίαση, ζήτησε άδεια από

τα αρμόδια υπουργεία για να αποθηκεύσει πετρελαιοειδή και έλαβε θετική απάντηση. Κατά κακή τύχη το οικοπέδο βρίσκεται μέσα στην δυνατή επέκταση της πόλης της Ζακύνθου και κοντά στα τουριστικά της περίχωρα. Τουρισμός ποιότητας και αποθήκες πετρελαίου δεν μπορούν να συνυπάρξουν.

Στην περίπτωση αυτή, μια χωροταξική μελέτη της Ζακύνθου που θα προσδιόριζε τις τουριστικές περιοχές θα επέτρεπε στις τεχνικές υπηρεσίες της νομαρχίας να λάβουν βέβαιη και έγκαιρη απόφαση και να προτείνουν συγκεκριμένο οικοπέδο και περιοχή στον επιχειρηματία. Έτσι θα είχε κέρδος χρόνου και χρημάτων ο επιχειρηματίας.

Παράδειγμα 2ον : Προγραμματισμός έργων υποδομής (ποιότητα ζωής)

Από τη δεκαετία του 50 οι παραλίες με αμμουδιά έχουν μεγάλη τουριστική εξέλιξη με τουρισμό του μεγάλου νούμερου και συνεπώς μεσαίας ποιότητας. Συνήθως κτίζονται μεγάλα ξενοδοχεία και μεγάλα τουριστικά χωριά γύρω από αυτές. Στη Ζάκυνθο η περιοχή του Λαγανά-Καλαμάκι-Αργάσι-Αλυκές έχουν τεράστιες παραλίες με άμμο υψηλής ποιότητας και αποτελούν περιοχές ωτοκίας της χελώνας Καρέτα-Καρέτα και συγκεκριμένα ο κόλπος του Λαγανά. Εκεί έρχονται κάθε χρόνο από όλη τη μεσόγειο εκατοντάδες χελώνες για να γεννήσουν τα αυγά τους. Την ίδια εποχή, δηλ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, συρρέουν στις απέραντες παραλίες της Ζακύνθου χιλιάδες τουρίστες. Το γεγονός αυτό μέσα σε λίγα χρόνια έχει θέσει σε κίνδυνο ένα σπάνιο βιότοπο ζωής εκατομμυρίων ίσως ετών.

Σε μια σοβαρή χωροταξική μελέτη ο μελετητής θα είχε πληροφορηθεί τι συμβαίνει και στην μελέτη του θα είχε προτείνει τα ανάλογα. Δηλαδή : Ζώνες για τουριστικά κτίρια με μεγάλη πυκνότητα, ζώνες για σπορ και αναψυχή, ζώνες λιμενίσκων, άξονες σύνδεσης των οικοπέδων μεταξύ τους και με την πόλη, δρόμους για αυτοκίνητα, ποδήλατα, πεζούς ώστε το όλο έργο να είχε ένα περιβάλλον τουριστικής ποιότητας.

Θα είχε επίσης μελετήσει τα κτιριακά προγράμματα να είναι σε τέτοια

θέση ώστε οι αποχετεύσεις, ο βιολογικός καθαρισμός, το ηλεκτρικό, το τηλέφωνο, το νερό να έχουν τη λιγότερο δυνατή έκταση ώστε να είναι μικρό το κατασκευαστικό τους έργο.

Δυστηχώς μελέτη δεν υπήρχε και οι παραπάνω περιοχές κτίστηκαν χωρίς πολεοδομική μελέτη. Τα προβλήματα από το συνωστισμό των ανθρώπων και των αυτοκινήτων και η ρύπανση της θάλασσας είναι εμφανή ενώ ο βιότοπος που υπάρχει στην περιοχή του Λαγανά απειλείτε με αφανισμό. Πάρομοια απρογραμμάτιστη εξέλιξη συμβαίνει και σε πολλές άλλες τουριστικές περιοχές της περιφέρειας. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε για την περιοχή αυτή επειδή η αμμουδιά της αποτελεί ένα σπάνιο βιότοπο.

Η απρογραμμάτιστη και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού την τελευταία 20ετία δημιούργησε πλήθος προβλήματα και αλυσιδωτές αντιδράσεις στην ελληνική περιφέρεια, αλλοιώνοντας το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία τη αλλοτριώνοντας ολόκληρους πληθυσμούς. Ωστόσο όμως δεν έλειψε ο χωροταξικός σχεδιασμός του τουρισμού, στις αρχές τουλάχιστον της ανάπτυξης του, όπως δεν έλειψε και αργότερα ο σχεδιασμός γενικά του χώρου (υπό την έννοια των μελετών). Οι μελέτες αυτές καταγράφουν τους τουριστικούς πόρους και προσδιορίζουν ζώνες κατάλληλες για τουριστική ανάπτυξη.

Οι μελέτες αυτές χρησίμεψαν ως ένα σημείο για τις υπηρεσίες-στο μέτρο του δυνατού μέσα στην εκρηκτική και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη της 10ετίας του 70 (π.χ να δοθούν αμέσως εγκρισεις και δάνεια για όσες κλίνες προτείνει η μελέτη στην τάδε περιοχή).

Την 10ετία του 80 οι μελέτες τουριστικής ανάπτυξης αντικαταστάθηκαν από τις μελέτες "περιφερειακής ανάπτυξης" για να καταλήξουν στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα και στα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΜΟΠ και ΣΠΑ) που χρηματοδοτούνται από τα περιφερειακά ταμεία της ΕΟΚ. Στις μελέτες αυτές εξετάστηκαν το περιβάλλον και οι αναπτυξιακές δυνατότητες του κάθε νομού, η τεχνική υποδομή, και επισημάνθηκαν ζώνες προστασίας περιβάλλοντος. Δυστηχώς η προσπάθεια αυτή σταμάτησε εκεί. Πρόσφατα η ανάθεση "Ειδικών Χωροταξικών Μελετών" για την προστασία περιοχών με ειδικά αναπτυξιακά προβλήματα (αναπτυσόμενου τουρισμού) ή με ειδικά περιβαλλο-

ντικά προβλήματα ελπίζεται ότι θα δώσουν νέες κατευθύνσεις στον τομέα αυτών των μελετών, προτείνοντας συγκεκριμένα μέτρα άμεσης δράσης.

Συμπεράσματα

Η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη που άρχισε από τη δεκαετία του 50 και εξελίχθηκε κυρίως τη δεκαετία του 70 και 80 αφενός, και η έλλειψη άμεσων μέτρων δράσης για χωροταξική διάταξη σύμφωνα με του γενικού χαρακτήρα χωροταξικές μελέτες και ιδιαίτερα τις μελέτες των ΜΟΠ και ΣΠΑ (που είναι πιο ολοκληρωμένες) αφετέρου, οδήγησαν πολλές τουριστικές περιοχές της περιφέρειας σε απρογραμμάτιστη και άναρχη τουριστική πραγματικότητα.

Κ Ε Ρ Κ Υ Ρ Α

Η Κέρκυρα το καταπράσινο νησί των Φαιάκων, τελευταίος σταθμός του Οδυσσέα στο δρόμο της επιστροφής του για την Ιθάκη, είναι το γνωστότερο από τα νησιά του Ιονίου. Η κομψότητα και η χάρη του οφείλονται στο συνταίριασμα των διαφορετικών πολιτισμών που γνώρισε η Κέρκυρα και των φυσικών καλονών με τις οποίες είναι προικισμένη.

Στο κοσμοπολίτικο αυτό νησί **μπορεί** ο επισκέπτης να συνδιάσει την ξεκούραση με τη διασκέδαση και την έντονη νυχτερινή ζωή, γιατί σαν διεθνές τουριστικό κέντρο που είναι ανταποκρίνεται και στις πιο δύσκολες απαιτήσεις του.

Την πόλη της Κέρκυρας συνθέτουν **ανόμοια** στοιχεία, απομεινάρια διαφορετικών πολιτισμών. Η εικόνα που παρουσιάζει είναι μαγευτική: με τους φαρδείς δρόμους και τις μεγάλες πλατείες, όπως τη δημοφιλή Σπιανάδα, τα στενά λιθόστρωτα δρομάκια, τα γνωστά καντούνια, τα σπίτια με την έντονη ιταλική επίδραση, με στοές ή αφίδες, τα παραδοσιακά αγγλικά αρχοντικά, τις βυζαντινές εκκλησίες, τα βενετσιάνικα μνημεία, τα μπαλκόνια με τα περίτεχνα κικλιδώματα και τα παράθυρα με τις γρίλιες.

Η Κέρκυρα έχει **επιτύχει** από πολύ νωρίς να αποκτήσει αυτοτελή υπόσταση στη διεθνή τουριστική αγορά. Η θέση της όσο αφορά την τουριστική κίνηση στην νησιωτική Ελλάδα, είναι αξιοζήλευτη. Είναι ένας από τους πρώτους νησιωτικούς προορισμούς.

Το τουριστικό της προϊόν συναπαρτίζεται από το καλό κλίμα, την πλούσια χλωρίδα, τις φυσικές καλονές (Παλαιοκαστρίτσα, Πέλεκας, Μπενίτσες κλπ) τους αρχαιολογικούς χώρους και τις αμμόδεις παραλίες (Δασιά, Ρόδα, Σιδάρι κλπ). Σύμφωνα με την **κάτηγοροποίηση** που έχει προτείνει ο Παν. Κομίλης ("Χωρική ανάλυση του τουρισμού", ΚΕΠΕ 1986), **ο νομός** της Κέρκυρας καταλαμβάνει τις ακόλουθες (υψηλές) θέσεις μεταξύ των 51 ελληνικών νομών, σε σχέση με τα πιο κάτω κριτήρια :

Μήκος ακτών 16η θέση

Μήκος αμμόδων ακτών	8η θέση
Παραδοσιακοί οικισμοί	4η θέση
Αξιόλογοι παραδ. οικισμοί	4η θέση
Πολιτιστικά μνημεία	38η θέση
Αξιόλογα πολιτ. μνημεία	18η θέση

Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης (" Σκοπός και μέσα της περιφερειακής πολιτικής"; ΙΠΑ 1988) , ο νομός Κέρκυρας εμφανίζει ευνοϊκές οικονομικές εξελίξεις, με κύριο χαρακτηριστικό τη μεγάλη απασχόληση στον τριτογενή τομέα.

Ειδικότερα στην Κέρκυρα ο τριτογενής τομέας αποτελεί το 59,4% του συνολικού εισοδήματος του Νομού (Στοιχεία 1982, ΕΠΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ) και είναι χαρακτηριστική η εξάρτηση της οικονομίας της από τον τουρισμό (μονοκαλλιέργεια του τουρισμού δηλαδή).

Τα ξενοδοχεία της Κέρκυρας βρίσκονται συγκεντρωμένα κύρια στην ανατολική παραλία της, από την περιοχή της Μεσογγής μέχρι και την Κουλούρα. Υπάρχουν επίσης στις υπόλοιπες παραλίες του νησιού εστίες τουριστικής ανάπτυξης. Από τις εστίες αυτές άλλες έχουν ξενοδοχεία (Παλαιοκαστρίτσα, Γλυφάδα, Ερμονες, Άγιος Γόρδιος, Ρόδα) και άλλες έχουν κυρίως ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και μικρά ξενοδοχεία (Κάβος, Κασσιόπη, Αχαράβη, Άγιος Στέφανος Αυλιωτών, Αρίλλας).

Η ανάπτυξη του τουρισμού είναι γραμμική κατά μήκος των ακτών. Στην πόλη της Κέρκυρας διατίθενται περίπου ισάριθμες κλίνες με τις προσφερόμενες στις λοιπές κοινότητες, συγκριτικά χαμηλών προσφερόμενων υπηρεσιών και μέτριας υποδομής.

Το οικονομικό επίπεδο της πλειονότητας των τουριστών που επισκέπτονται το νησί είναι χαμηλό σε αντίθεση με το ότι συνέβαινε στο παρελθόν. Εντούτοις όμως η Κέρκυρα είναι ο leader της τουριστικής ανάπτυξης των Επτανήσων (72% της επτανησιακής προσφοράς κλινών και 75% των αντίστοιχων διανυκτερεύσεων).

Χωροταξία-πολεοδομία

Στις προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης του νομού, του ΥΧΟΠ (ΥΧΟΠ νομός Κέρκυρας προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης 1984, σελ.18,57,58) προτείνεται ο νομός να οργανωθεί στις ακόλουθες ζώνες τουριστικών δραστηριοτήτων:

α. Ζώνες σταθεροποίησης και ποιοτικής αναβάθμισης

- 1) Όλες οι παραθαλασσιες κοινότητες από Νησάκι μέχρι Μωραΐτικιά
- 2) Ο Δήμος Κέρκυρας και οι κοινότητες που εφάπτονται της πόλης της Κέρκυρας
- 3) Η περιοχή Γλυφάδας και Πέλεκα
- 4) Η περιοχή Παλιοκαστρίτσας και Λακώνων
- 5) Η κοινότητα Κασσιόπης
- 6) Η περιοχή Αχαράβης
- 7) Η περιοχή Ρόδας
- 8) Η περιοχή Κάβου
- 9) Η περιοχή Ερμόνων

β. Ζώνες ελεγχόμενης ανάπτυξης

- 10) Όρμος Λευκίμης
- 11) Παραλιακή ζώνη Αρίλλα-Αγίου Γεωργίου-Αφιώνος
- 12) Περιοχή Αστράκερης
- 13) Όρμος Αγίου Γεωργίου
- 14) Ζώνη ανατολικής ακτής Λευκίμης μέχρι Κάβο
- 15) Παραλία Βιταλάδων
- 16) Παραλία νότια του δάσους Αγίου Ματθαίου
- 17) Ολόκληρο το νησί των Παξών

Σε όλες αυτές τις περιοχές θα πρέπει να γίνει ανάπτυξη του τομέα μελετημένα και προγραμματισμένα και αφού παράλληλα εκτελούνται τα απαραίτητα έργα υποδομής.

γ. Ζώνες ειδικής ενίσχυσης

- 20) Περίθειας, με την αναβίωση του παραδοσιακού της οικισμού
- 21) Δάσος Αγίου Ματθαίου, με την οργάνωση του σαν δάσος περιπάτου με τελεφερικ και διαδρομές περιπάτου

22) Το ορεινό μεσογειακό τμήμα της Βόρειας Κέρκυρας

23) Οι Διαπόντιοι Νήσοι

24) Η περιοχή Σπαρτερών-Νεοχωρού-Δραγωνίτικων

25) Η ορεινή προβληματική περιοχή του Χλωμού

26) Το μεσόγειο τμήμα των Παξών και Αντίπαξων

Από πολεοδομικής πλευράς, η μελέτη ΕΠΑ-ΓΠΣ Κέρκυρας του ΥΧΟΠ (ΥΧΟΠ 1984) αναφέρει:

_ Για την πόλη της Κέρκυρας: Είναι η μοναδική πόλη της Ελλάδας που διατήρησε το ιστορικό της κέντρο, μνημειακό σύνολο μεγάλης αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής αξίας. Υπάρχει κίνδυνος αλλοίωσης της ιστορικής φυσιογνωμίας και του πολεοδομικού της ιστού, συμφόρηση του κέντρου, αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος (λιμνοθάλασσα Χαλκισπούλου, παραλία Γαρίτσας, Μουράγια, λόφοι, κλπ), κυκλοφοριακή συμφόρηση, όχληση.

_ Για την Λευκίμη, το μόνο ημιαστικό κέντρο του νησιού: Από τη γραμμική ανάπτυξη στον άξονα διέλευσης υπάρχει κίνδυνος αλλοίωσης της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού και του πολεοδομικού ιστού, κυκλοφοριακή συμφόρηση, όχληση, υποβάθμιση του περιβάλλοντος του Ποταμού. Υπάρχει ανάγκη προστασίας- αναβάθμισης των φυσικών αποδέκτων από ρύπανση μόλυνση (ταΐ ποτάμια, αποβλήτα των οικισμών και των ελαιοτριβών) ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Υπάρχει ανάγκη αντιμετώπισης των προβλημάτων από την ανοργάνωτη τουριστική δόμηση-ανάπτυξη-εκμετάλλευση (π.χ Κάβος).

_ Για τις Μπενίτσες, παραδοσιακό οικισμό με ενδιαφέρουσα αισθητική τοπίου, απότομες πλαγιές, πυκνή βλάστηση: Η υψηλή και απρογραμμάτιστη τουριστική ανάπτυξη είχε σαν συνέπεια την σημαντική καταστροφή της παραλιακής ζώνης και γενικά την υποβάθμιση του οικισμού από πολλές απόψεις.

Λ Ε Υ Κ Α Δ Α Κ Ε Φ Α Λ Λ Ο Ν Ι Α Ι Θ Α Κ Η Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ο Σ

Τα τέσσερα αυτά νησιά έχουν περιοχές με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά. Είναι συγκριτικά λιγότερο τουριστικά αναπτυγμένα σε σχέση με την Κέρκυρα κι αυτό γιατί ο τουριστικός κλάδος αναπτύχθηκε τα τελευταία κυρίως χρόνια.

Στα νησιά αυτά δεν υπάρχουν κορεσμένες περιοχές και ιδιαίτερα στην Λευκάδα και την Ιθάκη. Στην Κεφαλλονιά και την Ζάκυνθο υπάρχουν βέβαια τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές με σημάδια ανησυχίας για τη μέχρι τώρα εξέλιξη τους, ωστόσο όμως δεν αντιμετωπίζουν τα προβλήματα του κορεσμού που έχουν οι περιοχές της Κέρκυρας.

Οι μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες είναι λίγες ενώ παρατηρημένη είναι η αύξηση των οικογενειακών επιχειρήσεων. Υπάρχει πληθώρα ενοικιαζομένων δωματίων νομίμων και παρανόμων χωρίς πολλές φορές να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές που ορίζει ο ΕΟΤ με αποτέλεσμα να πριμοδοτούν την παραξενοδοχεία και την τουριστική υποβάθμιση των νησιών. Η παραγωγή των τουριστικών αυτών καταλυμάτων συνήθως γίνεται με άδεια οικοδομής από την πολεοδομία για χρήση κατοικίας, κατοικία που μετά την αποπεράτωση της γίνεται τουριστικό κατάλυμα. Η άναρχη αυτή δημιουργία ενοικιαζομένων δωματίων επιδεινώνεται από την έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού. Η αδυναμία της πολιτείας να παράσχει έλεγχο και να παράγει έργα υποδομής σε τόσο γρήγορους ρυθμούς που είναι απαραίτητα για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες, έχουν σαν αποτέλεσμα η υπάρχουσα υποδομή να δείχνει σημεία κορεσμού σε εκείνες τις περιοχές που δέχονται την μεγαλύτερη πίεση.

Μπροστά στην οικοδομική και οικιστική αναρχία οι τουριστικές περιοχές θα βρεθούν αντιμέτωπες με τον κίνδυνο της αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος. Το πρόβλημα του τουρισμού είναι πρόβλημα της μορφής ζωής των τοπικών και της ιστορικής κληρονομιάς των νησιών, γιατί αν δεν σεβασθεί αυτό που τόσο απλόχερα χάρισε η φύση και αν αλλοτριωθεί ο οικιστικός χαρακτήρας τους, πως θα τα χαίρονται οι ντόπιοι και οι τουρίστες (έλληνες και αλλοδαποί) όταν θα ανάγκάζονται να κυκλοφορούν στην αισθητική βαρβα-

ρότητα. Τα νησιά αυτά βρίσκονται ακόμη στα πρώτα στάδια τουριστικής ανάπτυξης αφενός μια και δεν έχουν κορεσμένες περιοχές και αφετέρου εφόσον διαθέτουν τουριστικές περιοχές ανεκμετάλλετες. Η δημιουργία τουριστικών επιχειρήσεων βασισμένες σε χωροταξικές μελέτες θα έχει σαν συνέπεια την διαφύλαξη της αισθητικής καλαισθησίας των τοπίων και την αποφυγή πολλών μελλοντικών προβλημάτων π.χ ύδρευσης, αποχέτευσης, κυκλοφοριακής συμφόρησης κλπ.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιών, οι τουριστικά αναπτυγμένες τους περιοχές και οι περιοχές που διαθέτουν προσόντα για μελλοντική τουριστική ανάπτυξη είναι ως εξής:

Λ Ε Υ Κ Α Δ Α

Η Λευκάδα είναι ορεινό νησί με πυκνή βλάστηση στα ανατολικά και νότια. Οι ανατολικές ακτές της καταλήγουν ομαλά στην θάλασσα και είναι σπαρμένες με μικρά καταπράσινα νησάκια. Σε αντίθεση, τα δυτικά παράλια είναι απότομα με απέραντες χρυσαφένιες αμμουδιές.

Την πιο έντονη τουριστική κίνηση παρουσιάζει το Νυδρί, η Βασιλική με την απλωτή αμμουδιά και η γραφική πόλη Λευκάδα που είναι κτισμένη στο βάθος φυσικού λιμανιού με χαρακτηριστικά πολύχρωμα ξύλινα σπίτια.

Το παραδοσιακό χωριό Άγιος Νικήτας και ο Πόρος με τις όμορφες βοτσαλωτές παραλίες καθώς και το νησάκι Μεγανήσι που βρίσκεται Ν.Α της Λευκάδας με γραφικές παραλίες και σπηλιές παρουσιάζουν κίνηση τους θερινούς μήνες και θα μπορούσαν να αναπτυχθούν τουριστικά.

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ο Ν Ι Α

Η Κεφαλλονιά είναι το μεγαλύτερο νησί του Ιονίου. Είναι το νησί των αντιθέσεων, με βαθυγάλανα νερά, απότομους κρεμνούς, και γραφικά χωριά. Το ψηλότερο βουνό ο Αίνος είναι σκεπασμένο με το μοναδικό στον κόσμο κεφαλλονίτικο έλατο. Στο νησί υπάρχουν δύο θαυμάσια σπήλαια, η μοναδική στο είδος της λίμνη βάραθρο Μελισσάνη όπου όταν οι ακτίνες του ήλιου πέφτουν κατακόρυφα στα νερά της δημιουργούν φαντασμαγορικά χρώματα και το σπήλαιο της Δρογαράντης με τους σπάνιους σταλακτίτες και σταλαμίτες του.

Το κύριο βάρος της τουριστικής κίνησης πραγματοποιείται στην πρωτεύουσα του νησιού το Αργοστόλι και γύρω από αυτήν στην περιοχή της Λάσσης και την περιοχή της Λειβαθώ με τα γραφικά χωριά της. Στην περιοχή της Λάσσης βρίσκονται οι περίφημες καταβόθρες, ένα σπάνιο γεωλογικό φαινόμενο: τα νερά της θάλασσας μπαίνουν στην ξηρά και χάνονται μέσα από διάφορα χάσματα στο βάθος της γης. Ερευνητές λένε πως ακολουθούν ΒΑ κατεύθυνση και βγαίνουν στο χωριό Καραβόμυλος. Η τουριστική κίνηση προωθείται προς τα νότια που υπάρχουν πανέμορφες παραλίες στις αντίστοιχες περιοχές Άγιος Θωμάς, Λουρδάς, Σκάλα και καταλήγει στον Πόρο όπου υπάρχει και το λιμάνι παραπέρα που πιάνει το πλοίο συγκοινωνιακής γραμμής.

Ωστόσο όμως στο σύνολό του δέχεται παντού τουριστική κίνηση το νησί γιατί διαθέτει ωραίες περιοχές για τουριστική ανάπτυξη. Στα βόρεια υπάρχει ο παραδοσιακός οικισμός του Φισκάρδου, με μικρό φυσικό λιμάνι που λειτουργεί σαν μαρίνα το καλοκαίρι. Η Άσπος είναι γραφικό χωριό κτισμένο αντικρυ σε μια μικρή χερσόνηση με το ενετικό φρούριο που σχηματίζει φυσικό λιμάνι. Επίσης η περιοχή του Ληξουρίου με τις όμορφες παραλίες και τις απόκρημνες πλαγιές και η περιοχή της Σάμης με τα δύο θαυμάσια σπήλαια είναι τουριστικές περιοχές με μελλοντική εξέλιξη.

Ι Θ Α Κ Η

Η Ιθάκη είναι μικρό ορεινό νησί με μαγευτικούς κολπίσκους που θυμίζουν επίγειο παράδεισο, χωρίζεται από την Κεφαλλονιά με ένα θαλασσινό κανάλι πλάτους 2-4 χλμ. Η δυτική ακτή του νησιού είναι απότομη και σχεδόν γυμνή με μια θαυμάσια παραλία στην τοποθεσία του Άγιου Ιωάννη, σε αντίθεση με την ανατολική πλευρά που είναι καταπράσινη και καταλήγει ομαλά στην θάλασσα.

Στην πρωτεύουσα του νησιού το Βαθύ με τα χαριτωμένα σπίτια, στους παραθαλάσσιους επτανησιώτικους οικισμούς Κιδόνι και Φρίκες καθώς και το χωριό Σταυρό διεξάγεται η μεγαλύτερη τουριστική κίνηση.

Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ο Σ

Η Ζάκυνθος είναι το νοτιότερο νησί του Ιονίου πελάγους. Είναι στενόμακρο σχεδόν τριγωνικό νησί με βουνά και λόφους αντικρυστούς κι ανάμεσα τον κάμπο με τα αμπέλια, τα λιόδεντρα, τις αμυγδαλιές, τα κηπευτικά. Οι αμμουδιές της πολλές και χρυσαφένιες με νερά καθαρά και ήρεμα, τα βουνά της στεφανομένα με πεύκα.

Οι νοτιοανατολικές περιοχές της είναι περισσότερο αναπτυγμένες τουριστικά. Η πόλη της Ζακύνθου προστατευόμενη από το βενετσιάνικο κάστρο, οι παραθαλάσσιοι οικισμοί Αλικανάς, Αργάσι, Αλυκές, Πλάνο- Τσιλιβί, Βασιλικό και η περιφέρεια περιοχή του Λαγανά με την απέραντη αμμουδερή παραλία που ζουν και αναπαράγονται οι θαλάσσιες χελώνες CARETTA-CARETTA.

Ο Λυθακιάς και το ορεινό χωριό Κερύ που αγναντεύει το πέλαγος. οι Βολίμες με τον ενετικό πύργο και τις εκκλησιές με τις τοιχογραφίες του 12ου και 14ου αιώνα, το Σχοινάρι που υπάρχει η γαλάζια σπηλιά, ο Άγιος Νικόλαος είναι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές που θα μπορούσαν κι αυτές να αναπτυχθούν τουριστικά.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

Οι ειδικές μορφές τουρισμού είναι ο τουρισμός που απευθύνεται σε ομάδες ανθρώπων με ειδικά ενδιαφέροντα, ή ανθρώπων που συνδιάζουν τον τουρισμό με κάποιο συγκεκριμένο σκοπό ή διασκέδαση. Οι λόγοι που κάνουν επιθυμητές τις ειδικές μορφές τουρισμού, αλλά και την ανάπτυξη ειδικών εγκαταστάσεων είναι δύο: α) με τον τρόπο αυτό προσελκύονται τουρίστες υψηλής στάθμης και β) μπορεί να επιμηκυνθεί σημαντικά η τουριστική περίοδος.

Πέρα από αυτούς τους δύο βασικούς λόγους υπάρχει και ένας εξισου βασικός που αφορά περισσότερο το μέλλον. Με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου στην Δυτική Ευρώπη και την μείωση του χρόνου εργασίας όλο και περισσότεροι άνθρωποι ασχολούνται με κάποιο χόμπυ και θέλουν να συνδιάσουν τις διακοπές τους με αυτό. Έτσι στο μέλλον μέσα στο σκληρό ανταγωνισμό που αναπτύσσεται είδη ανάμεσα στις χώρες της Μεσογείου για την προσέλκυση της τουριστικής πελατείας, αυτή που θα έχει αναπτύξει την υποδομή για να εξυπηρετήσει καλύτερα την μεγαλύτερη ποικιλία ειδικών ενδιαφερόντων θα είναι σε πλεονεκτική θέση.

Ο τουρίστας υψηλής στάθμης ζητάει και κάτι άλλο εκτός από τα γνωστά τρία S του τουρισμού. Αυτό το κάτι άλλο πρέπει να του προσφέρουν οι ειδικές εγκαταστάσεις. Έτσι παράλληλα με την δημιουργία κλινών για τουρίστα πρέπει να γίνουν και ειδικές εγκαταστάσεις που θα προσελκύουν για τις κλίνες αυτές τουρίστες υψηλού εισοδήματος.

Στην Λευκάδα, Κεφαλλονιά, Ιθάκη, Ζάκυνθο που αυτή την περίοδο αναπτύσσεται γρήγορα ο τουρισμός μπορεί πιο εύκολα να επιτευχθεί ο στόχος αν ακολουθηθεί μια σωστή, σύμμετρη, πολιτική ανάπτυξη.

Οι ειδικές μορφές τουρισμού που ξεπηδούν από τα φυσικά χαρακτηριστικά των νησιών και που μπορούν να αναπτυχθούν άμεσα και μακροχρόνια είναι:

- α) Ο θαλάσσιος τουρισμός ,
- β) ο ορεινός ή φυσιολατρικός τουρισμός, και
- γ) ο κυνηγετικός τουρισμός.

Άλλες κατηγορίες που μπορούν να αναπτυχθούν είναι ο γυμνασμός, ο καλ-

ιτεχνικός, ο αθλητικός, ο συνεδριακός και ο ιστορικός τουρισμός. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι πολλές από τις εγκαταστάσεις που γίνονται για τις ειδικές μορφές τουρισμού βοηθούν το ανέβασμα της ποιότητας του γενικού τουρισμού και αποτελούν θετικά στοιχεία διαφήμισης των νησιών.

Για να αναπτυχθεί οποιαδήποτε κατηγορία ειδικού τουρισμού, χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο του οποίου οι κύριοι παράγοντες είναι : α) Οι ειδικές εγκαταστάσεις β) Οι ειδικοί για να τις λειτουργήσουν ή να καθοδηγήσουν τους τουρίστες και γ) η διαφήμιση. Η μελέτη και η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος απαιτεί τη συνεργασία του ιδιωτικού τομέα (επιχειρηματίες) με το δημόσιο (ΕΟΤ, Τοπική αυτοδιοίκηση).

Στη συνέχεια θα γίνει μια ιδιαίτερη αναφορά στις τρεις πρώτες ειδικές κατηγορίες τουρισμού αφήνοντας τελευταίο τον θαλάσσιο τουρισμό μια και είναι ίσως ο σημαντικότερος.

Κυνηγετικός Τουρισμός

Η Κεφαλονιά άνοιξε το δρόμο με την ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ GAME FARM. Εκεί υπάρχουν μεγάλα κλουβιά με διάφορα είδη πουλιών, εκπαιδευμένοι σκύλοι για κυνήγι, και όπλα για τους κυνηγούς. Οι κυνηγοί διαλέγουν το υποψήφιο θήραμα από τα κλουβιά και με τη βοήθεια των εκπαιδευμένων σκυλιών κυνηγούν μέσα σε μία υπέροχη έκταση.

Ορεινός Τουρισμός

Υπάρχουν θαυμάσια ορεινά συγκροτήματα στα νησιά όπως ο Αίνος στην Κεφαλονιά, ο Παντοκράτορας στην Κέρκυρα, ο Βραχύωνας στην Ζάκυνθο. Τι χρειάζεται για την αξιοποίηση τους ; Να διανοιχτούν κάποια μονοπάτια με διακριτική σήμανση που να επιτρέπουν περιπάτους, να δημιουργηθούν μέσα από μελέτη στους διαδρόμους αυτούς καταφύγια ή περίπτερα, να υπάρξει ένας λεπτομερής χάρτης που να δείχνει όλα αυτά μαζί με τη χλωρίδα και την πανίδα των βουνών.

Θαλάσσιος Τουρισμός

Θαλάσσιος τουρισμός με μικρά σκάφη ή όπως λέγεται διεθνώς Γιώτιγκ είναι ο τουρισμός που γίνεται με θαλαμηγούς από 8 μέχρι 20 περίπου μέτρα μήκους, και τα οποία είναι είτε ιδιοκτησίας των τουριστών είτε ενοικιαζόμενα.

Τα ωφέλη από τον θαλάσσιο τουρισμό αυτής της μορφής είναι τα εξής :

α. Αφορούν τουρίστες υψηλού οικονομικού επιπέδου που δαπανούν σημαντικά ποσά για διατροφή και διασκέδαση.

β. Αποφέρουν, τα ενοικιαζόμενα σκάφη, συνάλλαγμα που επειδή είναι υποχρεωτικά εκχωρητέο στην τράπεζα της Ελλάδας δεν υφίσταται απώλειες όπως το συνάλλαγμα από άλλες πηγές.

γ. Ένας σημαντικός αριθμός τουριστών υψηλής στάθμης παραθερίζει στη χώρα μας χωρίς να επιβαρύνει τις υποδομές ή να δημιουργεί ανάγκη αυξησής τους.

δ. Το είδος αυτό του τουρισμού βοηθάει στην κατανομή του εισοδήματος σε μικρά απομακρυσμένα παραλιακά χωριά χωρίς την ανάγκη επένδυσης σε αυτά σημαντικών κονδυλίων για τη δημιουργία κλινών.

Τα συγκριτικά προτερήματα που προσφέρει το Ιόνιο για την ανάπτυξη αυτού του είδους τουρισμού είναι τα εξής:

α. Μικρή σχετικά απόσταση από χώρες με μεγάλο αριθμό ατόμων που ασχολούνται με τον θαλάσσιο τουρισμό (Ιταλία, Γαλλία).

β. Δνέμους μικρής έντασης το καλοκαίρι σε αντίθεση με το Αιγαίο.

γ. Πληθώρα λιμανιών και φυσικών όρμων κατάλληλα για αρχάριους και για μικρότερα σκάφη.

Οι ειδικές εγκαταστάσεις για το θαλάσσιο τουρισμό αφορούν κυρίως το Λιμάνι θαλαμηγών Μαρίνα.

Το λιμάνι θαλαμηγών είναι μια λιμενική εγκατάσταση προσανατολισμένη στην εξυπηρέτηση μικρών σκαφών και περιλαμβάνει την δυνατότητα παροχής νερού, καυσίμων, ηλεκτρικού, και τηλεφώνου και την δυνατότητα ανέλκυσης των σκαφών για συντήρηση ή επισκευή. Είναι κατά βάση λιμενική εγκατάσταση.

Μαρίνα με την καθιερωμένη έννοια του όρου είναι ένα συγκρότημα που εκτός από λιμενική εγκατάσταση περιλαμβάνει και άλλες λειτουργείες όπως ξενοδοχεία, διαμερίσματα για ενοικίαση, χώρους διασκέδασης (κλάμπ, εστιατόρια, κλπ), καταστήματα, χώρους αθλοπαίδων .

Πέρα από αυτές τις δύο κατηγορίες υπάρχουν και τα μικρά λιμάνια μικτής χρήσης (θαλαμηγοί και ντόπια σκάφη, ψαράδικά κλπ) τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα ασφαλούς διανυκτέρευσης, νερό, μερικές φορές καύσιμα και κάποια καταστήματα για τις βασικές προμήθειες, εστιατόρια, καφεενεία κλπ. Η τρίτη αυτή κατηγορία λιμανιών είναι η πιο σημαντική για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, και αυτό γίνεται εμφανές από το συνηθισμένο ημερήσιο πρόγραμμα ενός μικρού τουριστικού σκάφους.

Κατά την διάρκεια της ημέρας θα ταξιδέψει κοντά στις ακτές, θα σταματήσει σε κάποιο φυσικό όρμο ή παραλία για μπάνιο ή ξεκούραση και το βράδυ πάει να αράξει σε κάποιο λιμάνι κατά προτίμηση μικρό και αν είναι δυνατόν με έντονο τοπικό χρώμα, για να βγουν οι επιβάτες για φαγητό και διασκέδαση και για αναπλήρωση προμηθειών του σκάφους.

Μόνο μία φορά την εβδομάδα, ή και αραιότερα, ή σε περίπτωση βλάβης, θα χρειαστεί να επισκεφτεί μεγαλύτερο λιμάνι κοντά σε αστικό κέντρο για σοβαρότερες προμήθειες.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι τα μικρά αυτά λιμάνια αποτελούν πόλο έλξης για τα σκάφη αναψυχής όπως για παράδειγμα τα Συβότα και το Νυδρί στην Λεϊκάδα, το Φισκάρδο στην Κεφαλλονία, το Γάη και η Λάκκα στους Παξούς.

Τα λιμάνια αυτά επειδή αποτελούν καθημερινούς σταθμούς πρέπει να είναι σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, ενώ τα μεγάλα λιμάνια δεν χρειάζονται πιο κοντά από 60 ως 80 μίλια το ένα από το άλλο. Επειδή αυτό το προνόμιο το φιαθέτουν τα νησιά του Ιονίου, μια σειρά από μικρά έργα που δεν θα αλλοίω-ναν το γραφικό χαρακτήρα των μικρών λιμανιών θα τα έκαναν πιο ελκυστικά στην πελατεία του θαλάσσιου τουρισμού.

Τα μικρά τοπικά λιμάνια να εξασφαλίζουν τα ακόλουθα :

- _ Βάθος 2,5 ως 3,5 μέτρα (το 80% περίπου των θαλαμηγών έχουν βύθισμα κάτω από 2 μέτρα).
- _ Κρηπιδώματα για να δένουν τα σκάφη.
- _ Παροχή νερού στο κρηπίδωμα.
- _ Καύσιμα αλλά όχι υποχρεωτικά σε όλα αλλά σε λιμάνια με απόσταση 15-20 μίλια.

μύλια. Η διαχείριση των καυσίμων και του νερού θα πρέπει να είναι χέρια της τοπικής αυτοδιοίκησης ώστε με αυτά τα έσοδα να αντισταθμίζει τα έξοδα για τη διατήρηση της καθαριότητας στο λιμάνι και να γίνονται έργα υποδομής στην περιοχή ή ευρύτερα για την αναβάθμισή τους.

Αυτό που χρειάζεται να γίνει για να καρποφορήσουν οι προσπάθειες είναι η πληροφόρηση και η διαφήμιση. Τα κυριότερα μέτρα που θα μπορούσαν να γίνουν είναι τα εξής :

- _ Διαφήμιση στα ιστιοπλοϊκά περιοδικά του εσωτερικού και του εξωτερικού.
- _ Παρουσία του ΕΟΤ στις ναυτικές εκθέσεις και προβολή ενός βίντεο στα πλαίσια αυτών με τις θαλασσινές ομορφιές και τα λιμάνια του Ιονίου.
- _ Παραγωγή ενός φυλλαδιού με οδηγίες, πληροφορίες για τα λιμάνια με το τι προσφέρουν και συνοπτικό κατάλογο των εταιρειών που νοικιάζουν σκάφη με τις τιμές. Το φυλλάδιο αυτό θα μπορούσε να εκδοθεί σε τρεις γλώσσες (αγγλικά, γαλικά, ιταλικά) και να προωθηθούν στα ειδικευμένα βιβλιοπωλεία και περιοδικά. Στη συγγραφή του θα μπορούσαν να βοηθήσουν οι ιστιοπλοϊκοί όμιλοι του Ιονίου.

Μια τέτοια συνδιασμένη επίθεση, αφού προηγουμένα έχουν εξασφαλιστεί οι κατάλληλες εγκαταστάσεις και οι καλύτερες δυνατές συνθήκες υποδοχής από τελωνειακή και λιμενική άποψη, θα ανεβάσουν σημαντικά το επίπεδο του θαλάσσιου τουρισμού στα Ιόνια νησιά.

Μ Ε Ρ Ο Σ Σ Τ '

_ Επιδιώξεις και στόχοι για την τουριστική ανάπτυξη.

_ Μέτρα πολιτικής.

_ Μέτρα και έργα.

_ Συμπεράσματα.

. . .

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Οι επιδιώξεις και οι στόχοι της τουριστικής πολιτικής στα νησιά κατά τα επόμενα έτη θα είναι τα εξής:

_ Η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών: Βραχυχρόνια θα επιτευχθεί με τον έλεγχο για την τήρηση των κανονισμών και προϋποθέσεων λειτουργίας όλων των επιχειρήσεων, μακροχρονιότερα δε με την δημιουργία της αναγκαίας υποδομής, υπηρεσιών και την τουριστική παιδεία (επιμόρφωση, εκπαίδευση).

_ Ο περιορισμός του βαθμού εξάρτησης από τη βρετανική αγορά: Αυτό θα επιτευχθεί με μια οργανωμένη και συλλογική προσπάθεια προβολής των νησιών και σε άλλες τουριστικές αγορές του εξωτερικού.

_ Η ενίσχυση των υφισταμένων τάσεων ανακατανομής της τουριστικής ζήτησης υπέρ των λιγότερο αναπτυγμένων νομών και εντός των νομών στις λιγότερο αναπτυγμένες και προβληματικές περιοχές: Αυτό θα επιτευχθεί με την καλύτερη οργάνωση των μεταφορών και επικοινωνιών μεταξύ των νησιών, τη δημιουργία έργων υποδομής, την προώθηση επενδυτικών σχεδίων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες και προβληματικές περιοχές, την προβολή κλπ.

_ Η καταγραφή και ο έλεγχος όλων των μη νόμιμα λειτουργούντων καταλυμάτων και η ένταξη όσων πληρούν τις προϋποθέσεις, στο τουριστικό δυναμικό. Έτσι θα διαπιστωθεί κατά περιοχή το υφιστάμενο δυναμικό, και η σύνθεση του κατά κατηγορίες καταλυμάτων. Η λύση του προβλήματος αυτού είναι ιδιαίτερα επίταχτική στο Ν.Κερκύρας .

_ Η διαπίστωση κατά περιοχή του βαθμού συγκέντρωσης δραστηριοτήτων σε σχέση με την υπάρχουσα υποδομή και τις υπηρεσίες και ο χαρακτηρισμός τους ανάλογα. Στις περιοχές που δείχνουν σημεία κορεσμού να επιδιωχθεί η ανασχεση της παραπέρα συγκέντρωσης τουριστικών δραστηριοτήτων και παράλληλα η δημιουργία της αναγκαίας υποδομής και υπηρεσιών για να αποφευχθεί η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η μείωση της τουριστικής σημασίας.

_ Η διατήρηση, αξιοποίηση και προβολή των αξιόλογων παραδοσιακών και πολιτιστικών στοιχείων. Η οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων θα συμβάλλει

σημαντικά στην προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιφέρειας. Η ενίσχυση φορέων ή η δημιουργία νέων για πολιτιστικά θέματα αποτελεί στόχο μεγάλης προτεραιότητας.

_ Η οργάνωση των μεταφορών και ειδικότερα η αντιμετώπιση των προβλημάτων των αεροδρομίων (κυρίως της Κέρκυρας) και η επίτευξης άμεσης, τακτικής και ταχείας προσπέλασης μεταξύ των νησιών.

_ Η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (θαλάσσιου, κοινωνικού κλπ) τόσο για την αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος, όσο και την αμβλυνση της εποχικότητας.

ΜΕΤΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

α. Στον προσανατολισμό και έλεγχο της προσφοράς.

_ Άμεση εφαρμογή των μέτρων που έχουν θεσπιστεί, για τον έλεγχο και τη λειτουργία των ενοικιαζομένων δωματίων (δηλωμένων και μη). Η εφαρμογή των μέτρων αυτών προϋποθέτει οργάνωση και δραστηριοποίηση των τοπικών φορέων και του ΕΟΤ. Το μέτρο αυτό αφορά ιδιαίτερα τον Ν. Κέρκυρας.

_ Μέτρα αναβάθμισης των υπηρεσιών του Δημόσιου στα σημεία εισόδου- εξόδου των τουριστών (αεροδρόμια, λιμάνια), στα μουσεία, τους κοινόχρηστους χώρους και τις πλατείες (σοβαρό πρόβλημα η καθαριότητα).

_ Μέτρα για την οργάνωση των μεταφορών (μεταξύ των νησιών και με τον υπόλοιπο κόσμο).

_ Μέτρα για τη δημιουργία της αναγκαία υποδομής και αναβάθμισης των υπερανπτυγμένων περιοχών: Έχει προταθεί μέτρο που να καθορίζει υποχρεωτικά τη διάθεση ποσοστού εσόδων από τον τουρισμό, κάθε τουριστικής περιοχής για έργα υποδομής σε αυτή.

_ Μέτρα για την ταχύτερη προώθηση του προγράμματος λιμένων αναψυχής.

β. Στον επηρεασμό και έλεγχο της ζήτησης.

_ Μέτρα για τον περιορισμό της μονομερούς εξάρτησης από τη Βρετανική αγορά. Η προβολή σε άλλες τουριστικές αγορές αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση.

_ Μέτρα ενίσχυσης των πολιτιστικών συλλόγων για την ανάδειξη, διατήρηση και προβολή των τοπικών παραδόσεων των νησιών.

_ Μέτρα για τον έλεγχο της ελεύθερης κατασκήνωσης: Να ενισχυθούν οι ΟΤΑ για τον έλεγχο και αξιοποίηση αυτής της μη ενεργού ζήτησης. Το ποσοστό αυτής της ζήτησης είναι σημαντικό και αυξανόμενο. Οι κατασκηνώσεις αυτές αποτελούν εστίες μόλυνσης του περιβάλλοντος, χρησιμοποιούν δε τους τουριστικούς πόρους χωρίς να συμβάλλουν στην αναβάθμισή τους και σε πολλές περιπτώσεις είναι εστίες αντικανονικής συμπεριφοράς.

γ. Στην προγραμματισμένη ανάπτυξη και περιβαλλοντική προστασία.

_ Μέτρα για τη χωροθέτηση ζωνών τουριστικής : ανάπτυξης για να αποφευχθεί

η άτακτη και απρογραμματίστη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και να προστατευτεί το περιβάλλον.

δ. Στην εκπαίδευση των εργαζομένων

_ Μέτρα επιμόρφωσης όλωνόσων ασχολούνται με τον τουρισμό (επιχειρηματιών και εργαζομένων) αυτό γιατί ο τουρισμός χρειάζεται ανθρώπους με τουριστική παιδεία.

ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

Τα έργα υποδομής που προτάθηκαν από τον ΕΟΤ σχετίζονται με μια μακροχρόνια στρατηγική τουριστικής πολιτικής και αποτελούν στόχο υλοποίησης.

Στο Ν.Κέρκυρας έχουν προταθεί τα ακόλουθα έργα:

- _ Η μαρίνα Γουβίνων η οποία έχει σχεδόν υλοποιηθεί (1000 θέσεις)
- _ Πρότυπα κέντρα εστίασης-αναψυχής
- _ Μαρίνες (μικρή μαρίνα Παξών)
- _ Η στερέωση και αναστήλωση των μεσαιωνικών τειχών της πόλης της Κέρκυρας τα οποία μέρα με την μέρα υφίστανται μεγάλες φθορές.

Στο Ν.Λευκάδας

- _ Αθλητικές- λουτρικές εγκαταστάσεις
- _ Φεστιβαλικά κέντρα
- _ Μικρές μαρίνες
- _ Αξιοποίηση του κάστρου Αγίας Μαύρας, Γύρας

Στο Ν.Κεφαλληνίας

- _ Μαρίνες Αργοστολίου, Ιθάκης
- _ Αθλητικές- λουτρικές εγκαταστάσεις
- _ Ανακαίνιση στα παραδοσιακά κτίρια του Φισκάρδου
- _ Η βελτίωση των οχυρώσεων του κάστρου του Αγίου Γεωργίου

Στο Ν. Ζακύνθου

- _ Κέντρα εστίασης-αναψυχής
- _ GOLF
- _ Μαρίνα Ζακύνθου
- _ Εθνικό Πάρκο (προστασία θαλάσσιας χελώνας)

Το φυσικό πάρκο Ζακύνθου είναι ένα από τα σημαντικότερα έργα όχι μόνο για τα Ιόνια νησιά, αλλά για ολόκληρη την Ελλάδα. Ο αρχικός σχεδιασμός του ήταν να ιδρυθεί ένα οικοτουριστικό κέντρο, με τη δημιουργία ξενόνων σε συνδιασμό με την κατασκευή των απαραίτητων έργων που χρειάζεται για να προστατευτεί η αναπαραγωγή της θαλάσσιας χελώνας στην Ζακυνθο.

Το έργο αυτό έχει φορέα εφαρμογής το ΥΠΕΧΩΔΕ. Όμως οι αντιδράσεις των κατοίκων της περιοχής ήταν αρνητικές. Η κύρια αιτία για αυτές τις αντιδράσεις είναι οι μεγάλες απαλλοτριώσεις που προβλέπονταν για να δημιουργηθεί το φυσικό πάρκο.

Έγιναν προσπάθειες δημοσιότητας-ενημέρωσης ύμιλρες, συνελεύσεις προς τους κατοίκους της περιοχής για να μπορέσουν να κατανοήσουν και να πεισθούν για την αναγκαιότητα πραγματοποίησης ενός ολοκληρωμένου έργου, που θα έχει σκοπό την ταυτόχρονη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος χωρίς να θίγεται σε μεγάλο βαθμό η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Όλες αυτές οι προσπάθειες δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα. Για να λυθούν όλες οι παραπάνω δυσκολίες, προτάθηκε η αλλαγή του φορέα εφαρμογής και ανατέθηκε στην Νομαρχία της Ζακύνθου. Ακόμη προτάθηκε η αλλαγή του φυσικού αντικειμένου του έργου για να μην υπάρξουν μεγάλες απαλλοτριώσεις, με την ταυτόχρονη αλλαγή του τίτλου του. Έτσι αντί για "Φυσικό Πάρκο Ζακύνθου" θα λέγεται "Έργα και ρυθμίσει για την προστασία και διατήρηση της θαλάσσιας κελύων Ζακύνθου".

Παρά την σημαντική αυτή τροποποίηση, είναι σίγουρο ότι το έργο θα εξακολουθήσει να παρουσιάζει προβλήματα στην εφαρμογή του. Γι αυτό χρειάζεται να γίνει καλύτερη δημοσιότητα και προβολή της αναγκαιότητας πραγματοποίησης του, για να μπορέσουν οι κάτοικοι να πεισθούν ώστε να γίνουν οι απαραίτητες απαλλοτριώσεις.

Το μέτρο αυτό περιλαμβάνει μελέτες-δράσεις για το περιβάλλον. Η μελέτη της χλωρίδας και της πανίδας που έγινε από το Υπουργείο Γεωργίας είχε 100% απορρόφηση. Οι υπόλοιπες ενέργειες είτε έχουν γίνει με χρηματοδότηση από άλλα αναπτυξιακά προγράμματα, είτε διαγράφηκαν για να χρηματοδοτηθούν από την Κοινοτική γραμμή δράσης για το περιβάλλον.

...

Όσον αφορά τα μνημεία του κάθε νομού τα κυριότερα έργα που έχουν προγραμματισθεί από τις αρμόδιες εφορείες αρχαιοτήτων είναι τα εξής:

Νομός Κέρκυρας

- _ Η επέκταση του αρχαιολογικού μουσείου.
- _ Η ανάδειξη του ναού στο Καρδάκι που είναι ο μοναδικός ναός που σώζεται στην Κέρκυρα.

_ Η διαμόρφωση του χώρου γύρω από την Παλαιόπολη, όπου βρίσκονταν το λιμάνι και η αγορά της αρχαίας πόλης.

_ Η στερέωση, αναστήλωση και αξιοποίηση του Παλαιού Φρουρίου.

_ Η επισκευή του Ι.Ναού Αντιβουινιώτισσας που στεγάζει το βυζαντινό μουσείο Κέρκυρας.

_ Η αξιοποίηση του Αγγελόκαστρου και των φρουρίων στο Γαρδίκι και στην Κασιώπη.

_ Η προστασία των παραδοσιακών κτιρίων της πόλης της Κέρκυρας και των μεμονομένων αρχοντικών της υπαίθρου.

ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

_ Η ίδρυση αρχαιολογικού μουσείου στην πόλη.

_ Η διενέργεια ανασκαφών στην αρχαία πόλη της Λευκάδας και το Νυδρί και η αναστήλωση τμημάτων του τείχους της αρχαίας πόλης.

_ Η αξιοποίηση του κάστρου της Αγίας Μαύρας και του Ι.Ναού του Αγίου Ιωάννη Βουρνικών μεταβυζαντινής εποχής.

ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ

_ Η ανάπλαση του αρχαιολογικού μουσείου της πόλης και η ίδρυση βυζαντινού μουσείου.

_ Η προστασία των αρχαιολογικών χώρων του Πόρου και ηπαράλληλη διενέργεια ανασκαφών, στα τείχη της αρχαίας Κρήνης και τις αρχαιότητες στην Σάμη, Σκάλα και Μαζαρακάτα.

Η αξιοποίηση των κάστρων της Άσσουκαι του Αγίου Γεωργίου και η διάσωση του ναού βασιλικού ρυθμού στο Φισκάρδο.

ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

_ Η ίδρυση αρχαιολογικού μουσείου και η υποστήριξη του αξιόλογου βυζαντινούπου υπάρχει.

_ Η αξιοποίηση του κάστρου της πόλης και η αποκατάσταση των ναών και ιδίως των καμπαναριών της υπαίθρου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- _ Η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα από το 1950 που συστάθηκε ο ΕΟΤ αποδυναμώνει ότι ο τουρισμός αποτελεί ουσιαστικό κλάδο της οικονομίας, εφόσον είναι μια συναλλαγματοφόρα πολύ σημαντική πηγή, που καλύπτει ένα μεγάλο μέρος του παθητικού εμπορικού ισοζυγίου.
- _ Η συμβολή του στην προσφορά εργασίας είναι θετική, ενώ μέσα από τις πολλαπλασιαστικές του επιδράσεις βοηθάει και άλλους κλάδους της οικονομίας π.χ. αλιεία, γεωργία μια και τα προϊόντα τους αγοράζονται κατευθείαν από το ξένο πληθυσμό.
- _ Η ανάπτυξη του όμως συνοδεύεται και από ένα πλήθος προβλημάτων όπως χωροταξικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, απόλυτη κυριαρχία του τουρισμού στην οικονομία, απόλυτη εξάρτηση από τον αλλοδαπό τουρισμό, κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα.
- _ Η Ελλάδα ανήκει σε μια ομάδα χωρών (Μεσογειακές) που έδωσαν μεγάλη έμφαση στη δημιουργία καταλυμάτων για μεσαίων εισοδημάτων οργανομένο μαζικό τουρισμό συχνά χωρίς προγραμματισμό και δημιουργία παράλληλων τεχνικών δικτύων υποδομής από την πολιτεία. Είναι φυσικό η εικόνα αυτή να αποτρέπει τους τουρίστες υψηλών εισοδημάτων, όσους έχουν οικολογικές ευαισθησίες ή όσους αναζητούν ήσυχες διακοπές. Αντίθετα η ζήτηση κυριαρχείται από ένα τύπο πελάτη που τα κύρια χαρακτηριστικά του συχνά έχουν θεωρηθεί αιτία σημαντικού μέρους των κοινωνικών επιπτώσεων..
- _ Η εικόνα για την τουριστική προσφορά της χώρας μας σχηματίζεται από τις εντυπώσεις των ίδιων των τουριστών στις χώρες-πελάτες, από τα ΜΜΕ και από την πολιτική των ταξιδιωτικών εταιρειών του εξωτερικού. Η πολιτική των εταιρειών αυτών είναι να αναζητούν στις τουριστικές χώρες μακροχρόνια συμβόλαια με τους ξενοδόχους και χαμηλές τιμές.
- _ Η συνειδητοποίηση των αδυναμιών αυτών από τις χώρες που ακολουθούν το ίδιο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης τις οδήγησε να επιδιώξουν την μελέτη της τουριστικής ανάπτυξης με νέα δεδομένα όπως: να προσεγγίσουν τον το-

μέα συστηματικά λαμβάνοντας υπόψη και τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις του φαινομένου, να αναπτύξουν νέες μορφές τουρισμού και να κατανοήσουν τον ρόλο των αλλοδαπών εταιρειών.

_ Η περιφέρεια των Ιονίων νήσων θεωρείται σαν μία από τις τρεις βασικές τουριστικές περιοχές της χώρας εξαιτίας κυρίως του Ν. Κέρκυρας.

_ Κοινό γνώρισμα της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς είναι ότι η Κέρκυρα κυριαρχεί και στους δύο τομείς ενώ οι υπόλοιποι νομοί ακολουθούν με σταθερά βήματα.

Η τουριστική ζήτηση είναι εξωστρεφής, γιατί απευθύνεται κυρίως στη διεθνή πελατεία και εξαρτημένη γιατί ελέγχεται από τα μεγάλα ταξιδιωτικά πρακτορεία του εξωτερικού. Στην τουριστική προσφορά, γενική είναι η διαπίστωση ότι ανάμεσα στις νέες μονάδες που προωθήθηκαν οι περισσότερες θεωρούνται σαν μικρές οικογενειακές μονάδες ενώ είδη από τη δεκαετία του 70 παρατηρήθηκε μεγάλη στροφή στην κατασκευή μικρών διαμερισμάτων και εννοικιαζομένων δωματίων χωρίς προηγούμενο χωροταξιακό σχεδιασμό και κατάλληλη υποδομή με αποτέλεσμα α) να δημιουργηθούν σε πολλές περιοχές της περιφέρειας προβλήματα από αυτή την άναρχη ανοικοδόμηση στο περιβάλλον και β) να θέσει σε χαμηλή πληρότητα τις ξενοδοχειακές μονάδες και κίνδυνο την εργασία πολλών ραζομένων που δουλεύουν σε αυτές.

_ Η ποιότητα των τουριστικών υπηρεσιών από τους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς είναι ικανοποιητική.

_ Ο τουρισμός σαν άμεση ή έμμεση απασχόληση έχει σημαντική παρουσία στην επαγγελματική διάρθρωση των κατοίκων, αφού αποκτούν ένα σημαντικό εισόδημα από αυτόν. Γενική είναι η τάση να αναπτύξουν μια πολυδραστήρια πρακτική άντρες και γυναίκες όσον αφορά τα επαγγέλματα που θα τους προσπορίσουν μεγαλύτερο εισόδημα. Τα επαγγελματικά πρότυπα και η επιλογή του επαγγέλματος συνδέεται με την τουριστική ανάπτυξη.

_ Η στάση των κατοίκων απέναντι στον τομέα του τουρισμού είναι διχασμένη γιατί ενώ εκφράζουν θετικές απόψεις για τις οικονομικές του επιπτώσεις, εκφράζουν έντονους προβληματισμούς και αρνητικές απόψεις για τις κοινωνι-

κές του επιπτώσεις.

_ Η ανάγκη για επέκταση και αναβάθμιση των υπηρεσιών περίθαλψης που θα καλύπτουν τις άμεσες ανάγκες υγείας-περίθαλψης κατά τους θερινούς μήνες δεν μπορεί να οδηγεί σε παραπέρα υποβάθμιση τις υπηρεσίες που προσφέρονται στον ντόπιο πληθυσμό.

Ο σύγχρονος προβληματισμός γύρω από την υγεία εξετάζει πέρα από τις στατιστικές για την υγειονομική περίθαλψη και τους παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την κατάσταση ευεξίας του πληθυσμού. Έτσι στρέφει την προσοχή μας στους κινδύνους που απειλούν τις τουριστικές περιοχές που μετράθηκαν από αποκλειστικά αγροτικές περιοχές σε σύγχρονες καταναλωτικές κοινωνίες και επισημαίνει ότι οι κοινωνικοί δεσμοί και σχέσεις θεωρούνται ευεργετικοί παράγοντες για την ανθρώπινη υγεία και ευεξία.

_ Το περιβάλλον είναι η "αρχική τουριστική προσφορά", όμως μπορεί να αντέξει έναν ορισμένο βαθμό φόρτισης από εξωγενείς δραστηριότητες, τουριστικές στην προκειμένη περίπτωση, πέρα από τον οποίο η φυσική αλλοίωση του θα προκαλέσει ανεπανόρθωτες καταστροφές. Οι αργοί ρυθμοί ανάπτυξης επιτρέπουν την ομαλή αφομοίωση της τουριστικής δραστηριότητας από το περιβάλλον και τους ανθρώπους.

_ Η απρογραμμάτιστη και άναρχη τουριστική πραγματικότητα που υπάρχει σε πολλές περιοχές της περιφέρειας λόγω έλλειψης ή μη συμμόρφωσης σε χωροταξιακή μελέτη επέφερε πολλά προβλήματα π.χ εδικής κυκλοφορίας, ύδρευση κλπ. Η τουριστική αναβάθμιση θα επιτευχθεί α) με την ανάσχεση της τουριστικής ανάπτυξης σε περιοχές με προβλήματα από την υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας, β) με τον έλεγχο της σε περιοχές με τάσεις υπερσυγκέντρωσης ή με ιδιαίτερα περιβαλλοντικά στοιχεία προστασίας γ) με την προώθηση της ανάπτυξης του τουρισμού σε περιοχές με δυνατότητα ανάπτυξης δ) μέσα από τις νέες μορφές τουρισμού που ξεπηδούν από τα φυσικά χαρακτηριστικά των νησιών όπως είναι ο ορεινός, ο κυνηγετικός και ιδιαίτερα ο θαλάσσιος τουρισμός.

_ Τέλος ο κύριος στόχος για την τουριστική ανάπτυξη των νησιών αποτελεί η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, ο περιορισμός του βαθμού εξάρτησης από τη βρετανική αγορά, η επιμυκунση της τουριστικής περιόδου και η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδηματικού επιπέδου από διάφορες χώρες.

.....

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ: Αφιέρωμα στα Επτάνησα-Τεύχος Ιούλιος, Αύγουστος 1992
- ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Η παραξενοδοχέλα στην Κέρκυρα-Νοέμβριος 1990
- ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ: Εισηγήσεις από το 1ο αναπτυξιακό συνέδριο περιφέρειας Ιονίων Νήσων
- ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ: Μελέτη θεμάτων τουριστικής ανάπτυξης
- ΕΟΤ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ: Εισήγηση, στατιστικά στοιχεία
- ΕΟΤ ΚΕΡΚΥΡΑΣ: Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού στην Κέρκυρα
- ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ: Εισηγήσεις της συντονιστικής επιτροπής περιβάλλοντος Ζακύνθου
- ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ: Εισήγηση
- ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ: Εισήγηση

